

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu
Katedra ekonomie

**Finanční gramotnost žáků 8. a 9. tříd vybraných základních škol
ve statutárním městě Liberec**
Bakalářská práce

Autor: Bára Vandírková
Studijní obor: Finanční management

Vedoucí práce: Ing. Libuše Svobodová, Ph.D.

Hradec Králové

duben 2016

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Hradci Králové dne 20.4.2016

Bára Vandírková

Poděkování

Mé poděkování patří Ing. Libuši Svobodové, Ph. D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala a za její cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

Anotace

Bakalářská práce „*Finanční gramotnost žáků 8. a 9. tříd vybraných základních škol ve statutárním městě Liberec*“ se sestává ze tří částí.

První část definuje finanční gramotnost, uvádí instituce, které ji ovlivňují, dále sumarizuje a popisuje výzkumy, kterých se Česká republika zúčastnila v oblasti finanční gramotnosti.

Druhá část se skládá z kvantitativního výzkumu, který mapuje finanční gramotnost žáků vybraných 8. a 9. tříd libereckých základních škol.

Třetí část navazuje na část druhou. Snaží se uvést příklady možností, jak finanční gramotnost zvýšit, které jsou konfrontovány s praxí.

Cílem bakalářské práce je analyzovat stupeň finanční gramotnosti na vybraných základních školách ve statutárním městě Liberec a navrhnout možná řešení pro zlepšení této gramotnosti.

Annotation

Title: Financial literacy of pupils 8th and 9th grade of selected primary schools in the statutory city Liberec

Thesis “*Financial literacy of pupils 8th and 9th grades of selected primary schools in the statutory city Liberec* “ is divided into three parts.

The first part attempts to define financial literacy and state institutions which affect it. Also summarizes and describes the researches which the Czech Republic participated in financial literacy.

The second part consists of quantitative research that charts the financial literacy of pupils 8th and 9th grades of selected primary schools in Liberec.

The third part follows the second. It tries to give examples of options to increase financial literacy and this options are confronted with practice.

The aim of the thesis is to analyze the degree of financial literacy in selected primary schools in the statutory city Liberec and propose possible solutions for the improvement of this literacy.

Obsah

| | | |
|-------|---|----|
| 1 | Úvod..... | 1 |
| 2 | Finanční gramotnost v České republice..... | 2 |
| 2.1 | Definice finanční gramotnosti..... | 2 |
| 2.2 | Složky finanční gramotnosti..... | 3 |
| 2.3 | Standardy finanční gramotnosti..... | 4 |
| 2.4 | Role institucí ovlivňující finanční gramotnost..... | 5 |
| 2.4.1 | Role subjektů veřejné správy..... | 5 |
| 2.4.2 | Role profesních sdružení..... | 7 |
| 2.4.3 | Role nestátních neziskových organizací..... | 7 |
| 2.4.4 | Role vzdělávacích institucí..... | 7 |
| 2.4.5 | Role médií..... | 8 |
| 2.4.6 | Role dalších subjektů..... | 8 |
| 2.5 | Výzkumy FG..... | 8 |
| 2.5.1 | Kvantitativní výzkum – Finanční gramotnost obyvatel ČR..... | 8 |
| 2.5.2 | Measuring financial literacy – výsledky OECD..... | 13 |
| 2.5.3 | PISA 2012 Results: Students and Money..... | 18 |
| 3 | Průzkum finanční gramotnosti mezi žáky základních škol..... | 25 |
| 3.1 | Cíl průzkumu..... | 25 |
| 3.2 | Metoda průzkumu..... | 25 |
| 3.3 | Stanovení hypotéz..... | 26 |
| 3.4 | Hospodaření s penězi..... | 27 |
| 3.5 | Finanční gramotnost..... | 31 |
| 3.6 | Verifikace hypotéz..... | 40 |
| 3.6.1 | Hypotéza č. 1..... | 40 |

| | | |
|-------|--|----|
| 3.6.2 | Hypotéza č. 2 | 42 |
| 3.6.3 | Hypotéza č. 3 | 44 |
| 4 | Cesty ke zlepšení FG..... | 46 |
| 4.1 | Portál „Proč se finančně vzdělávat?“ | 47 |
| 4.2 | Předmět finanční gramotnost | 48 |
| 4.3 | Projektové dny | 50 |
| 4.4 | Povinná četba | 54 |
| 4.4.1 | Bohatý táta Chudý táta pro mladé..... | 54 |
| 4.4.2 | Tajný deník Barborky Syslové..... | 55 |
| 4.5 | Hry | 55 |
| 4.5.1 | Dostihy a sázky, Monopoly | 56 |
| 4.5.2 | Finanční svoboda..... | 58 |
| 4.5.3 | Moderní deskové hry | 58 |
| 4.5.4 | PC hry..... | 58 |
| 5 | Shrnutí..... | 60 |
| 6 | Závěr | 62 |

1 Úvod

Ačkoliv samotné téma finanční gramotnosti se zdá být nudné a všední, při spojení této problematiky společně s realitou každodenního života, samotnou životní úrovní a společenským jako takovým, se stává zajímavým a žhavým tématem tohoto století. Nejenom ekonomická krize, se kterou se dodnes potýkáme, upozorňuje na důležitost vědomosti společnosti o finančních pojmech a finančních strategiích. V této souvislosti začala být před pár lety věnována poměrně velká pozornost finančnímu vzdělávání a právě finanční gramotnosti.

Dnešní společnost je natolik vyspělá a vzdělaná, že si sama diktuje, co je potřeba, aby společenství lidí znalo a neopomínalo. Stejně tak jako se staly počítače nedílnou součástí každé domácnosti, ne-li každé osoby, i finanční gramotnost se stává fenoménem, který je potřeba si osvojit.

Jedním z důležitých faktorů ovlivňující současnou ekonomiku je i oblast finanční. Měli bychom si uvědomit, že směnnému obchodu zvony již dávno odzvonily a my se neustále potýkáme s nejrůznějšími druhy peněžní směny, k čemuž potřebujeme alespoň základní znalosti finanční gramotnosti. Můžeme se tedy ptát: Co je to finanční gramotnost? Co všechno v sobě tento pojem skrývá?

Bakalářská práce se bude věnovat otázce, jak je finanční gramotnost definována, co jsou to standardy finanční gramotnosti a co znamenají, jaké instituce ji ovlivňují a jak byla Česká republika hodnocena v nejrůznějších národních i mezinárodních výzkumech v oblasti finanční gramotnosti. Obsahem práce dále bude průzkum, který bude zpracován empirickou metodou průzkumu, který zjišťuje stupeň finanční gramotnosti na vybraných základních školách ve statutárním městě Liberec. Průzkum se skládal z dotazníkového šetření, jehož součástí byly testové otázky, které zjišťovaly úroveň finanční gramotnosti a jak děti hospodaří s penězi. K vyhodnocení průzkumu byla použita analýza jednotlivých dat, následně byla data porovnána a pomocí metody syntézy byly formulovány závěry. V poslední části budou rozebrány možnosti, jak finanční gramotnost trvale zlepšit. V práci jsou použity jak primární, tak sekundární zdroje.

Cílem bakalářské práce je analyzovat stupeň finanční gramotnosti na vybraných základních školách ve statutárním městě Liberec a navrhnout možná řešení pro zlepšení této gramotnosti.

2 Finanční gramotnost v České republice

Potřeba vzdělávat se v oblasti finanční gramotnosti (dále jen „FG“) není novým tématem, ale vznikla již v dobách přechodu od výměnného obchodu ke směně za nějaký ekvivalent podobný dnešním penězům.

Dnešní vyspělá a vzdělaná společnost si sama určuje, co je potřeba, aby společenství lidí znalo a neopomíjelo a finanční gramotnost se stává fenoménem, který je potřeba si osvojit. Tato potřeba v posledních letech roste čím dál více s příchodem elektronických peněz a trhem přeplněným bankovními produkty a nabídkami, z toho důvodu bylo potřeba finanční gramotnost více specifikovat a vymezit.

2.1 Definice finanční gramotnosti

Finanční gramotnost nelze popsat pouze několika slovy, jelikož se jedná o komplex základních znalostí, které nám pomáhají se orientovat ve světě financí a samotného hospodaření s penězi. Je definována nejednotně a často se stává, že instituce zabývající se její výukou a výkladem mají rozdílné definice.

Finanční gramotnost je dle Ministerstva financí (dále jen „MF“), Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“), Ministerstva práce a obchodu (dále jen „MPO“) a České národní banky (dále jen „ČNB“) ve shodě se spotřebitelskými a profesními sdruženími zapojenými do činnosti Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání (dále jen „PSFV“) vymezena jako *„soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb.“*¹

Dále společně tato ministerstva definovala finančně gramotného občana, který by se měl orientovat v problematice peněz a cen a zároveň by měl být schopen odpovědně spravovat osobní či rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.

Společnost COFET, a. s., která se zabývá řešením dlouhodobé nezaměstnanosti, vzděláváním FG a dalšími činnostmi, které se zaměřují na prevenci před sociálním vyloučením, v Slabikáři finanční gramotnosti² definovala FG jako základní prvek

¹ Ministerstvo financí ČR, Ministerstvo školství, mládeže a průmyslu ČR a Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. In: . s. 16 [cit. 2015-10-20].

² *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2., aktualiz. vyd.* Praha: COFET, 2011, 416 s.

prevence předlužení a sociálního vyloučení, zároveň zde říká, že se jedná o základní nástroj aktivní politiky zaměstnanosti pro získávání a udržení slušného zaměstnání a základ pro pochopení všech důležitých reforem (např. důchodové, zdravotní a školské). Samotná finanční gramotnost je specializovanou částí ekonomické gramotnosti, která zahrnuje schopnost rozhodovat o výdajích, zvažovat důsledky osobních rozhodnutí na současný a budoucí příjem apod. Zároveň je její nedílnou součástí také schopnost orientovat se v základních vztazích mezi makroekonomickými ukazateli a sektory ekonomiky (HDP, inflace, úroková míra) a schopnost porozumět daňovému systému v rámci občanské společnosti. Vzhledem tomu, že FG je klíčovou kompetencí, kterou by měl každý občan ovládat, aby se dokázal uplatnit v současné konzumní společnosti, je potřeba si také osvojit gramotnost numerickou (finanční numerické úkony), gramotnost informační (schopnost vyhledat, použít a vyhodnotit relevantní informace) a gramotnost právní (orientace v právním systému, přehled o právech a povinnostech), které k ní neodmyslitelně patří.³

2.2 Složky finanční gramotnosti

Podíváme-li se na definici FG z dokumentu s názvem Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, která je uvedena výše, můžeme vidět strukturu FG, kterou tvoří tři základní složky:

Peněžní gramotnost, která je charakterizována kompetencemi nezbytnými pro správu peněz, a to v hotovostní i bezhotovostní formě, a schopnost pochopit, jak fungují transakce s těmito penězi. Dále pak do této složky patří správa nástrojů určených pro tyto transakce (běžný účet, platební karty a další platební nástroje).

Cenová gramotnost označuje znalosti nezbytné pro porozumění cenám, jejich tvorbě a celkově cenovým mechanismům obecně. Důležitou součástí této složky je porozumění principu „ceny peněz v čase“, jelikož cena je závislá především právě na čase.

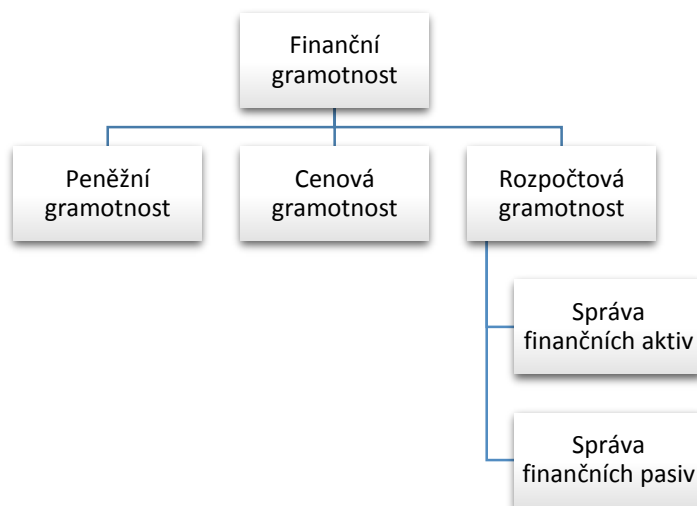
Rozpočtová gramotnost zahrnuje dvě základní znalosti, a to:

- obecné znalosti nezbytné pro správu osobního a rodinného rozpočtu a dále pak schopnosti zvládat různé životní situace z finančního hlediska,
- specializované znalosti, pod které spadá správa finančních aktiv (vkladů, investic, pojištění apod.) a správa finančních pasiv (úvěr, leasing).

³ Ministerstvo financí ČR, Ministerstvo školství, mládeže a průmyslu ČR a Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. In: . s. 16 [cit. 2015-10-20].

Z výše uvedeného členění je možné vyzorovat, že rozpočtová gramotnost předpokládá orientaci na trhu finančních produktů a služeb. Dále pak předpokládá, že finančně gramotný člověk bude schopen tyto produkty a služby porovnat a na základě toho zvolit tu nejvhodnější variantu s ohledem na jeho životní situaci. ⁴

Obrázek 1: Složky finanční gramotnosti, Zdroj: Vlastní zpracování



2.3 Standardy finanční gramotnosti

Z definice FG lze odvodit nejenom její složky, ale také konkrétní standardy FG, které stanovují ideální úroveň FG pro různé cílové skupiny, resp. určují takový stav finančního vzdělávání, který chce stát u různých stupňů vzdělávání dosáhnout. Tyto standardy byly poté implementovány do rámcového vzdělávacího programu (RVP) a slouží jako východisko při tvorbě konkrétních vzdělávacích programů a aktivit směřující k rozvoji a zvyšování úrovně FG žáků a dospělé populace, tzn. specifických cílených skupin, viz obrázek č. 2.

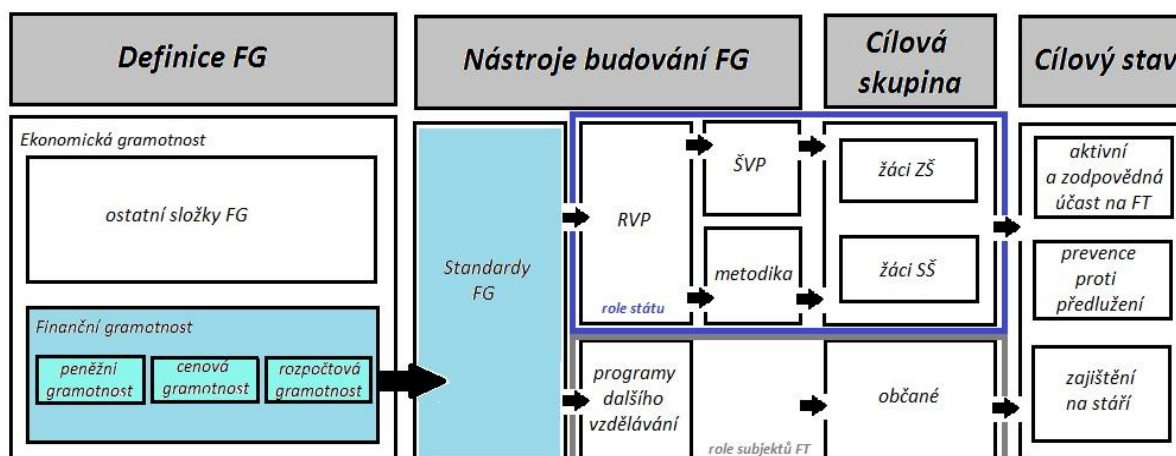
Při formulování standardů FG mezirezortní skupinou tvořenou ze zástupců MF, MŠMT, Výzkumného ústavu pedagogického (dále jen „VÚP“), Národního ústavu odborného vzdělávání (dále jen „NÚOV“) a Asociací obchodních akademií byly vytvořeny v první fázi v roce 2007 tři základní standardy, které byly rozděleny podle jednotlivých cílových skupin:

- standard FG pro žáka 1. stupně ZŠ,
- standard FG pro žáka 2. stupně ZŠ,

⁴ Ministerstvo financí ČR, Ministerstvo školství, mládeže a průmyslu ČR a Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. In: . s. 16 [cit. 2015-10-20].

- standard FG pro žáka SŠ, který odpovídá standardu dospělého člověka.⁵

Obrázek 2: Role standardů finanční gramotnosti. Zdroj: *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, str. 9*



Standardy implementované do rámcového vzdělávacího programu jsou uvedeny v Příloze č. 1.

Povinné finanční vzdělávání bylo začleněno do škol v roce 2009, odkdy je povinná výuka základů finanční gramotnosti na středních školách a od roku 2013 je tato výuka povinná pro žáky základních škol. Česká republika se tak stala jednou z prvních zemí, které se podařilo implementovat povinnost finančně se vzdělávat do svého vzdělávacího programu.⁶

2.4 Role institucí ovlivňující finanční gramotnost⁷

2.4.1 Role subjektů veřejné správy

Ministerstvo financí

Ministerstvo financí je ústředním orgánem státní správy pro státní rozpočet republiky, státní závěrečný účet republiky, státní pokladnu České republiky a celkově je odpovědné za oblast pro ochranu spotřebitele na finančním trhu a mělo by zajišťovat vzdělání ve finanční oblasti jako jeden z klíčových prvků ochrany spotřebitele. Úkolem MF v oblasti finančního vzdělávání byla zpočátku podpora implementace rámcových vzdělávacích programů finančního vzdělávání pro ZŠ a SŠ, a to zejména po stránce obsahové. Po zavedení rámcových vzdělávacích programů se stalo úkolem MF zajištění Pracovní

⁵ Ministerstvo financí ČR, Ministerstvo školství, mládeže a průmyslu ČR a Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. In: . s. 16 [cit. 2015-10-20].

⁶ MARTIN PROS, *Ministerstvo financí podporuje finanční vzdělávání* [online]. 2014 [cit. 2015-10-29].

⁷ Ministerstvo financí ČR: *Národní strategie finančního vzdělávání - 2010*. [online]. [cit. 2016-01-22].

skupiny jako nezávislé skupiny. Současně řídí výkonný výbor Pracovní skupiny a je nezávislým odborným konzultantem obsahu projektů pro vzdělávání dospělých v oblasti financí.⁸

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy odpovídá za stav, koncepci a rozvoj vzdělávací soustavy. V počáteční oblasti finančního vzdělávání pro ZŠ a SŠ bylo úkolem MŠMT vydání rámcových vzdělávacích programů. Společně s ostatními svými přímo řízenými organizacemi jako jsou Národní ústav odborného vzdělávání a Výzkumný ústav pedagogický, zpočátku zabezpečovalo implementaci Standardů FG do vzdělávacích programů dle věkové kategorie žáků s cílem zvyšovat úroveň FG a zajistit metodickou podporu pro učitele prostřednictvím výše uvedených ústavů. MŠMT zároveň uděluje akreditaci vzdělávacích institucí a vzdělávacích programů v systému Dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (dále jen „DVPP“). Dále pak je členem Pracovní skupiny a jejího Výkonného výboru.

Ministerstvo průmyslu a obchodu

Činnost ministerstva průmyslu a obchodu se zaměřuje na spolupráci se spotřebitelskými sdruženími a podporu vzdělávání spotřebitelů, dále pak na poskytování finanční podpory formou dotací spotřebitelským organizacím. Rovněž zajišťuje podporu ve finanční oblasti v podobě poradenské činnosti spotřebitelských organizací zaměřených na dospělé spotřebitele.

Česká národní banka

Česká národní banka podporuje oblast nejen finanční, ale i širší oblast ekonomického vzdělávání. V počáteční oblasti se ČNB zaměřila na podporu přípravy učitelů pro výuku FG a ekonomických témat na ZŠ a SŠ, převážně organizováním a lektorským zajištěním vzdělávacích programů v systému DVPP, spoluprací s metodickým portálem www.rcp.cz a odbornou podporou projektů univerzit zaměřené na zavedení výuky FG na pedagogických fakultách. V dalším vzdělávání se snaží o realizaci vlastních vzdělávacích aktivit s využitím médií, ve spolupráci s univerzitami třetího věku a prostřednictvím svého webu. Při těchto aktivitách využívá svých poznatků z výkonu dohledu nad ochranou spotřebitele na finančním trhu.

⁸ *Ministerstvo financí: České republiky* [online]. FG Forrest, a.s., 2013 [cit. 2016-01-20]. a *Ministerstvo financí České republiky: Národní strategie finančního vzdělávání - 2010*. [online]. [cit. 2016-01-22].

Ministerstvo práce a sociální věci

V oblasti finančního vzdělávání se zaměřuje na práci se skupinami osob ve ztížené sociální situaci. Za tímto cílem realizuje vzdělávací modul základního poradenství v oblasti FG pro zaměstnance úřadů.

Ministerstvo vnitra

Ministerstvo vnitra je odpovědné za koordinaci v oblasti vzdělávacích činností ve státní správě. Jeho další činností je zajišťování vzdělávání zaměstnanců státní správy a samosprávy. S oblastí FG také souvisí činnost MV, která působí v oblasti prevence kriminality a extrémismu.

2.4.2 Role profesních sdružení

Profesní sdružení

Profesním sdružením jsou např. organizace zastupující zájmy bank, pojišťoven nebo finančních zprostředkovatelů. Hrají důležitou roli především v oblasti informačního servisu pro spotřebitele.

Sociální partneři

Sociální partnery jsou myšleny odbory a zaměstnavatelé, kteří mohou v rámci finančního vzdělávání aktivně působit především na zaměstnaneckou veřejnost. Mohou zabezpečit takové činnosti, které směřují ke zvyšování úrovně znalostí a dovedností v oblasti FG.

2.4.3 Role nestátních neziskových organizací

Nestátní neziskové organizace

Zejména jde o spotřebitelská sdružení, organizace působící v sociální oblasti a další neziskové subjekty. Velmi důležitou roli hrají v oblasti ochrany spotřebitele a jeho dalším vzdělávání, a to především v nabídce projektů v rámci finančního vzdělávání, aktivním přístupem k transparentnosti nabízených produktů a služeb na finančním trhu, poskytováním poradenství občanům a ochrannou práv spotřebitelů.

2.4.4 Role vzdělávacích institucí

Vzdělávací instituce

Vzdělávacími institucemi jsou myšleny nositelé nabídky vzdělávacích projektů. Patří sem právnické osoby vykonávající činnost škol se státem garantovanými rámcovými

vzdělávacími programy pro žáky a vzdělávací instituce s vlastní nabídkou akreditovaných vzdělávacích programů nebo neakreditovaných projektů pro vybrané cílové skupiny dospělé populace.

2.4.5 Role médií

Významnou roli ve finančním vzdělávání hrají veřejnoprávní a soukromá média, která poskytují nejen informace z finanční oblasti, ale také vydávají vzdělávací články či pořady.

2.4.6 Role dalších subjektů

Dalšími partnery ve finančním vzdělávání mohou být subjekty, které hledají vhodnou možnost pro podporu veřejně prospěšných projektů a které shledávají podporu vzdělávacích projektů jako odpovídající ukázkou jedné z možných forem sociální odpovědnosti. Významným subjektem jsou vysoké školy, které se podílí na posílení FG svých studentů a participaci projektů finančního vzdělávání a přípravě budoucích pedagogů.

2.5 Výzkumy FG

2.5.1 Kvantitativní výzkum – Finanční gramotnost obyvatel ČR⁹

Kvantitativní výzkum probíhal metodou „face to face“, pomocí standardizovaných osobních pohovorů a dotazováním pomocí školených tazatelů. Celkem se výzkumu zúčastnilo 1005 respondentů starších 18 let. Samotný výzkum pak probíhal od 6. do 29. září 2010.

Šetření připravilo MF společně s ČNB, aby zjistilo úroveň finanční gramotnosti české populace. Pro realizaci projektu oslovily tyto instituce marketingovou společnost STEM/MARK, která výzkum provedla a předložila zjištěné závěry.

Vzorek respondentů byl zvážen tak, aby byl reprezentativní z hlediska vzdělání, věku, pohlaví a velikosti místa bydliště. Do dotazníku byly implementovány mezinárodní otázky OECD a tzv. spontánní odpovědi, kdy měl respondent odpovědět „spontánně“, tedy vlastními slovy a nebyly mu předloženy možnosti odpovědí.

⁹ Závěrečná zpráva z exkluzivního výzkumu pro Ministerstvo financí ČR a Českou národní banku: Finanční gramotnost v ČR. STEM/MARK, 2010.

Výzkum byl rozdělen do šesti hlavních oblastí:

- | | |
|----------------------|---|
| 1. Domácí finance | 4. Chování a zvyklosti ve světě financí |
| 2. Vytváření rezerv | 5. Znalosti ze světa financí |
| 3. Finanční produkty | 6. Smlouvy a stížnosti |

Cílem výzkumu bylo zmapovat FG dospělé populace v oblasti financí, zjistit, zda získané znalosti dokáží tito lidé aplikovat v běžné praxi a zjistit postoje a chování v souvislosti s rodinnými financemi, úsporami a zajištěním.

Z celkového počtu respondentů se výzkumu zúčastnilo 51 % žen a 49 % mužů, z tohoto hlediska můžeme říci, že zastoupení bylo poměrně rovnocenné z každého druhu pohlaví. Nejvíce lidí se zúčastnilo ve věku 30 – 49 let a nejméně ze segmentu 50 – 59 let. Nejčastěji se jednalo o lidi s dokončeným středoškolským vzděláním buď s maturitou, nebo bez maturity, výjimku tvořil 1 člověk s vyšším vzděláním než VŠ (MBA apod.) a 1 člověk s VOŠ. Co se týká rozdělení dle velikosti místa bydliště, necelá polovina dotazovaných byla z měst s obyvateli převyšující počet 20.000 obyvatel.

Domácí finance

- Přehled o svých penězích, které mají k dispozici, mělo 92 % respondentů a nejvíce se takových odpovědí objevovalo v rozmezí 45 – 59 let.
- O pravidelném hospodaření rozhoduje samo 44 % respondentů a dalších 33 % společně s některým ze členů domácnosti.
- Celkem 48 % dotazovaných si netvoří finanční rozpočet. Finanční rozpočet si tvoří pouze 45 % z dotazovaných respondentů, ostatní odpovědi byly buď „neví“ nebo bez odpovědi.
- Domácnosti, které si tvoří rozpočet, si vždy nebo většinou sleduje jeho dodržování 77 % respondentů. Zároveň z výzkumu vyplynulo, že více než čtyři pětiny z těchto domácností si finanční rozpočet sestavují pravidelně, a to nejčastěji na měsíc dopředu.
- V případě ztráty hlavního zdroje příjmů by bylo schopno více než 60 % respondentů pokrýt své životní náklady alespoň po dobu jednoho měsíce.
- Déle než 6 měsíců by bylo schopno pokrýt své životní náklady 23% domácností.

Vytváření rezerv

- Rezervy pro případ nepředvídaných výdajů si tvoří téměř tři pětiny domácností.
- Podíl lidí, kteří si rezervy tvoří, roste s příjmem a vzděláním.

- Nejčastěji si lidé tvoří rezervy formou přebytků, které si ukládají na běžný účet.
- Nejčastějším důvodem, proč si lidé nevytváří rezervy, bylo, že nemají rezervy z čeho tvořit.
- Dojde-li k neočekávané a neopravitelné poruše dražšího spotřebiče, tak skoro dvě třetiny lidí by byly schopny okamžitě pořídit nový.
- O zajištění na stáří doposud nepřemýšlely dvě třetiny lidí ve věku do 29 let a třetina z celkového počtu respondentů si nevytváří žádné rezervy na stáří.
- Nejčastěji budou lidé financovat své potřeby v důchodovém věku z důchodu, penzijního připojištění nebo z úspor.
- Lidé do 44 let se na financování svých potřeb v důchodovém věku z důchodu nespolehnají.
- Nejčastěji uváděnými finančními nástroji zajištění na stáří jsou hotovost, peníze uložené v bance a penzijní připojištění.
- Celkem 44 % respondentů se domnívá, že je na stáří dostatečně zajištěna. Okolo 80 % dotazovaných do věku 44 let se domnívají, že nejsou na stáří dostatečně zajištěny. Z výzkumu vyplynulo, že s rostoucím věkem roste i počet lidí, kteří se domnívají, že jejich zajištění na stáří je dostatečné.

Finanční produkty

- Běžný účet využívá z celkového počtu respondentů 68 %. Nejčastěji tento produkt využívají lidé v produktivním věku, tedy mezi 30 – 44 lety a nejméně často pak lidé od 60 let.
- V posledních dvou letech si nejvíce dotazovaných pořídilo penzijní připojištění, stavební spoření a běžný účet. Při výběru vhodného produktu nejčastěji zvažovali nabídku více společností.
- Nejčastějším informačním zdrojem v případě rozhodování o pořízení debetní nebo kreditní karty byly zaměstnanci pobočky, doporučení příbuzných a přátel, kteří nepracují v oblasti a doporučení od nezávislého finančního poradce.
- Při rozhodování o pořízení běžného či spořicího účtu mají na lidi největší vliv informace nalezené na internetu.
- Nejvíce informačních zdrojů lidé používají při sjednávání spořicího účtu.
- Celkem 62 % dotazovaných uvádělo, že ví, jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní platební kartou. Pouze však 57 % dokázalo správně odpovědět na otázku „Jaký je rozdíl mezi debetní a platební kartou?“

- Kreditní kartu využívá pouze necelá čtvrtina lidí.
- Podle respondentů je největším rizikem spojeným s platební kartou zneužití, ztráta nebo krádež karty. V případě, že by dotazovaným byla odcizena platební karta, tak by nejvíce lidí kontaktovala svou banku nebo kartu zablokovala. Obě varianty pak uvedla čtvrtina lidí.
- InternetBanking využívá jen 33 % lidí a téměř dvě pětiny z nich se bojí hackerů.

Chování a zvyklosti ve světě financí

- Z celkového počtu dotazovaných 65 % platí své účty včas, ale jen malá část si stanovuje dlouhodobé finanční cíle a usilují o to, aby jich dosáhla.
- Při výběru spoření či investice dávají respondenti přednost tomu, které je méně rizikové. Lidé jsou tedy velice opatrní. Lidé se snaží si nepůjčovat peníze, neradi podstupují riziko a raději peníze spoří, než utrácejí.
- Více než dvě třetiny dotazovaných se domnívá, že vzít si úvěr na dovolenou a zaplatit o 20 % více je špatný nápad, naopak 16 % se domnívá, že je to dobrý nápad. Lidé, kteří odpovídali, že s rozhodnutím souhlasí, tak 63 % z nich si myslí, že dluh nevádí, pokud si dovolenou užijí. Lidé, kteří s rozhodnutím nesouhlasili, jako důvod uváděli, že je zbytečné se zadlužit kvůli dovolené.
- Z celkového počtu dotazovaných se téměř čtvrtina dostala do situace, kdy jejich příjmy nepokrývaly jejich životní náklady za posledních 12 měsíců. Nejčastěji se do těchto potíží dostávali rozvedení a rozvedené. Zároveň do obtížné finanční situace se nejčastěji dostali lidé do 49 let – 57 % z celkového počtu dotazovaných. Pro získání finanční stability a dostání se z finanční tísně více než polovina lidí uvedlo, že omezili výdaje či si půjčili od známých nebo rodiny. Pouze necelá 4 % respondentů omezila výdaje a pracovala přes čas (či si našla druhou práci) současně.
- Necelé dvě třetiny lidí uvedli, že by se v případě neschopnosti splácet půjčku či úvěr snažili informovat věřitele o své neschopnosti a jako důvod tohoto rozhodnutí uváděli potřebu dohodnout se jak dále postupovat, slušnost a potřebu předejít problémům. Lidé, kteří by naopak svého věřitele neinformovali, uváděli jako důvod, že by čekali na upomínku, nebo by se snažili získat peníze jinde.
- V posledních 12 měsících se 15 % dotazovaných dostalo do situace, kdy nebyli schopni zaplatit včas splátku či pravidelnou platbu. Tuto situaci nejčastěji řešili tak, že si odložili platbu a stejně tak, by tuto situaci řešila většina i dnes.

- Možnost investovat bez rizika s vysokým výnosem a mít kdykoli přístup k penězům by bylo podezřené 58 %, naopak skoro čtvrtině by taková nabídka nebyla podezřelá a investovala by. Počet lidí, kteří by investovali, klesá s věkem respondentů.

Znalosti ze světa financí

- Čtyři pětiny z celkové počtu zúčastněných ví, že vklady v bankách jsou pojištěny, ale mnohem hůře se orientují, pokud jde o pojištění vkladů u ostatních institucí. Třetina z těch, kteří uvedli, že vědí, že jsou vklady bank pojištěny, uvedla, že ví do jaké výše, ale ve skutečnosti tuto skutečnost ví necelá pětina z těchto lidí.
- Téměř třetina lidí uvedla, že by věděla, co znamená zkratka RPSN, ale správně ji popsat dokázalo jen 30 % z nich. Význam, který se za zkratkou RPSN skrývá, znalo jen 17 % z celkového počtu dotazovaných.
- Pouze 17 % dokázalo správně spočítat úročení a 58 % nevědělo, co znamenají zkratky „p.m.“ a „p.a.“ Ti kteří uvedli, že vědí, co zkratky znamenají, tak 92 % z nich skutečně odpovědělo správně.
- Téměř třetina lidí dokázala odhadnout, jaká byla inflace v předešlém roce, tedy v roce 2006. Pokud by se zvýšila míra inflace, tři pětiny věděly, co by se stalo s jejich penězi. Povědomí o významu inflace roste s vyšším vzděláním.
- Jednoduché úročení zvládlo 9 z 10 lidí, ale složené úročení dokázali spočítat jen 2 až 3 lidé z 5.
- Většina lidí ví – 81 %, že s vysokým výnosem se pojí i vysoké riziko, ale o tom, že je možné toto riziko snížit nákupem více různých akcií ví pouze 54 % ze všech dotazovaných.

Smlouvy a stížnosti

- Pokud je respondentovi předložena nějaká smlouva, tak pouze 12 % z celkového počtu všemu rozumí. Jen čtvrtina pracovníků finančních společností je, podle dotazovaných, vždy ochotna nejasnosti vysvětlit.
- Více než polovině lidí se již někdy stalo, že jim byla předložena tak dlouhá smlouva, že ji nakonec úplně celou nepřečetli. Téměř tři čtvrtiny lidí, kterým byla někdy předložena takto dlouhá smlouva, ji stejně nakonec podepsalo.

- Necelé polovině lidí byla již někdy předložena smlouva, která byla tak komplikovaná, že nerozuměli některým pasážím. Polovina z těchto lidí nakonec smlouvu stejně podepsala.
- Pouze 6 % si již stěžovalo na nějaký finanční produkt, nebo jej reklamovalo. Lidé, kteří si již stěžovali či reklamovali nějaký finanční produkt, uváděli, že se obrátili na banku či na pobočku, která jim produkt zřídila.

Shrnutím výsledků výzkumu lze říci, že v ČR jsou lidé poměrně finančně gramotní, avšak stále je zde významný prostor pro zlepšování v dané oblasti.

V oblasti domácích financí by se lidé více měli zamyslet nad úlohou rozpočtu ve své domácnosti a nad tvorbou rezerv, tak aby byli schopni své životní výdaje lépe pokrýt na následující měsíce v případě ztráty zdroje příjmu. Dále by si lidé měli uvědomit potřebu zajistit se na stáří a více zvažovat nabídky od více poskytovatelů finančních produktů. Zároveň by byla vhodné, kdyby se lidé naučili orientovat v základních pojmech finanční gramotnosti, jelikož pouze čtvrtina z respondentů znala rozdíl mezi kreditní a debetní kartou a poměrně málo lidí dokázalo vysvětlit význam RPSN. V oblasti smluv by bylo potřeba, aby se lidé naučili vše, co je jim předloženo, přečíst a pokud vidí, že je smlouva komplikovaná či dlouhá, tak si vzít čas a na vše se důkladně podívat předtím než smlouvu podepíší, jelikož neznalost a lenost neomlouvá a mohou se tak dostat do velkých potíží.

2.5.2 Measuring financial literacy – výsledky OECD¹⁰

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD)

Posláním OECD je podporovat politiky, které se snaží zlepšit hospodářský a sociální blahobyt lidí na celém světě. Jedná se o fórum, kde působí společně vlády 30 tržních demokracií při řešení ekonomických, sociálních a řídicích problémů, kterou sebou přináší globalizace, ale také při využívání jejích možností.¹¹ V rámci svého programu INFE (International Gateway for Financial Education) uspořádal průzkum, který měl zjistit úroveň finanční gramotnosti ve 14 zemích napříč 4 kontinenty.

¹⁰ Atkinson, A. and F. Messy (2012), "Measuring Financial Literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study", OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD

¹¹ OECD: Better policies for better lives. *The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)* [online]. [cit. 2015-10-29].

Průzkum FG (Measuring Financial Literacy)

Průzkumu, který se konal v roce 2012, se zúčastnilo celkem 14 zemí ze 4 kontinentů – Arménie, Česká republika, Estonsko, Německo, Maďarsko, Irsko, Malajsie, Norsko, Peru, Polsko, Jižní Afrika, Spojené království, Albánie a Britské Panenské ostrovy (dále pak „BVI“). Během průzkumu se zjišťovala data z každé země zvlášť. Data byla zaměřena na úroveň finančních znalostí (Knowledge score), škálu finančního chování (Behaviour score) a postoj k dlouhodobým finančním plánům (Attitude score).

Obrázek 3: Dosažené hodnocení dle složek finanční gramotnosti, Zdroj: *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD, 2012, str. 10*

| | High knowledge score | High behaviour score | High attitude score |
|----------------|----------------------|----------------------|---------------------|
| Albania | 45% | 39% | 69% |
| Armenia | 46% | 41% | 11% |
| Czech Republic | 57% | 48% | 62% |
| Estonia | 61% | 27% | 46% |
| Germany | 58% | 67% | 63% |
| Hungary | 69% | 38% | 69% |
| Ireland | 60% | 57% | 49% |
| Malaysia | 51% | 67% | 53% |
| Norway | 40% | 59% | 57% |
| Peru | 41% | 60% | 71% |
| Poland | 49% | 43% | 27% |
| South Africa | 33% | 43% | 54% |
| United Kingdom | 53% | 51% | 49% |
| BVI | 57% | 71% | 67% |

Each of the columns reports % of respondents gaining a high score (6 or more on knowledge and behaviour, more than 3 on attitudes).

V celkovém součtu si Česká republika nevedla špatně. Poměrně vysoké skóre získala v oblasti znalostí (celkem 57 %) a postojích k financím (celkem 62%), což je patrné z obrázku č. 3. V oblasti chování si vedla hůře než v oblasti znalostí či postoje, ale i tak se řadí do žebříčku výše než např. Estonsko, Albánie nebo Polsko.

Finanční znalosti

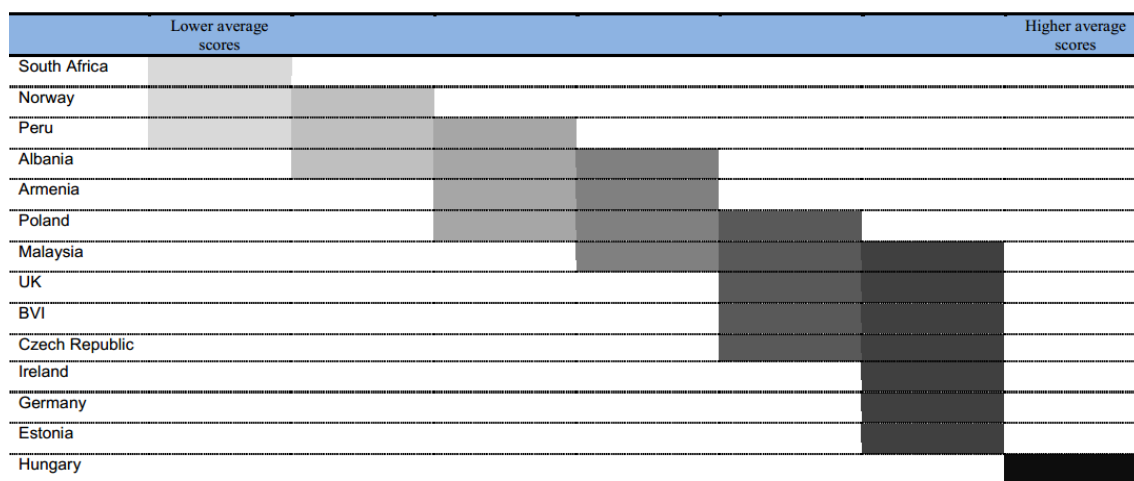
První část výzkumu se zaměřila na základní znalosti v oblasti finanční gramotnosti, ochotu absorbovat finanční informace a umění aplikovat tyto znalosti na vybrané problémy. Celkem bylo v této oblasti 8 otázek, které měly prozkoumat stupeň znalostí (viz příloha č. 2).

Potěšujícím faktem bylo zjištění, že mnoho respondentů vědělo, že vyšší inflace zvyšuje náklady na živobytí. Zajímavým zjištěním bylo, že ve většině zemí lidé znali definici inflace, ale nevěděli, že ovlivňuje jejich kupní sílu. Naopak v Armenii výrazně více lidí rozumělo časové hodnotě peněz, ale nebyli schopni dát dohromady definici inflace.

Na obrázku č. 4 můžeme vidět, že vybraných 14 zemí bylo rozděleno do 7 skupin podle úrovně jejich znalostí. Většina zemí nepatří pouze do jedné skupiny, ale překrývá více úrovně podle získaného bodového ohodnocení. Vlevo vidíme nejnižší skóre, které získala

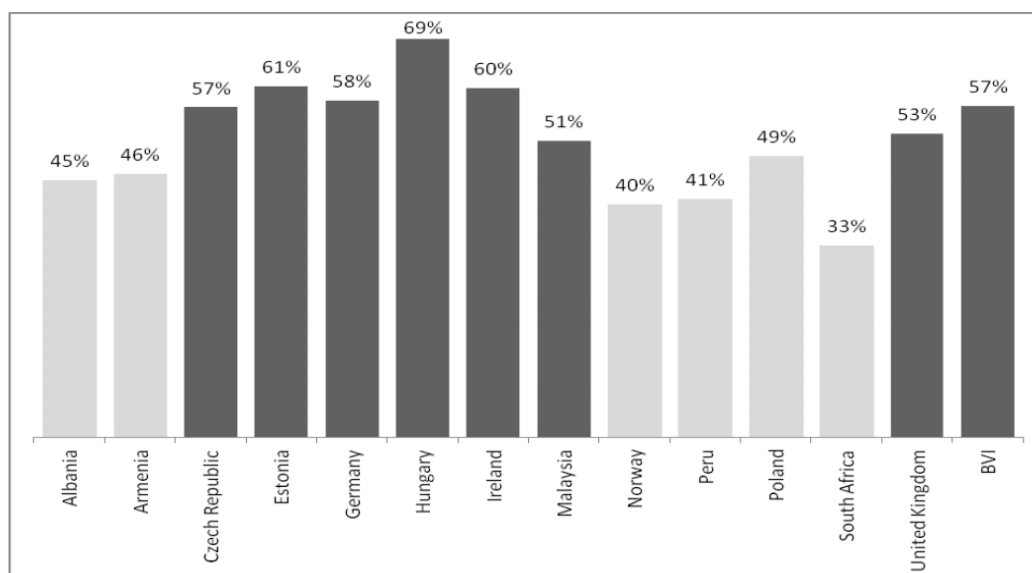
Jižní Afrika, vpravo poté můžeme vidět nejvyšší skóre, které získalo Maďarsko. Česká republika si v testu znalostí vedla poměrně dobře, jelikož její výsledky se řadí do kolonky druhé a třetí zprava.

Obrázek 4: Seskupení států dle průměrného skóre finančních znalostí, Zdroj: *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD, 2012, str. 20*



Na dalším obrázku (č. 5) lze vidět, jak si respondenti vedli v získávání vysokého skóre, tj. mezi 6 a 8 body, v každé zemi. V České republice správně odpovědělo a dostalo se tak do hodnocení s vysokým skóre celkem 57% respondentů, což je více než polovina a řadíme se tak na 5. místo společně s BVI.

Obrázek 5: Finanční vzdělání: Procentní skóre získaných 6 a více odpovědí, Zdroj: *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD, 2012, str. 25*



Finanční chování

Ve druhé části průzkumu byly otázky koncipovány tak, že se snažily odhalit chování, které zahrnovalo, jak lidé přemýšlí před nákupem, zda platí své účty včas, zda si tvoří rozpočet, zda a jak si spoří peníze a zároveň část byla věnovaná půjčování peněz.

Jako pozitivní chování bylo shledáno skóre alespoň 6 bodů z 9. Stejně jako ve vědomostech i zde dosáhlo více než 50 % zemí lepšího skóre. Největší zastoupení v lepším skóre měly BVI, kde získalo alespoň 6 a více bodů celkem 71 % respondentů.

V oblasti spoření byly odpovědi různé v jednotlivých zemích. Zatímco v Maďarsku pouze 27 % dotazovaných šetřilo v posledních 12 měsících, naopak v Malajsii během této doby šetřil téměř každý (97 %). Zároveň v oblasti zodpovědnosti a tvorby rozpočtu se Malajsie umístila na prvním místě se 74 % respondentů, kteří uvedli, že si pravidelně tvoří rozpočet a denně řídí svá rozhodnutí v domácnosti ohledně peněz a jejich utrácení. Překvapivé z výzkumu bylo, že v České republice takto odpovědělo pouze 37 % dotazovaných, čímž se řadíme na páté místo odzadu – za námi je pak už jen Estonsko, Německo, Maďarsko a Norsko.

Na dalším obrázku (obrázek č. 6) můžeme vidět celkové výsledky z této zkoumané oblasti. Oblast byla rozdělena do pěti pomyslných částí – výroky v oblasti chování, zodpovědnost a rodinný rozpočet, spoření a investování v posledním roce, chování při výběru finančních produktů a půjčky pro vyrovnání rozpočtu.

Shrneme-li pouze výsledky za Českou republiku, tak překvapivé byly výsledky z první části, kdy byla respondentům položena otázka, zda si stanovují dlouhé cíle a usilují o jejich dodržení, kde se Česká republika umístila s 36 % na předpoledním místě, za námi byla už jen Albánie. Dalším velice negativním zjištěním z průzkumu bylo, že pouze 28 % z dotazovaných Čechů si shromažďuje informace před sjednáním nějakého finančního produktu, za námi s 24 % bylo už jen Estonsko. V dalších otázkách průzkumu jsme byli průměrní a umístili se obvykle v polovině žebříčku.

Obrázek 6: Pozitivní finanční chování dle zemí, Zdroj: Measuring Financial Literacy: Results of the OECD, 2012, str. 8

| | Behaviour statements | | | | Responsible and has a household budget | Has been actively saving or buying investments in the past year | Financial product choice | | |
|-----------------------|-------------------------------|--------------------|---|--|--|---|------------------------------|--|------------------------------------|
| | Carefully considers purchases | Pays bills on time | Keeps close watch on personal financial affairs | Sets long term goals and strives to achieve them | | | ...after gathering some info | ... after shopping around and using independent info or advice | Has not borrowed to make ends meet |
| Albania | 87% | 77% | 71% | 30% | 59% | 42% | 49% | 2% | 69% |
| Armenia | 91% | 94% | 81% | 58% | 51% | 36% | 42% | | 53% |
| Czech Republic | 75% | 85% | 76% | 36% | 37% | 72% | 28% | 10% | 89% |
| Estonia | 68% | 83% | 78% | 41% | 28% | 36% | 24% | 8% | 78% |
| Germany | 82% | 96% | 87% | 61% | 22% | 86% | 51% | 5% | 96% |
| Hungary | 86% | 82% | 71% | 52% | 31% | 27% | 48% | 4% | 86% |
| Ireland | 83% | 85% | 85% | 56% | 54% | 53% | 39% | 10% | 86% |
| Malaysia | 92% | 69% | 78% | 64% | 74% | 97% | 39% | 3% | 79% |
| Norway | 72% | 79% | 89% | 59% | 25% | 71% | 57% | 5% | 93% |
| Peru | 91% | 86% | 82% | 71% | 49% | 62% | 52% | 4% | 73% |
| Poland | 70% | 78% | 81% | 46% | 54% | 51% | 32% | 2% | 79% |
| South Africa | 83% | 61% | 65% | 55% | 43% | 53% | 56% | 3% | 74% |
| United Kingdom | 77% | 89% | 80% | 43% | 43% | 68% | 29% | 16% | 91% |
| BVI | 87% | 83% | 80% | 68% | 43% | 83% | 70% | 2% | 87% |

The first 4 columns report people putting themselves at 4 or 5 on a scale from Never=1 to Always=5. The financial product choice data is used in the final measure as follows: 1 point for gathering some information (column 7 above), 2 points for shopping around and using independent information and advice (column 8 above).

Finanční přístup

Dalším důležitým elementem FG je přístup a preference jedince. Pokud lidé mají negativní přístup k ukládání či spoření peněz pro pozdější účely, jsou tito lidé více náchylní k půjčování peněz. Naopak lidé, kteří si sestavují dlouhodobější finanční plán, jsou schopni pokrýt náhlé finanční výkyvy z „nouzových“ peněz.

Výzkum obsahoval tři výroky pro posouzení chování respondentů směrem k penězům a plánování do budoucna. Otázky byly koncipovány tak, že dotazovaní měli určit, zda s konkrétním výrokiem souhlasí či nikoli.

Výroky k posouzení:

- Shledávám více uspokojující utrácení peněz než jejich šetření po delší dobu.
- Mám ve zvyku žít pro dnešek a zítřek nechávat na později.
- Peníze jsou k utrácení.

Největší rozdíl mezi odpověďmi byl mezi Arménií, kde má dle výzkumu OECD pozitivní přístup k delšímu šetření peněz 1 z 10 lidí, oproti Peru, kde tento přístup má 71 % z celkového počtu.

Podíváme-li se blíže na odpovědi, zjistíme, že pouze pár respondentů v Arménii (8 %) a v Polsku (19 %) jsou uspokojováni, když si šetří peníze. Pro porovnání – 64 % Peruánců

a 61 % Albánců shledávají šetření jako uspokojivé. V České republice je téměř polovina z dotazovaných uspokojena (45 %).

Albánci a Peruánci jsou poměrně konzervativní, co se týče peněz, jelikož téměř polovina (45 %) uvedla, že nesouhlasí s tím, že peníze jsou pouze k utrácení. Tuto odpověď uvedlo pouze 29 % Čechů.

2.5.3 PISA 2012 Results: Students and Money¹²

Společnost OECD vytvořila program pro mezinárodní hodnocení studentů – PISA, který nastavila jako základní světové měřítko k hodnocení kvality a efektivnosti školních systémů.

První průzkum v rámci tohoto programu se nazýval Students and Money – Financial literacy skills for the 21st century (Studenti a Peníze – Finanční gramotnost pro 21. století) a probíhal v době, kdy 65 % ze zúčastněných zemí a ekonomik zápasily s dopady krize, proto ve výzkumu byly odhaleny rozdílnosti ve vzdělávacích výstupech.

Hodnocení finanční gramotnosti v programu PISA 2012 nabídlo první mezinárodní srovnání finančních znalostí a schopností u patnáctiletých žáků. Průzkumu se zúčastnilo přibližně 29.000 studentů ze 13 OECD zemí (Austrálie, vlámská komunita Belgie, Česká republika, Estonsko, Francie, Izrael, Itálie, Nový Zéland, Polsko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko a Spojené státy americké) a pět partnerských států (Kolumbie, Chorvatsko, Litva, Ruská federace a Shanghai – Čína) reprezentující 40 % světového HDP.

Největší skóre ve finanční gramotnosti získala Shanghai, následovaná vlámskou komunitou Belgie, Estonskem, Austrálií, Novým Zélandem, Českou republikou a Polskem.

Celková studie pak byla rozdělena do pěti základních kapitol, které níže budou popsány.

1. kapitola - HODNOCENÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI PISA 2012

Výzkum hodnotí, do jaké míry studenti v 18 zúčastněných zemích a ekonomikách mají znalosti a dovednosti, které jsou nezbytné, aby uskutečnili nejrůznější finanční rozhodnutí a plány do jejich budoucnosti. První kapitola zdůrazňuje význam FG, definuje finanční vzdělání a popisuje, jak posouzení bylo organizováno. Nabízí také přehled o omezeném a nerovnoměrném poskytování finančního vzdělávání ve školách

¹² OECD (2014), PISA 2012 Results: Students and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century (Volume VI), PISA, OECD

v zúčastněných zemích a ekonomikách a popisuje opatření přijatá v některých zemích ke zlepšení FG mezi studenty.

Posouzení nabízí tři hlavní typy výstupů:

- základní ukazatele, které poskytují základní profil znalostí a dovedností studentů
- ukazatele, které ukazují, jak dovednosti se vztahují k významné demografické, sociální, ekonomické a vzdělávací proměně
- ukazatele trendu, které vykazují změny ve výkonu studentů a ve vztazích mezi úrovní studenta a úrovní školy.

Studenty PISA jsou studenti ve věku 15 let a 3 měsíců až studenti ve věku 16 let a 2 měsíců, kteří během testování museli splňovat nejen věkovou hranici, ale i hranici minimálně 6 let formálního vzdělávání. Mohli být zapsáni v jakémkoli typu instituce, podílet se na prezenčním či dálkovém studiu, v akademickém či odborném programu a navštěvovat veřejné či soukromé školy nebo cizí školy v zemi.

2. kapitola - VÝKON STUDENTŮ VE FG

Tato kapitola porovnává výsledky studentů z výzkumu PISA 2012 z finanční gramotnosti jednotlivých zemí a ekonomik. Pojednává o tom, co studenti vědí o finanční gramotnosti a jak dobře mohou použít to, co vědí. Porovnává schopnost FG spolu se schopností čtení a schopnostmi nabytými v oblasti matematiky. Analýza je doplněna o kontextuální ekonomické a finanční informace o zúčastněných zemích a jejich vztahu k FG.

Shanghai v Číně dosáhl nejvyššího skóre ve FG, následován Vlámským společenstvím Belgie, Estonskem, Austrálií, Novým Zélandem, Českou republikou a Polskem, kteří jsou nad průměrem stanoveným OECD.

Přibližně 15% studentů mělo skóre pod úrovní 2, která je nižší než základní úroveň FG PISA. Tato skupina studentů může v nejlepší případě rozpoznat rozdíl mezi potřebami a tužbami, jednoduše rozhodovat o každodenních výdajích, rozpoznat účel každodenních finančních dokumentů jako jsou faktury a aplikovat základní početní operace (sčítání, odčítání nebo násobení) v kontextech, které pravděpodobně již osobně zažili.

Dále z výzkumu vyplynulo, že pouze jeden z deseti studentů z průměru je zdatný na úrovni 5. Tato skupina studentů může analyzovat složité finanční produkty a dokáže vyřešit složitější nerutinní finanční problémy. Dokáže pochopit širší finanční oblast jako je implikace daně z příjmů a může vysvětlit výhody různých typů investic.

Dovednosti ve FG jsou pozitivně korelovány s matematikou a čtenářskými dovednostmi. Nicméně, v Austrálii, Vlámském společenství Belgie, České republice, Estonsku, Novém

Zélandu a Ruské federaci studenti dosáhli lepších výsledků ve FG, než se očekávalo na základě jejich výkonů v matematice a čtení. Zatímco studenti ve Francii, Itálii a ve Slovinsku, dosahovali horších výsledků ve FG než se očekávalo na základě jejich výsledků z matematiky a čtení.

3. kapitola - VZTAH MEZI FG A PŮVODEM STUDENTA

Tato kapitola zkoumá vztah mezi studentskou FG a demografickými a sociálně-ekonomickými charakteristikami těchto studentů a jejich rodin. Kapitola se zejména zabývá výkonnostními rozdíly mezi pohlavím, sociálně-ekonomickým statusem, vzděláním rodičů, zaměstnáním rodičů, přistěhovaleckým původem a doma mluveným jazykem. Kapitola analyzuje, jak tyto různé faktory mohou mít vliv ve vztahu k pozorovaným změnám ve FG žáků.

Některé aspekty rodinného a domácího prostředí žáků mohou předvídat jejich kompetence v oblasti FG a dovednosti. Rodinná finanční socializace (vlastní postoje rodičů, chování a hodnoty ve vztahu k penězům) hraje klíčovou roli ve FG dětí a mladých lidí.

Na rozdíl od výkonu v matematice a čtení, v 17 z 18 zúčastněných zemí a ekonomik nejsou žádné genderové rozdíly v průměrném skóre FG; nicméně chlapci uvedli lepší výkon než dívky mezi studenty se srovnatelným výkonem v matematice a čtení v 11 z 18 zemí a ekonomik. Při přihlédnutí výkonu v matematice a čtení, můžeme z výzkumu vyčíst, že v Austrálii, Vlámském společenství Belgie, Chorvatsku, Estonsku, Itálii, Lotyšsku, Polsku, Shanghai, Slovinsku, Slovenské republice s ve Spojených státech si chlapci vedli lépe než dívky. Z výzkumu vyplynulo, že pokud mají chlapci i dívky podobné schopnosti v matematice a čtení, chlapci dosahují lepších výsledků ve FG než dívky. Z výzkumu lze také vyčíst, že v České republice jsou chlapci lepší před započítáním skóre z matematiky a čtení, ale i po započítání.

Dále se výzkum věnoval vysvětlení, do jaké míry charakteristika prostředí studenta ovlivňuje rozdíly ve výkonnosti FG u studentů v porovnání se čtením a matematikou. Nejprve jsou jednotlivé faktory (sociálně-ekonomický status, vzdělání a povolání rodičů, status přistěhovalce, rodný jazyk, umístění školy) analyzovány mezi sebou a na konci jsou posuzovány společně.

V průměru v jednotlivých zemích a ekonomik OECD sociálně-ekonomický status žáků vysvětluje větší podíl kolísání FG než pohlaví a přistěhovalecký původ. Z analýzy dále vyplynulo, že větší vliv má na finanční vzdělání žáků zaměstnání rodičů, než jejich

vzdělání. Dále z výzkumu vyplynulo, že žáci, kteří nejsou přistěhovaleckého původu, ovládají lépe FG než přistěhovalečtí žáci.

Shanghai (Čína) – rodinné bohatství – jedna ze složek sociálně-ekonomického statusu – je silněji spojena s FG než s výkonem z matematiky; v Izraeli, na Novém Zélandu, v Shanghai a ve Španělsku je rodinný majetek (bohatství) silněji spojeno s FG než s výkonem ze čtení

V průměru ve všech zemích OECD a ekonomikách nepřistěhovalci provádí lepší výkony ve FG než přistěhovalečtí studenti s podobným socioekonomickým statusem, jazykem a výkonem v matematice a čtení

Asi 37% z celkové výkonnosti ve FG jsou pozorované rozdíly mezi školami a 61% jsou vidět rozdíly ve školách v průměru napříč zeměmi OECD a ekonomik. Podíl kolísání výkonu dodržuje mezi školami menší FG než je tomu v matematice a čtení

Vzhledem k tomu, že tyto součásti mají tendenci souviset k sobě navzájem – např. student, jehož rodiče jsou vzdělanější, je také pravděpodobné, že má rodiče ve vyšším statusu profese – tento údaj zobrazuje vliv těchto faktorů spolu a ukazuje rozdíly ve schopnostech studentů vysvětlit každý faktor, jakmile vliv na ostatní byl určen. Sociálně-ekonomické postavení je jeden z aspektů v pozadí studenta. Kromě složek indexu PISA sociálního, ekonomického a kulturního také FG ovlivňuje rod, umístění školy, imigrační status a mateřský jazyk.

4. kapitola - ZKUŠENOSTI STUDENTŮ, JEJICH PŘÍSTUP A CHOVÁNÍ VE VZTAHU K FG

Tato kapitola zkoumá vztah mezi zkušenostmi studentů s penězi (prostřednictvím bankovních účtu, debetních karet a prostřednictvím jejich zdrojů peněz) a jejich výkon ve FG. Analyzuje vztah mezi postojem studentů a jejich výkon v hodnocení. Dochází tak k závěru tím, že zkoumá výsledky studentů ve vztahu k jejich chování v hypotetické situaci, která souvisí s výdaji peněz.

Z výzkumu vyplynulo, že je poměrně veliký rozdíl mezi studenty s bankovním účtem a studenty, kteří takový účet nevlastní. V Austrálii, Vlámském společenství Belgie, Estonsku, Francii, na Novém Zélandu a ve Slovinsku vlastní bankovní účet více než 70%, naopak v Izraeli, Polsku a na Slovensku je to méně než 30%. Ve Vlámském společenství Belgie, v Estonsku, na Novém Zélandu a ve Slovinsku studenti, kteří vlastní bankovní účet měli vyšší skóre ve FG než ti studenti s podobným sociálněekonomickým stavem, kteří bankovní účet neměli. Více než 80% studentů v 16 z 18 zúčastněných zemí a ekonomik přijímají peníze ve formě darů.

Výkon FG studentů je spojen s úrovní jejich vytrvalosti ve všech 18 zúčastněných zemích a ekonomik a jejich otevřenosti k řešení problémů. Z dat vyplynulo, že 63% studentů tvrdí, že jsou schopni si ušetřit peníze, pokud něco chtějí.

V České republice téměř 40 % dotazovaných vlastní bankovní účet. Zároveň se řadíme na první místo s největším počtem odpovědí v otázce, kolik žáků je držitelem debetní (předplacené) karty.

5. kapitola - VYBRANÁ POLITIKA A PRAXE V DŮSLEDKU HODNOCENÍ FG

Mladí lidé na pokraji dospělosti jsou připraveni, aby se začali sami finančně rozhodovat. Tyto rozhodnutí poté budou mít dopad na zbytek jejich života. Výsledky z hodnocení FG PISA 2012 ukazují, že mnozí studenti, včetně těch, kteří žijí v zemích, kde jsou vysoce hodnoceni v hlavním hodnocení PISA, je třeba zlepšit jejich FG. Tato kapitola pojednává o vybraných důsledcích těchto výsledků pro politiku a praxi.

Zde jsou poznatky, které byly vypořizovány z výzkumu:

a) Finanční gramotnost je základní dovedností pro život mladých lidí.

- Globalizace a digitální technologie učinili finanční služby a produkty komplikovanější a více přístupné.
- Většina 15 letých žáků má již nějaké zkušenosti s finančními transakcemi, např. tím, že využívají bankovní účet k nákupu kreditu do svého mobilního telefonu.
- Rozvoj dovedností spojených s touto oblastí se proto stává zásadní.

b) Velká část studentů má pouze základní dovednosti ve finanční gramotnosti.

- Hodnocení PISA ukazuje, že je potřeba zlepšit finanční znalosti zúčastněných zemí.
- Pouze jeden z deseti studentů má vyšší znalosti v oblasti FG (dokáže řešit náročnější úkoly).
- Téměř 15% studentů mělo skóre pod základní úroveň odborné způsobilosti – studenti na této úrovni mohou dokončit pouze nejjednodušší finanční úkoly, jako je rozpoznání rozdílu mezi potřebami a tužbami a umí definovat jednoduché výdaje s ohledem na porovnání hodnoty zboží na základě srovnání ceny za jednotku.
- Studenti potřebují pochopit klíčové finanční koncepty, jako jsou rizika spojená s některými fin. produkty a mít základní znalosti práv spotřebitelů

a finanční dovednosti; dále pak dovednosti spojené s plánováním (krátkodobým i dlouhodobým) s ohledem na dopady finančních rozhodnutí pro jednotlivce i pro společnost.

c) Stavět na základní znalosti a dovednosti.

- Výkon ve FG silně koreluje s výkonem v matematice a čtení.
- Základní dovednosti v matematice a čtení jsou předpokladem pro pochopení finančních pojmů, služeb a produktů.
- Země se snaží zlepšit finanční vzdělání prostřednictvím různých přístupů:
 - konkrétní obsah FG do učebních osnov, a to buď tím, že témata vloží do stávající výuky nebo (méně často) vytvoří samostatný předmět,
 - rozvoj chápání matematických pojmů.

d) Podporovat pozitivní postoje k učení.

- Kromě znalostí a dovedností jsou u žáků důležité další schopnosti, jako např. schopnost řídit emocionální a psychologické faktory, které ovlivňují finanční rozhodování.
- Pozitivní postoje vůči učení (jako je vytrvalost a otevřenost k řešení problémů) se vztahují k lepšímu výkonu v matematice. Podobný vztah je pozorován i u FG.
- Pozitivní vztah mezi FG a držením bankovního účtu může naznačovat, že určitý druh zkušenosti s finančním produktem posiluje FG studentů nebo, že studenti, kteří jsou více FG jsou více motivováni k použití finančních produktů.
- Zapojení rodičů do vzdělání – mohou otevřít dítěti bankovní účet a učit jej, jak je používat.

e) Podpora dívek a nevýkonných chlapců.

- Genderové rozdíly jsou ve FG u žáků poměrně malé.
- Rozdílné závěry je třeba interpretovat opatrně, jelikož důkazy jsou získávány s různými nástroji k měření a mohou poukazovat, že ženy mají menší příležitosti než muži (na pracovišti, v přístupu k finančním produktům nebo v domácnosti).
- Politiky jednotlivých zemí by měly mít za cíl zvýšit schopnost dívek ve FG, stejně tak i u nevýkonných chlapců.

f) Snížení nerovnosti ve FG v souvislosti se socioekonomickým statusem.

- Hodnocení PISA 2012 upozorňuje na významné rozdíly ve FG v oblasti zařazení studentů dle sociálněekonomického statusu, zda je přistěhovaleckého původu a umístění školy. Upozorňuje na to, že je potřeba poskytnout všem studentům rovný přístup k možnosti rozvíjet své dovednosti v oblasti FG.
- V některých zemích mnoho studentů imigrantského původu postrádají dovednosti v oblasti FG potřebné k plnému zapojení do společnosti dané země.
- Ve většině zemí studenti, kteří navštěvují školy v malých obcích a na venkově, vykazují nižší úroveň finančního vzdělání (a nižší znalosti v oblasti matematiky, čtení a vědě) než žáci ve velkých městech.

g) Zvýšit výzkumné a hodnotící příležitosti.

- PISA 2012 může být považován za základní linii opatření ve většině zúčastněných zemí a ekonomik.

Další výzkum napomůže při identifikaci rafinovaných a strukturovaných způsobů, jak pomoci mladým lidem, aby se stali finančně gramotnými.

3 Průzkum finanční gramotnosti mezi žáky základních škol

3.1 Cíl průzkumu

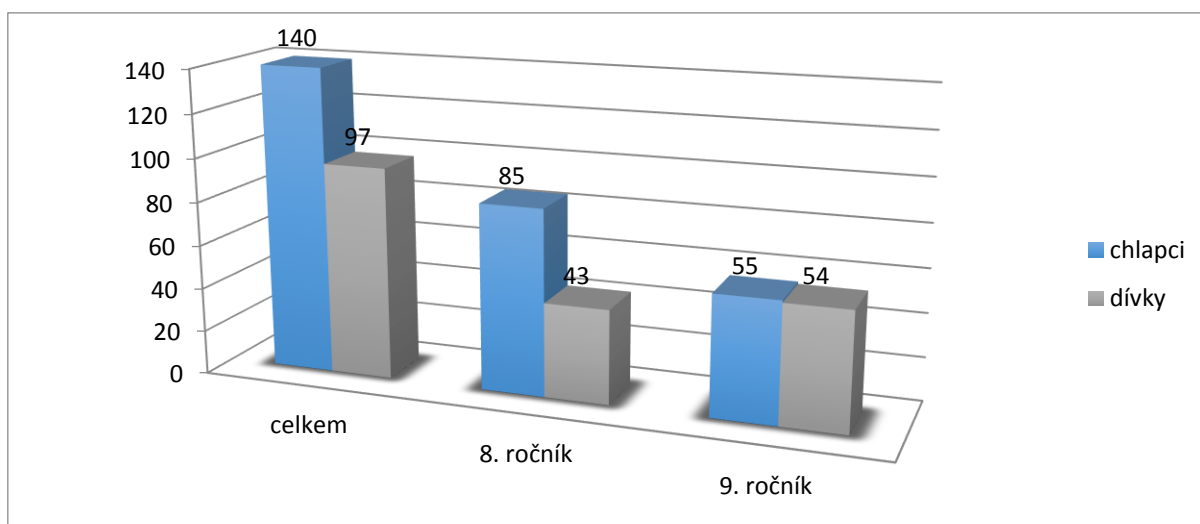
Cílem průzkumu bylo zjistit aktuální stav finanční gramotnosti mezi žáky 8. a 9. tříd vybraných základních škol ve statutárním městě Liberec. S ohledem na stanovený cíl byly formulovány tři základní problémy průzkumu a k němu stanoveny hypotézy, které byly průzkumem verifikovány. Průzkumné problémy a hypotézy jsou více rozvedeny v kapitole 3.3. Průzkum byl realizován pomocí dotazníku, který vycházel ze standardu finanční gramotnosti a otázky byly položeny tak, aby umožnily identifikovat schopnosti dětí hospodařit s penězi a aby zmapovaly znalosti z oblasti finanční gramotnosti. Průzkum byl zaměřen na potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz.

3.2 Metoda průzkumu

Druhá část této bakalářské práce je zpracována empirickou metodou průzkumu. Průzkum byl sestaven z dotazníku, jehož součástí byly testové otázky (viz Příloha č. 3), které měly za úkol zjistit nejen úroveň znalostí finanční gramotnosti, ale zároveň, jak děti hospodaří s penězi. Tato metoda byla vybrána kvůli vhodnému získání a shromáždění údajů dotazovaných osob. K vyhodnocení průzkumu byla použita analýza jednotlivých dat, následně data byla porovnána a pomocí metody syntézy byly formulovány závěry. Dotazník byl zcela anonymní a před samotným vyplňováním byl žákům sdělen účel průzkumu a zároveň žákům byly předány instrukce k vyplnění.

Otázky byly formulovány tak, aby jim žáci dobře porozuměli. Dotazník byl složen z otázek, které byly uzavřené s jednou správnou možností. Tři otázky pak byly s možností doplnění. Dotazník celkem obsahoval 22 otázek.

Průzkum byl prováděn během roku 2016 v rozmezí měsíce ledna a února na čtyřech základních školách v Liberci. Na ZŠ Ještědská se celkem zúčastnilo průzkumu **105** žáků 8. a 9. tříd, na ZŠ Kaplického **29** žáků, na ZŠ Barvířská **46** žáků a na ZŠ U Soudu **57** žáků. Celkem se tedy průzkumu zúčastnilo **237** žáků z toho **128** žáků z 8. třídy a **109** žáků z 9. třídy. Celkový počet dle pohlaví je znázorněn na grafu č. 1.



Graf 1: Pohlaví respondentů

Z grafu je patrné, že rozložení dívek a chlapců není rovnoměrné, což způsobil rozdíl v počtu respondentů v 8. ročníku, kde dívek bylo pouze 43 a naopak chlapců 85. V 9. ročníku je pak rozdíl nepatrný, ale i zde bylo chlapců více. Z celkového počtu lze vypočítat, že chlapců je téměř o třetinu více.

K určení finanční gramotnosti žáků ze zpracovaných dotazníků byla pro jejich vyhodnocení zvolena následující kritéria:

- oblast „*HOSPODAŘENÍ S PENĚŽI*“ – bude detailně popsána na základě zjištěných poznatků.
- oblast „*FINANČNÍ GRAMOTNOST*“ - celkem bylo položeno 13 otázek, kde 12 otázek zjišťovalo stupeň gramotnosti (zde existovala pouze jedna správná odpověď ze tří možných odpovědí, bezchybnou byla označena pouze správná odpověď), poslední 13. otázka zjišťovala, zda se děti již setkaly s nějakou hrou, která by zvyšovala jejich finanční gramotnost.

Při vyplňování dotazníku byli žáci upozorněni, aby vyplňovali pouze ty otázky, u kterých skutečně znají odpověď, aby bylo zamezeno nesprávným a typovaným odpovědím.

3.3 Stanovení hypotéz

Na začátku kapitoly byly pomocí cíle empirického průzkumu formulovány tři základní problémy průzkumu a k němu stanoveny následující hypotézy, které budou průzkumem verifikovány:

Problém č. 1: Jsou chlapci více finančně gramotní než dívky?

Hypotéza č. 1: Chlapci mají lepší finanční gramotnost než dívky.

Problém č. 2: Je finanční gramotnost žáků 9. ročníků vyšší než u žáků 8. ročníků?

Hypotéza č. 2: Finanční gramotnost žáků 9. ročníků je vyšší než žáků 8. ročníků.

Problém č. 3: Odpovídá sebehodnocení žáků jejich skutečným znalostem z oblasti finanční gramotnosti?

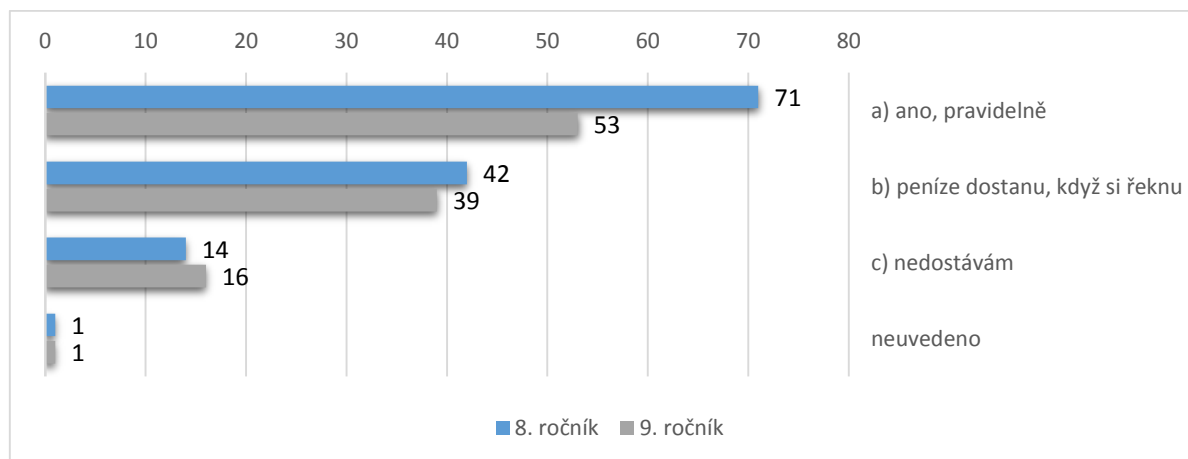
Hypotéza č. 3: Sebehodnocení vlastní finanční gramotnosti odpovídá výsledkům zjištěných podle výsledků.

3.4 Hospodaření s penězi

První část dotazníku byla věnována tomu, jak žáci dokáží hospodařit s penězi. Cílem této části bylo zjistit výši kapesného, kterou děti dostávají od rodičů a co s penězi dělají. Zároveň průzkumem bylo zjišťováno kolik, na co a jak dlouho jsou děti ochotni šetřit a zda si jsou ochotni naopak půjčit peníze i za cenu vysokého úroku. Celkem v této oblasti bylo položeno 6 otázek, které budou níže rozebrány.

První otázka se dětí dotazovala, zda *dostávají od rodičů kapesné*. Žáci měli na výběr jednu ze tří následujících možností:

- a) *ano, pravidelně*
- b) *peníze dostanu, když si řeknu*
- c) *nedostávám*



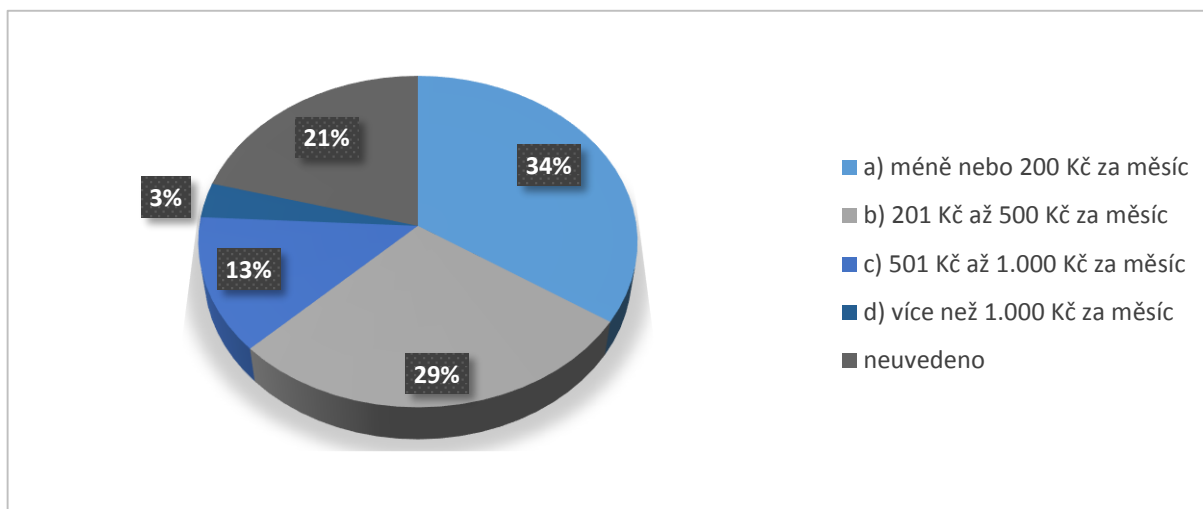
Graf 2: Kapesné od rodičů

Z grafu č. 2 lze vyčíst, jak děti odpovídaly na první otázku v této oblasti. Pouze 30 dětí z celkového počtu dotazovaných odpovědělo, že kapesné nedostávají, což je necelých 13 %. Pravidelně kapesné dostává více žáků z 8. tříd, než žáků z 9. tříd. Celkem

však pravidelně kapesné dostává přes 52 % dětí. Nepravidelně, tedy na základě prosby, dostává peníze cca 35 % dětí, z toho 52 % žáků z 8. tříd a 48 % žáků z 9. tříd.

Ze získaných odpovědí na první otázku v této části lze vyčíst, že první příjem, se kterým se děti setkávají, je příjem od rodičů či jiných rodinných příslušníků. Domnívám se, že tento přístup je správný, jelikož pokud by bylo v dětech pěstováno, že oč požádají, to dostanou, mohly by mylně nabýt dojmu, že nic není problém a peníze rostou na stromech. Takto mají větší šanci si uvědomit hodnotu peněz. Učí se tak s nabytými penězi hospodařit a postupně si šetřit na vytoužené věci, což vede k určité zodpovědnosti.

Druhá otázka měla za úkol zmapovat *výši kapesného*, které děti dostávají. Odpovědi navazují na první otázku, tedy pokud žáci označili, že kapesné nedostávají, na druhou otázku neměli odpovídat. Zároveň při této otázce docházelo k tomu, že žáci neuváděli výši kapesného, pokud v předchozí otázce uvedli, že dostávají peníze na základě toho, že si o ně řeknou.



Graf 3: Výše kapesného

Na grafu č. 3 lze vidět, jak respondenti odpovídali na otázku týkající se výše kapesného.

Částky byly rozděleny do čtyř základních skupin podle výše:

- méně nebo 200 Kč za měsíc
- 201 Kč až 500 Kč za měsíc
- 501 Kč až 1000 Kč za měsíc
- více než 1000 Kč za měsíc

Nejvíce dětí odpovědělo, že dostávají méně nebo 200 Kč měsíčně, a to celkem 34 %. Zároveň bylo více dětí z 8. ročníků, které takto odpověděly, než dětí z 9. ročníku. Děti, které dostávají kapesné v rozmezí 201 Kč, až 500 Kč bylo 67, tedy 29 % z celkového počtu. Více než 501 Kč až 1.000 Kč dostává 31 dětí (13 %), kde takto odpovědělo více

dětí z 9. ročníku než 8. Překvapující byly odpovědi se čtvrtou možností, kde takto odpovědělo pouze 8 dětí, ale z toho 5 dětí z 8. ročníku a 3 děti z 9. ročníku.

Z pohledu psychologů by se mělo kapesné pro žáky druhého stupně pohybovat v rozmezí 300-500 Kč za měsíc (viz tabulka č. 1).

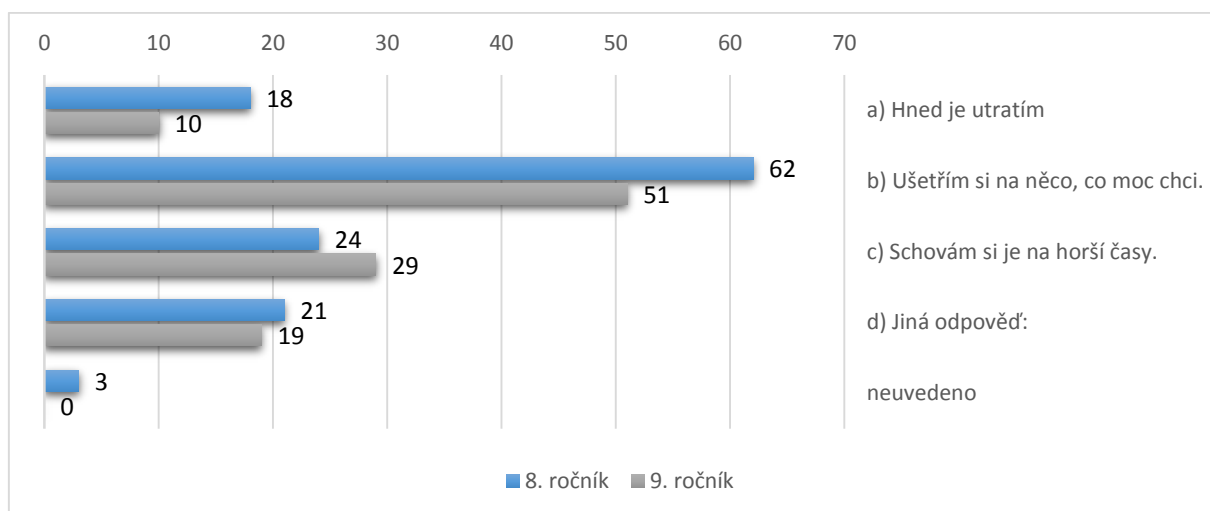
| Věkové kategorie | Kapesné |
|---------------------|-----------------------|
| 5 až 6 let | 5-10 Kč/týden |
| První třída | 10-20 Kč/týden |
| Druhá třída | 20-30 Kč/ týden |
| Třetí třída | 30-40 Kč/týden |
| Čtvrtá třída | 40-50 Kč/týden |
| Pátá třída | 50-60 Kč/ týden |
| Druhý stupeň | 300-500 Kč/ měsíc |
| Středoškolák | 500-800 Kč/ měsíc |
| Vysokoškolák | 1.000-1.500 Kč/ měsíc |

Tabulka 1: Jaké dávat dětem kapesné,

Zdroj: http://finance.idnes.cz/sedm-rad-jak-na-kapesne-066-/viteze.aspx?c=A090828_152854_viteze_hru

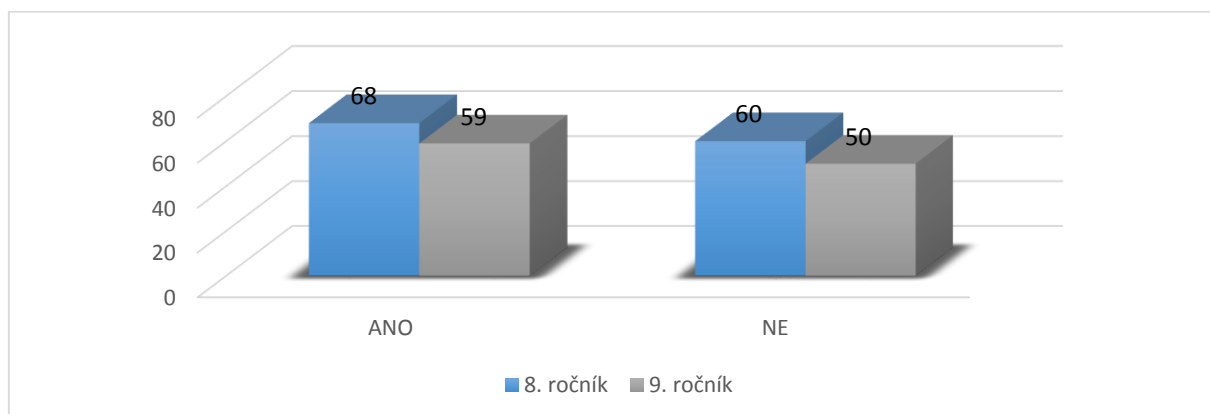
Pokud bychom tedy vycházeli z toho, že optimální výší kapesného je 300-500 Kč za měsíc, tak tuto výši dostává pouze 29 % z dotázaných žáků. Ostatní pak dostávají buď méně než je hranice. Při kapesném 200 Kč za měsíc je pak kapesné pouze 40-50 Kč týdně, což sahá na hranici čtvrté třídy, nebo děti dostávají více než 500 Kč, což je na hranici středoškoláka. Zde pak záleží také na tom, zda žáci kapesné mají pouze pro osobní potřebu či jsou nuceni si z kapesného zaplatit kroužky, útratu za telefon, obědy, dopravu aj.

Třetí otázka této části zjišťovala, co se získanými penězi děti nejčastěji udělají. Děti opět měly na výběr z několika možností, které zjišťovaly, zda peníze hned utratí, ušetří si je na nějakou věc, kterou chtějí, schovají si je na horší časy či zda s penězi dělají jinou věc, než je uvedeno. Na grafu č. 4 lze poté vidět, že nejvíce dětí odpovědělo, že si ušetří na něco, co moc chtějí, celkem takto odpovědělo 48 % dětí. Druhá nejčastější odpověď byla, že si peníze schovají pro případ nouze. Tuto možnost volilo 53 dětí. Pouze 28 dětí z celkového počtu uvedlo, že peníze hned utratí. Z toho se jednalo o 18 žáků 8. tříd a 10 žáků z 9. tříd. Jinou odpověď uvedlo 40 žáků. Nejčastěji se objevovaly odpovědi jako „utratím je postupně“, „zaplatím, co je potřeba“ nebo „podle situace“.



Graf 4: Nakládání s penězi

Dle odpovědí lze usuzovat, že žáci jsou schopni si na něco ušetřit, pokud vědí, na co šetří. Se schopností šetřit souvisela i další, tedy **čtvrtá**, otázka, která se snažila zmapovat, zda děti již někdy na něco šetřily, případně na co, kolik a jak dlouho. U této otázky žáci odpovídali pouze ANO či NE v závislosti na tom, zda na něco šetřili či nikoli. Odpovědi, jak lze vidět na grafu č. 5, byly poměrně vyrovnané.



Graf 5: Schopnost šetřit

Celkem 54 % dotazovaných již na něco šetřilo či stále šetří. Nejčastěji děti uváděly počítač (stolní i notebooky) nebo příslušenství k PC (sluchátka, repro soustavu, PC hry atp.), dále pak mobilní telefony, tablety či konzole Xbox 360 s příslušenstvím. Výjimkou nebyly ani zdravotnické pomůcky (rovnátka, naslouchátko), anebo potřebné věci na koníčky (longboard, hudební nástroje, lyže, kolo, atp.)

Částky byly různorodé. Největší částka byla 10.000 Kč, kterou šetřilo nejedno dítě. Doba šetření této částky se lišila dle výše kapesného a dalších příjmů. Některé děti uváděly, že šetřily tuto částku velice dlouho (nebylo uvedeno přesně), jiné děti, že šetřily 1-2 roky,

ale objevily se i odpovědi, že 10.000 Kč našetřily do půl roku. Nejčastěji šetřená částka byla 2.500 – 3.000 Kč a doba šetření 3 – 6 měsíců.

Cílem této otázky bylo zjistit nejen, zda jsou děti schopny a ochotny šetřit, ale zároveň, jak velkou částku dokáží ušetřit a za jaké časové období. Je správné, aby se naučily šetřit na věci, které chtějí, a aby si uvědomily, že je nutné vynaložit určité úsilí a čas než věc získají.

Pátá a **šestá** otázka, tedy předposlední a poslední otázka v této oblasti, zjišťovala, zda jsou děti ochotné si půjčit peníze i za cenu vysokého úroku. Předposlední otázka byla položena takto: *„Představte si, že jste s kamarádem (kamarádkou) v obchodě a moc se vám líbí tričko za 450 Kč, ale vy máte pouze 400 Kč. Kamarád vám nabídne, že zbylých 50 Kč zaplatí, ale chce zpět o 50 Kč více (museli byste tedy vrátit 100 Kč). Zároveň víte, že je to poslední triko z kolekce a je to poslední tričko ve vaší velikosti. Kývnete na kamarádovu (kamarádky) nabídku či raději oželíte tento kousek ve svém šatníku?“* Žáci poté měli dvě možnosti, a to buď že přijmou nabídku či si raději triko nekoupí. Poslední otázka navazovala na otázku předchozí a zněla: *„Nyní si představte stejnou situaci, ale tričko by teď stálo 850 Kč a vy máte pouze 600 Kč. Kamarád (kamarádka) by vám zapůjčil/a zbylých 250 Kč, ale požaduje za to vrácení částky 450 Kč. Přijmete nabídku?“* Odpovědi byly opět pouze dvě, a to ANO nebo NE. Cílem otázky bylo prozkoumat, zda si žáci dokáží představit půjčku s menší a větší částkou, kterou budou vracet. Z průzkumu poté vyplynulo, že 23 % dětí, tedy 54 žáků, by si bylo ochotno peníze na tričko půjčit za cenu 100 Kč, ale pouze 4 děti odpověděly, že by nabídku odsouhlasily při vrácení 450 Kč. Nutno se zamyslet nad tím, zda na záporné odpovědi neměl i vliv předmět zájmu, jelikož pro každého je cenné něco jiného. Otázkou tedy zůstává, zda kdyby byl předmět zájmu individuálně situován na konkrétního žáka, zda by výsledky nebyly jiné. Nyní však z průzkumu vyplynulo, že čtvrtina žáků je ochotna si půjčit menší částku i za cenu toho, že budou muset vrátit dvounásobek, ale pouze necelá 2 % by si půjčila i při větší částce.

3.5 Finanční gramotnost

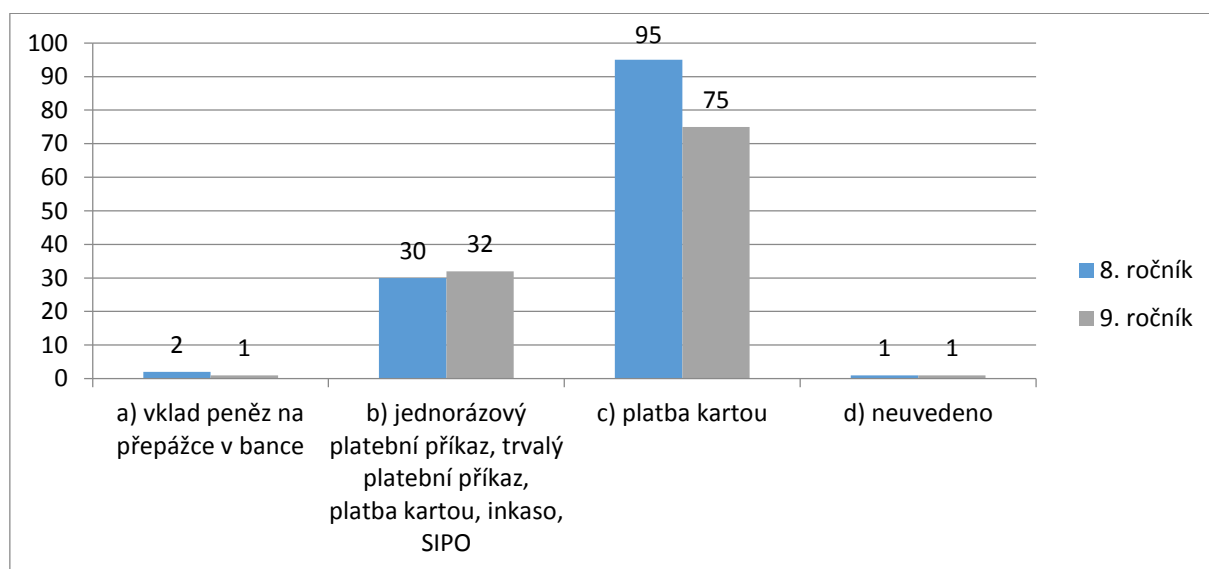
Druhá část dotazníku byla zaměřena na znalosti z oblasti finanční gramotnosti. Dotazník byl pro tuto část koncipován tak, že obsahoval oblast Peníze a Finanční produkty ze Standardu finanční gramotnosti pro základní vzdělání. Dle Standardu by žáci měli být v oblasti Peněz schopni popsat vliv inflace na hodnotu peněz, objasnit vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny, na příkladu ukázat tvorbu ceny a ukázat vhodné

využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení. V oblasti Finančních produktů by žáci měli umět rozlišit aktivní a pasivní operace, rozeznat určité služby bank, uvést příklady použití debetní a kreditní karty a vysvětlit jejich omezení, uvést a porovnat nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspora, investice) a uvést nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing). Dále pak by žák měl zvládnout jednoduché úročení a měl by být schopen rozlišit placený a přijatý úrok. V neposlední řadě by měl umět uvést druhy pojištění a navrhnout, kdy je vhodné který použít.

Otázka č. 1

„Co je bezhotovostní placení?“

V otázce č. 1 bylo zjišťováno, zda žáci vědí, co všechno obsahuje bezhotovostní placení. Cílem této otázky bylo zjistit, zda si děti uvědomují, že do této formy placení nespadá pouze platba kartou, ale obsahuje i další způsoby bezhotovostní platby.



Obrázek 6: Finanční gramotnost- bezhotovostní placení

Na grafu č. 6 lze vidět úspěšnost odpovědí na tuto otázku. Pouze 26 % z celkového počtu dotazovaných odpovědělo správně, a to tak, že se jedná o jednorázový platební příkaz, trvalý platební příkaz, platbu kartou, inkaso i SIPO. Většina žáků (72 %) se domnívá, že se jedná pouze o platbu kartou. Může to být způsobeno tím, že je to forma placení, která jim není cizí a setkávají se s ní nejčastěji (s rodiči na nákupu, někteří mohou již sami vlastnit debetní či kreditní kartu). Důležité je, aby si děti uvědomily, že nedochází k fyzickému toku peněz, ale že platby probíhají prostřednictvím peněžních prostředků, mezi klienty bank. Zaměříme-li se na rozdělení mezi ročníky, tak správnou odpověď označilo 30 žáků 8. tříd a 32 žáků 9. tříd. Odpověď za c) pak označilo 95 žáků 8. ročníků

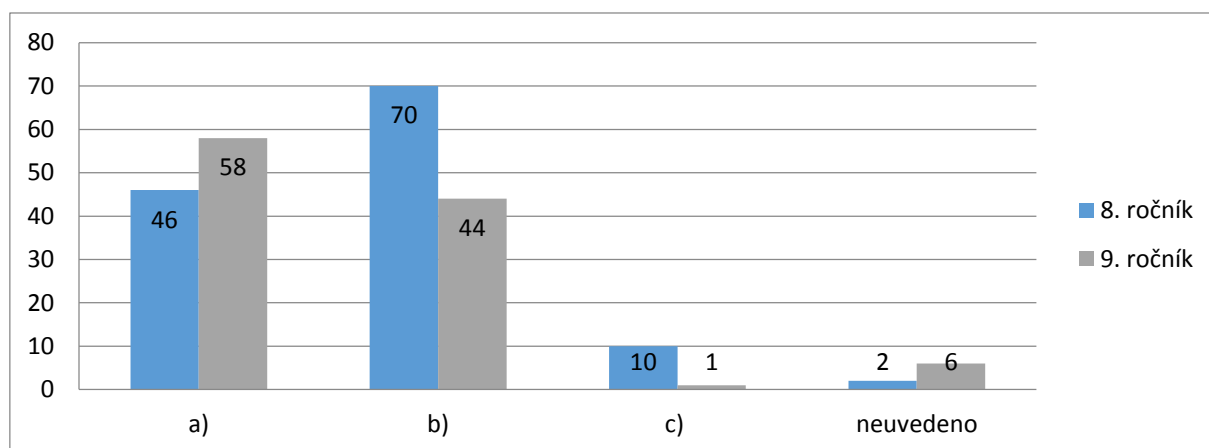
a 75 žáků 9. tříd. Větší počet osmáků, kteří takto odpověděli, může být způsoben tím, že většina základní škol látku bezhotovostních plateb vyučuje až ve druhém pololetí v 9. ročníků.

Otázka č. 2

„Jaký je rozdíl mezi kreditní a debetní kartou?“

Druhá otázka vycházela z výsledků Standardu, které by žáci měli dosahovat na 2. stupni ZŠ. Otázka nabízela 3 možnosti odpovědi:

- a) Na kreditní kartě mohu do mínusu (mám sjednán u banky úvěr), u debetní karty mohu čerpat peníze pouze do výše zůstatku na účtu. *správná odpověď*
- b) Na debetní kartě mohu do mínusu (mám sjednán u banky úvěr), u kreditní karty mohu čerpat peníze pouze do výše zůstatku na účtu.
- c) Žádný rozdíl není.



Graf 6: Finanční gramotnost - rozdíl mezi kreditní a debetní kartou

Správnou odpověď označilo pouze 43 % žáků, z toho 46 žáků 8. tříd a 58 žáků 9. tříd. Odpověď za b) pak označilo 48 % žáků, z toho 70 žáků 8. tříd a 44 žáků 9. tříd. Žádný rozdíl mezi debetní a kreditní kartou nevidí 5 % žáků, převážně žáci 8. tříd (10 žáků). Důležité je si uvědomit rozdíl mezi těmito platebními prostředky, jelikož při nesprávném pochopení hrozí finanční potíže.

Otázka č. 3

„Spočítejte úrok, když si v bance půjčíte 50.000 Kč na jeden rok s roční úrokovou mírou 10 %. Kolik bance vrátíte?“

V této otázce byli žáci v odpovědích úspěšní. Celkem 72 % odpovědělo, že bance vrátí 55.000 Kč, což byla správná odpověď. Dále pak 19 % žáků uvedlo, že bance vrátí 51.000 Kč, 4 % 50.100 Kč a 5 % dotazovaných odpověď neuvedlo. Cílem otázky

bylo zjistit, zda jsou děti schopny určit výši úroky a zda si uvědomují, že úvěr má svou cenu.

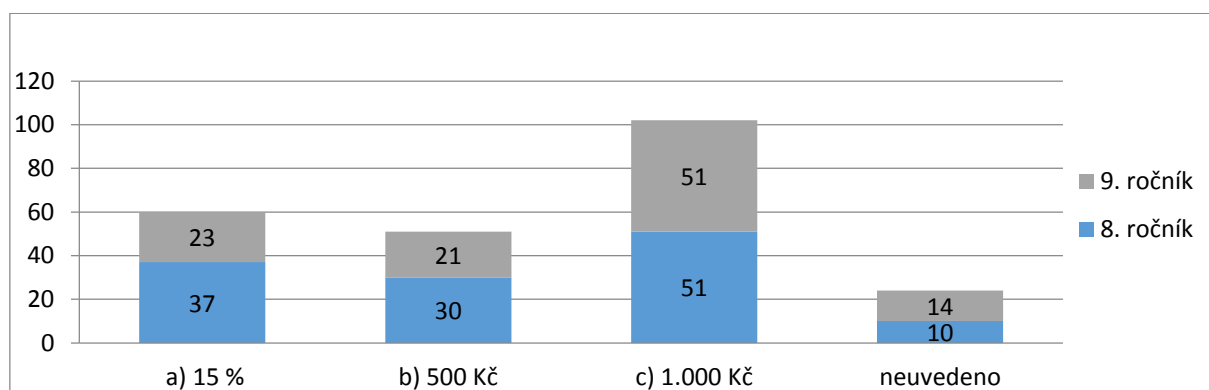
Otázka č. 4

„Pokud jste investovali 5.000 Kč na 1 rok, jaký výnos bude výhodnější?“

Čtvrtá otázka navazovala na otázku předchozí a souvisela s ní schopnost jednoduchého úročení a zároveň uvědomění si hodnoty „výnosu“. Žáci měli na výběr ze tří možností:

- a) 15 % (= 750 Kč)
- b) 500 Kč
- c) 1.000 Kč (správná odpověď)

Nejdůležitějším a nejspíše i nejtěžším krokem bylo nejen uvědomění si, že výnos při investování získáme (zhodnotíme peníze), ale zároveň převést 15 % na částku v korunách, aby bylo možné vybrat nejvhodnější částku. Z grafu č. 8 lze zjistit, že 102 žáků (43 %) odpovědělo správně, tedy 1.000 Kč. Celkem 60 žáků (25 %) se nechalo natchytat procenty a označilo odpověď 15 % a 51 žáků odpovědělo za b).



Graf 7: Finanční gramotnost – výnos investice po 1 roce

Otázka č. 5

„Jaký úvěr je výhodnější?“

Tato otázka souvisí s úvěry stejně jako samotná výše úroku. U této otázky měli žáci dvě možnosti:

- a) ten, který bude úročen 1,5 % p. m.
- b) ten, který bude úročen 15 % p. a.

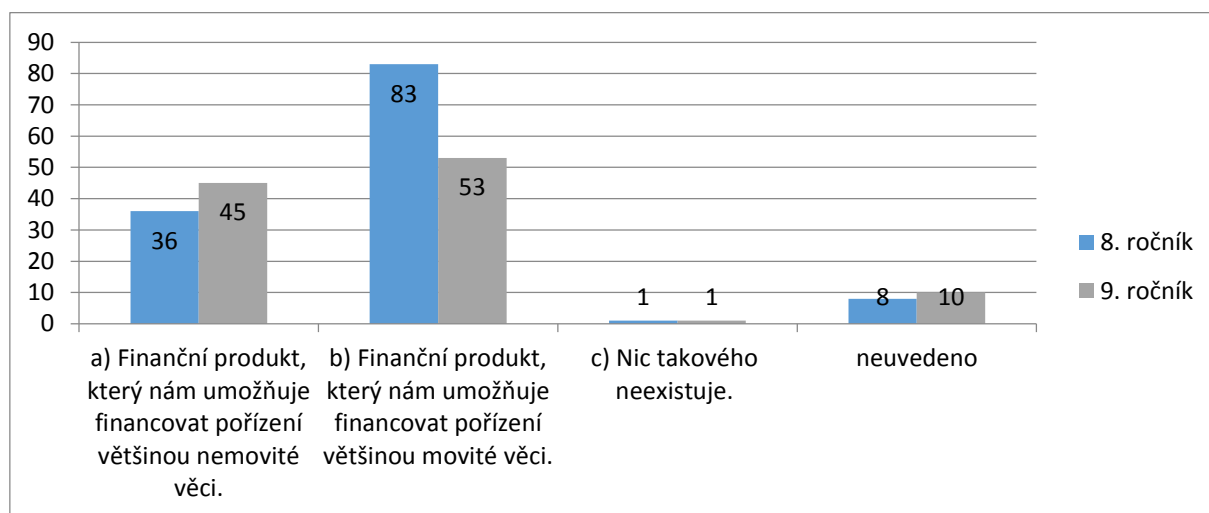
Bohužel tuto otázku nebylo možné adekvátně hodnotit, jelikož se jednalo o informace, které se děti ve výuce na ZŠ neučí. Zároveň tato otázka neodpovídala Standardu FG, a tak byla při hodnocení FG žáků z výsledků vyškrtuta. Při sestavování dotazníků byl přiložen této otázce a znalosti zkratk p. m. a p. a. vyšší význam než je těmto zkratkám přiřazována ze strany školství. Domnívám se však, že je důležité tyto zkratky znát, aby

se v budoucnu děti nedostaly do finančních potíží kvůli neznalosti rozdílů mezi úrokem za měsíc a za rok.

Otázka č. 6

„Co je leasing?“

Šestá otázka ověřovala, zda děti skutečně znají nejčastější způsoby krytí deficitu, kterým může být např. leasing, jak uvádí Standard FG. Více než polovina dotazovaných (57 %) skutečně rozdíl poznala a uvedla, že se jedná o finanční produkt, který umožňuje financovat pořízení movité věci. Správně odpovědělo 83 žáků 8. ročníku a 53 žáků z 9. ročníku. Celkem 81 žáků (34 %) uvedlo, že se jedná o finanční produkt, který umožňuje financování nemovité věci, 18 žáků (8 %) odpověď neuvedlo a pouze 1 % uvedlo, že nic takového neexistuje.



Graf 8: Finanční gramotnost – leasing

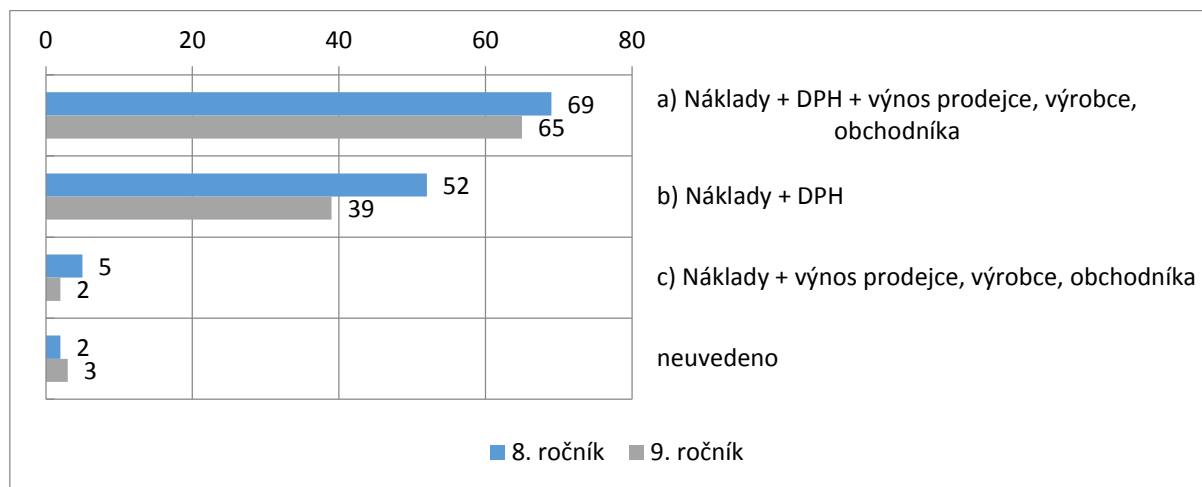
Výsledek této odpovědi je přijatelný. Problémem této otázky může být, zda žáci dokázali správně rozlišit movitou a nemovitou věc. Pokud žák ví, že leasing existuje, ale nedokáže určit movitou věc, není schopen na tuto otázku správně odpovědět.

Otázka č. 7

„Co obsahuje cena?“

Dle Standardů FG by žáci měli být schopni určit tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH. Tuto schopnost ovládá 57 % žáků, z toho 69 žáků 8. tříd a 65 žáků 9. tříd. Celkem 95 % dotazovaných si však uvědomuje, že k ceně je nutné započíst DPH, které je potřeba odvést státu. Naopak 38 % žáků zapomnělo zahrnout do tvorby ceny i výnos prodejce, výrobce či obchodníka a označilo tak odpověď, která říká, že cena je tvořena

pouze náklady a DPH. Odpověď, která nezahrnula do tvorby ceny DPH, označilo 7 žáků (3 %) a žádnou odpověď nevedlo 5 žáků (2 %).



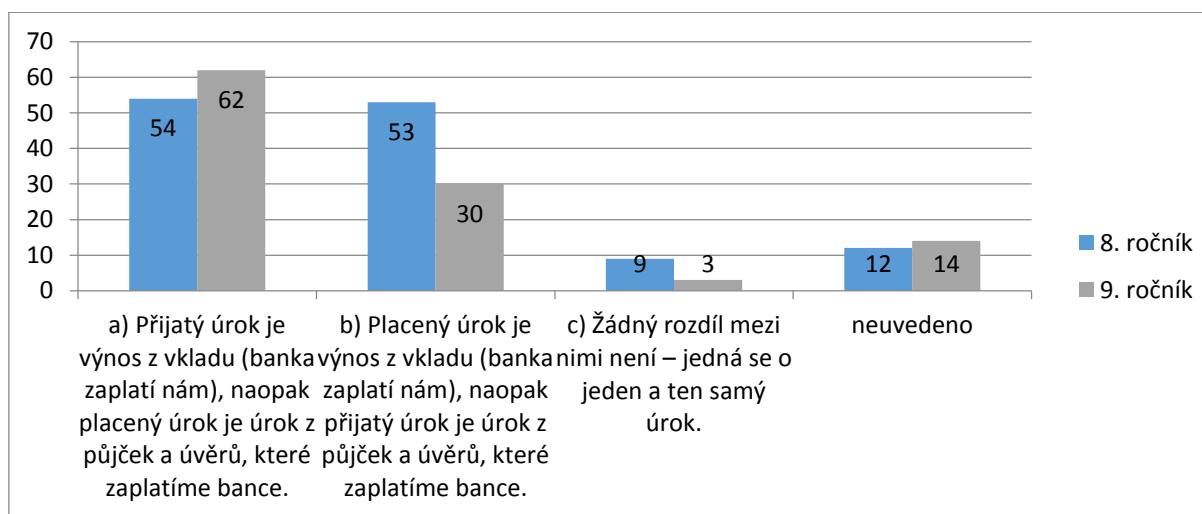
Graf 9: Finanční gramotnost – tvorba ceny

Výsledky této otázky jsou uspokojivé, jelikož více jak polovina žáků si uvědomuje, jak je cena tvořena a téměř všichni si uvědomují, že je nutné do ceny zahrnout DPH, které je odváděno do státní pokladny.

Otázka č. 8

„Jaký je rozdíl mezi placeným a přijatým úrokem?“

Dle Standardu FG by žáci 2. stupně ZŠ měli být schopni vysvětlit význam placeného a přijatého úroku. Tuto schopnost má však pouze 49 % žáků z celkového počtu dotazovaných, z toho 47 % osmáků a 53 % devátáků, kteří uvedli, že přijatý úrok je výnos z vkladu a naopak placený úrok je úrok z půjček a úvěrů, který zaplatíme bance. Opačnou odpověď uvedlo 35 % a 5 % označilo, že žádný rozdíl mezi nimi není (jedná o jeden a ten samý úrok). Zbýlých 26 žáků odpověď nevedlo.



Graf 10: Finanční gramotnost – rozdíl mezi přijatým a placeným úrokem

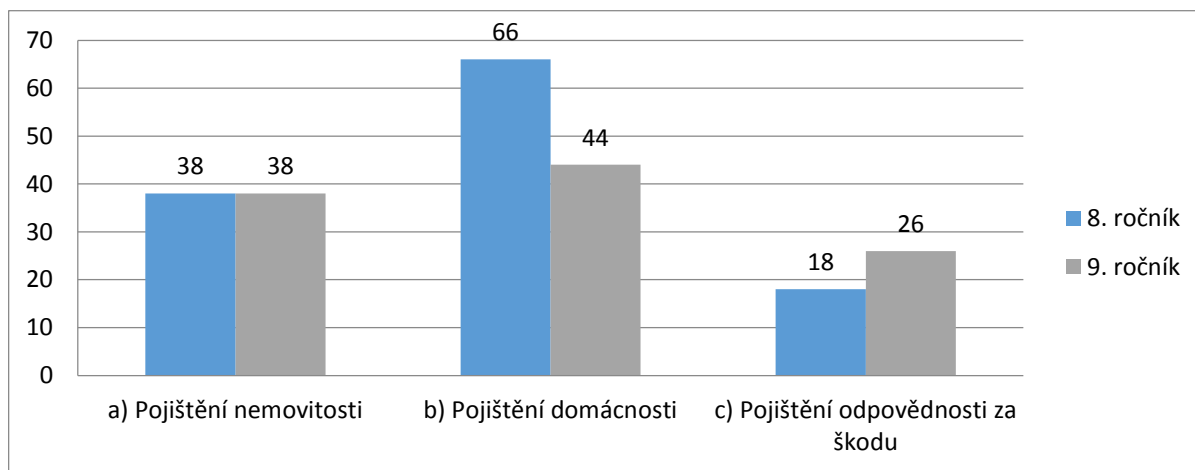
Výsledek této otázky může být ovlivněn faktem, že úroky se probírají ve druhém pololetí v 9. třídě a dochází tak k tomu, že žáci odpovídali pouze na základě svých znalostí a zkušeností z domova.

Otázka č. 9

„Představte si situaci, kdy chcete pojistit domácnost, věci ve sklepě a v garáži proti škodám způsobeným živlem, odcizením či vandalismem. O jakém typu pojištění byste přemýšleli?“

Při určování vhodného pojištění je nutné si uvědomit, co chceme pojistit. V případě pojištění pouze stavby (nikoli vybavení) bychom volili pojištění nemovitosti. Pro pojištění domácnosti, věcí ve sklepě a v garáži proti škodám způsobeným živlem, odcizením či vandalismem slouží pojištění domácnosti.¹³ Pojištění odpovědnosti za škodu se vztahuje pro případ škod na zdraví, majetku nebo finanční újmy jiným osobám.¹⁴

V této otázce byl hledán druhý případ, tedy pojištění domácnosti. Odpověď b) správně zvolilo 110 žáků, tedy 47 % z celkového počtu, z toho 66 žáků z 8. třídy a 44 žáků z 9. třídy. Odpověď a), tedy pojištění nemovitosti zvolilo 76 žáků (32 %) a poslední odpověď, tedy za c), zvolilo 19 % žáků z 8. a 9. tříd. Sedm žáků na tuto otázku neodpovědělo (3 %).



Graf 11: Finanční gramotnost – druhy pojištění

U této otázky je nutné se zamyslet nad tím, zda žáci si nepletou pojištění nemovitosti a pojištění domácnosti, jelikož lze tyto pojištění lehce zaměnit a splést. Zaměříme-li se na celkové výsledky této otázky, tak výsledky jsou neuspokojivé, jelikož ani polovina z dotazovaných neodpověděla správně.

¹³ Finance.cz: Pojištění majetku [online]. [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/pojisteni/majetek/>

¹⁴ Epojisteni.cz: VŠECHNY TYPY POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI [online]. [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://www.epojisteni.cz/pojisteni-odpovednosti/>

Otázka č. 10

„Co je tzv. splátkový prodej?“

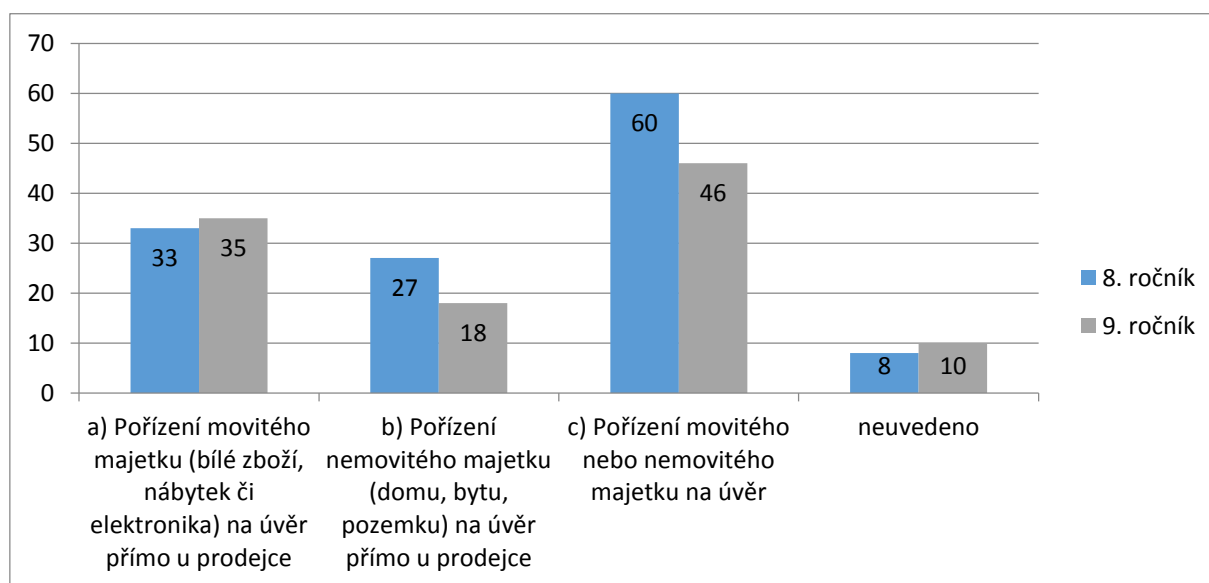
Stejně jako otázka č. 6 i tato otázka ověřovala, zda děti znají nejčastější způsoby krytí deficitu, jak uvádí Standard FG. Sedmá otázka nebyla však zaměřena na leasing, ale na další formu krytí, kterou je splátkový prodej.

Důležité je, aby si děti uvědomily, že se jedná o pořízení movitého majetku na úvěr přímo u prodejce, ale že zboží na splátky jim nedává samotný prodejce, ale vždy v pozadí stojí nějaká splátková společnost.

Cílem otázky však bylo zjistit, zda děti ví, co si mohou pořídit na splátky, zda movitý či nemovitý majetek. Na výběr měly z těchto možností:

- Pořízení movitého majetku (bílý zboží, nábytek či elektronika) na úvěr přímo u prodejce. *správná odpověď*
- Pořízení nemovitého majetku (domu, bytu, pozemku) na úvěr přímo u prodejce.
- Pořízení movitého nebo nemovitého majetku na úvěr.

Z grafu č. 13 lze určit úspěšnost odpovědí na otázku č. 10. Největší část dětí odpověděla, že jedná o pořízení movitého či nemovitého majetku na úvěr (45 %). Z výsledku vyplývá, že děti nevědí, že se jedná o pořízení movitého majetku u prodejce. Správnou odpověď uvedlo pouze 29 % žáků, z toho bylo 33 žáků z 8. třídy a 35 žáků z 9. třídy. Celkem 45 žáků (19 %) se domnívá, že se jedná o pořízení nemovitého majetku a 7 % odpověď nevedlo.



Graf 12: Finanční gramotnost – splátkový prodej

Na základě zjištěných výsledků lze usuzovat, že žáci mají větší povědomí o leasingu než o splátkovém prodeji. Zároveň jsou schopni lépe leasing popsat. V oblasti splátkového prodeje by bylo potřeba děti více seznámit s touto možností, jelikož se jedná o jednu z dnešních velice rozšířených praktik prodeje v obchodě i na internetu.

Otázka č. 11

„Představte si 4 kamarády – Pepu, Frantu, Tomáše a Jirku. Tito kamarádi dostali dar 1.000 Kč. Jelikož jsou féroví, domluvili se, že si dar rozdělí rovným dílem. Kolik dostane každý z nich?“

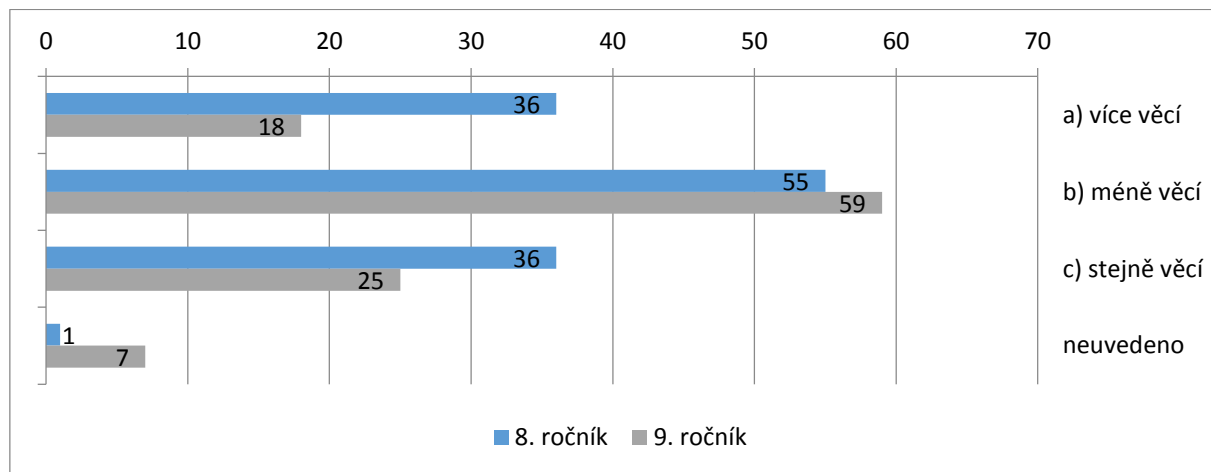
Tato otázka ověřovala jednoduché matematické myšlení žáků. V této otázce bylo pouze potřeba si uvědomit, že je nutné celkovou částku vydělit čtyřmi. Na výběr žáci měli z možnosti 300 Kč, 200 Kč a 250 Kč.

Výsledky této otázky však byly překvapivé. Vzhledem tomu, že dělení se vyučuje již na 1. stupni základní školy, byla tato otázka položena pouze jako uvedení k další otázce a nebyla předpokládána neúspěšnost v této otázce. Pouze 93 % žáků odpovědělo správně, a to tak, že každý z kamarádů dostane 250 Kč. Dále pak 4 % odpověděli, že každý z nich dostane 200 Kč. Odpověď 300 Kč zvolila 2 % žáků a 1 % odpověď nevedlo.

Otázka č. 12

„A nyní si představte, že budou moci s penězi disponovat až za rok. Budou si moci za stejnou částku koupit než dnes.“

Otázka č. 12 přímo navazovala na otázku č. 11, kde se zjišťoval podíl kamarádů ze získaného daru. Nyní žáci měli určit, zda si kamarádi budou moci koupit za rok stejně, méně či více věcí než dnes. Dle Standardu by žáci měli být schopni určit vliv inflace na hodnotu peněz.



Graf 13: Finanční gramotnost- Otázka č. 12

Z grafu č. 14 můžeme vidět, že necelá polovina žáků si je vědoma toho, že hodnota peněz postupem času klesá a tím pádem kamarádi si budou moci koupit méně věcí než dnes. Více než čtvrtina žáků (26 %) uvedla, že čas není faktorem pro změnu hodnoty peněz a tak i po roce si kamarádi budou moci koupit stejně věcí jako dnes. Naopak 23 % žáků se domnívá, že se hodnota peněz časem zvětšuje a kamarádi si budou moci koupit více věcí než je tomu dnes. Odpověď neuvědli 3 % žáků.

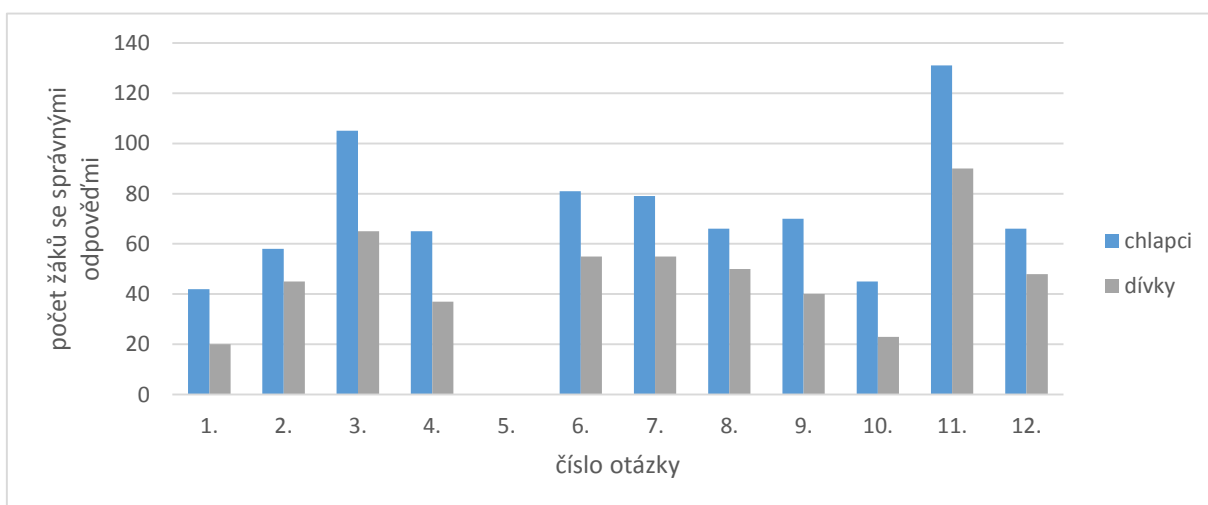
3.6 Verifikace hypotéz

Při verifikování odpovědí byla zohledněna pouze druhá část dotazníku, tedy část nazvaná „Finanční gramotnost“. V této oblasti bylo položeno celkem 12 otázek, ale pro hodnocení finanční gramotnosti žáků byla otázka č. 5 vyškrtnuta, a tak bylo do výsledků zahrnuto pouze 11 otázek. Pro vyhodnocení správných odpovědí byla stanovena hranice procentuálního ohodnocení správných odpovědí nad 50 %, což je 6 a více odpovědí (viz tabulka č. 2).

3.6.1 Hypotéza č. 1

Znění hypotézy č. 1: Chlapci mají lepší finanční gramotnost než dívky.

První hypotéza byla zaměřena na rozdílnost ve znalostech mezi pohlavími. Při hodnocení hypotézy je nutné přihlídnout k počtům žáků za jednotlivé pohlaví, jelikož chlapců bylo 140 a dívek pouhých 97, což je o téměř 30 % méně. Při verifikaci hypotézy bude úspěšnost v otázkách dle pohlaví zohledněna společně s počtem žáků za jednotlivé pohlaví.



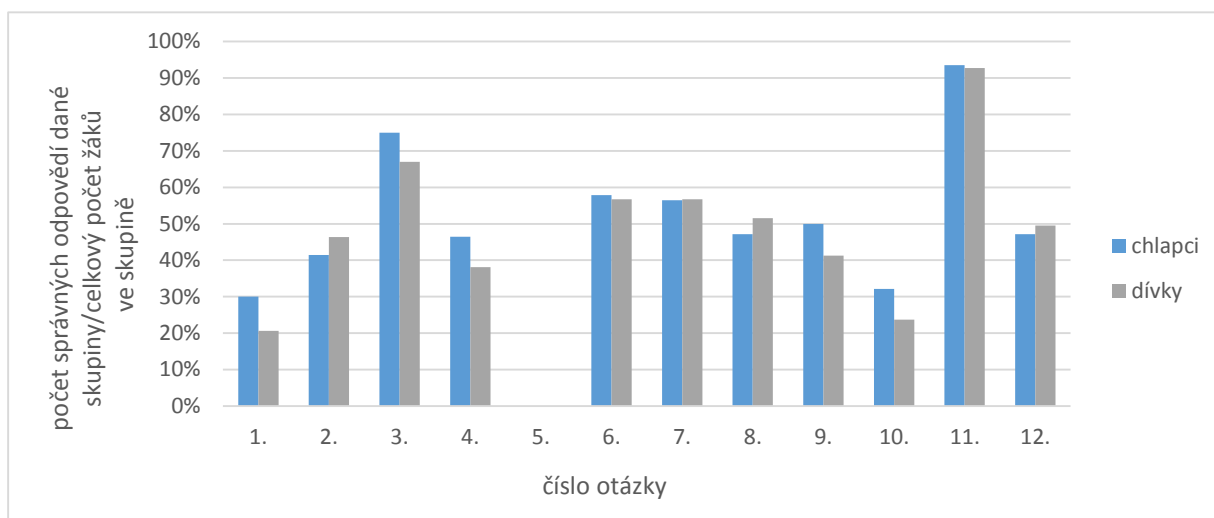
Graf 14: Úspěšnost v otázkách dle pohlaví

Graf. č. 15 znázorňuje úspěšnost v otázkách dle pohlaví bez zohlednění počtu žáků ve skupině. Již na první pohled je zřejmé, že pokud bychom žáky hodnotili takto, tak by byli chlapci vždy lepší než dívky.

Pro zohlednění počtu žáků za jednotlivé pohlaví byl použit jednoduchý propočet, který určuje, kolik procent žáků v dané skupině pohlaví odpovědělo správně, tzn:

$$\frac{\text{počet žáků, kteří odpověděli na danou otázku správně dle pohlaví}}{\text{celkový počet žáků ve skupině daného pohlaví}}$$

Při vložení získaných dat poté lze sestavit následující graf č. 16:



Graf 15: Úspěšnost v otázkách dle pohlaví zohledněná počtem chlapců a dívek

Graf zobrazuje úspěšnost v otázkách, kterou již lze porovnat a adekvátně tak hypotézu vyhodnotit.

Na otázku č. 1 odpovědělo správně o 10 % více chlapců než dívek. Na otázku č. 2 poté odpovědělo o 5 % více dívek než chlapců. Na otázku č. 3 a 4 odpovědělo o 8 % více chlapců než dívek. Otázka č. 5 nebyla hodnocena, a proto není možné určit, které pohlaví bylo v řešení úspěšnější. Na otázku č. 6 odpovědělo správně 81 chlapců a pouze 55 dívek, ale pokud je zohledněn i celkový počet chlapců a dívek a přepočteme výsledek na procenta, tak byli chlapci úspěšní pouze o 1 %. Stejně tak i u odpovědi č. 7, kdy byly naopak úspěšnější o 1 % dívky, ačkoliv chlapců správně odpovědělo 79 a dívek pouze 55. U osmé otázky byly opět úspěšnější dívky, které správně odpověděly (52 %) na rozdíl od chlapců (47 %). V otázce č. 9 odpovědělo správně více chlapců (o 9 %), stejně tak i v otázce č. 10, kde byl rozdíl 8 %. Vysoká úspěšnost odpovědí byla na otázku č. 11, která obsahovala pouhé dělení a správně odpovědělo 94 % chlapců

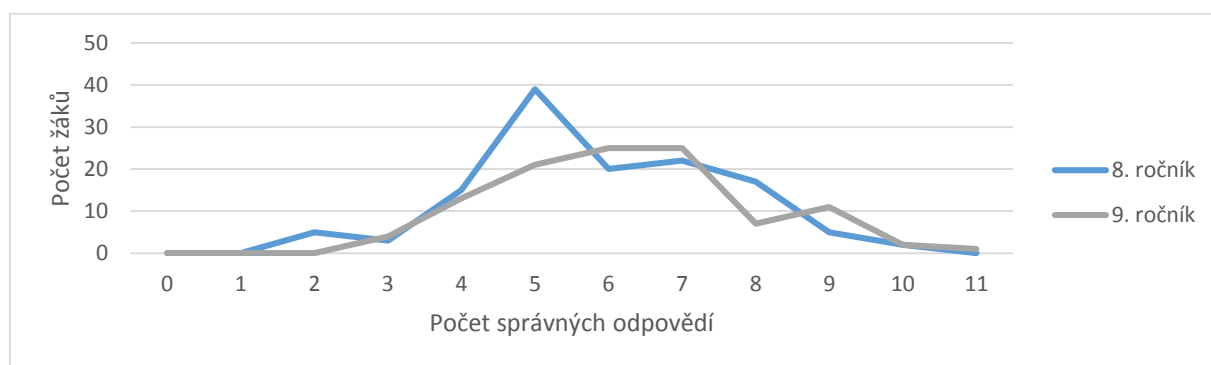
a 93 % dívek. Povědomí o inflaci, které zjišťovala poslední, tedy 12. otázka, vědělo více dívek než chlapců, a to o 2 %.

Jedenácti otázkami z oblasti Finanční gramotnost byla ověřována Hypotéza č. 1. Vyhodnocením otázek bylo následně prokázáno, že chlapci ze zkoumaného vzorku mají lepší znalosti v 7 otázkách (1, 3, 4, 6, 9, 10 a 11) a dívky měly lepší znalosti ve 4 otázkách (2, 7, 8 a 12). Předpoklad, že chlapci ve zkoumaném vzorku mají lepší finanční gramotnost než dívky, byla prokázána. Hypotéza č. 1 se tedy potvrdila.

3.6.2 Hypotéza č. 2

Znění hypotézy č. 2: Finanční gramotnost žáků 9. ročníků je vyšší než žáků 8. ročníků.

Druhá hypotéza verifikovala, zda žáci 9. ročníků mají lepší znalosti a jsou tedy více finančně gramotní. Na grafu č. 17 lze pozorovat počet správně zodpovězených otázek k počtu žáků, kteří tak odpověděli. V 8. ročníků žáci měli nejčastěji 5 správných odpovědí, v 9. ročníků 7 správných odpovědí. Nejlepšího výsledku dosáhl žák 9. třídy, který zvládl zodpovědět správně všechny odpovědi dotazníku.



Graf 16: Rozdíl v počtu správných odpovědí mezi ročníky

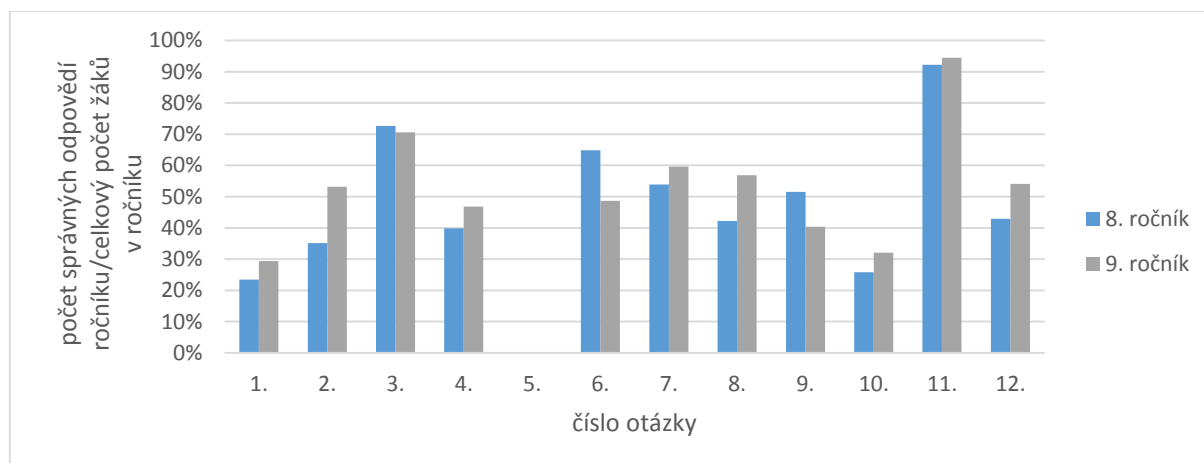
Zastoupení žáků 8. a 9. ročníků bylo v celku vyrovnané. Žáků 8. tříd bylo celkem 128 a žáků 9. ročníků bylo celkem 109. Pro přesnější vyhodnocení hypotézy však byl opět použit vzorec pro výpočet procenta, kolik žáků odpovědělo na jednotlivé otázky správně s ohledem na počet žáků v ročníku:

$$\frac{\text{počet žáků, kteří odpověděli na danou otázku správně dle ročníku}}{\text{celkový počet žáků v daném ročníku}}$$

Zaměříme-li se na celkové porovnání mezi žáky, tak více jak 6 odpovědí (včetně 6) získalo 137 žáků, z toho 66 žáků z 8. tříd a 71 žáků z 9. tříd.

Graf č. 18 zobrazuje úspěšnost v jednotlivých otázkách dle ročníků zohledněnou počtem žáků v daném ročníku.

Na první otázku odpovědělo o 6 % více žáků z 9. ročníku. Na druhou otázku odpovědělo správně více žáků z 9. ročníku, a to o 18 %. Na otázku č. 3 odpovědělo správně 93 žáků 8. ročníku a 77 žáků 9. ročníku, po přepočtu výše zmíněným vzorcem jsme zjistili, že ročník, který byl méně úspěšný, byl ročník 9., a to o 2 %. V otázce č. 4, ačkoliv v obou ročnících správně odpovědělo 51 žáků, po přepočtu správně odpovědělo více žáků 9. ročníku. Otázka č. 5 nebyla hodnocena. V otázce č. 6 byli o 16 % úspěšnější žáci 8. ročníku. V sedmé otázce, která se zabývala cenou, byli úspěšnější žáci 9. ročníku, celkem o 6 %. Poměrně veliký rozdíl byl v úspěšnosti osmé otázky, kde správně odpovědělo 42 % osmáků a 57 % deváťáků. Naopak v otázce č. 9. odpovědělo správně více žáků z 8. třídy, a to o 11 %. V otázce č. 10 a 11 byli úspěšnější deváťáci, kteří v otázce č. 10 měli více správných odpovědí o 6 % a v otázce č. 11 o 2 %. Stejně tak byli žáci 9. ročníku úspěšnější i v poslední otázce, kde správně odpovědělo 54 % žáků 9. ročníku a 43 % 8. ročníku.



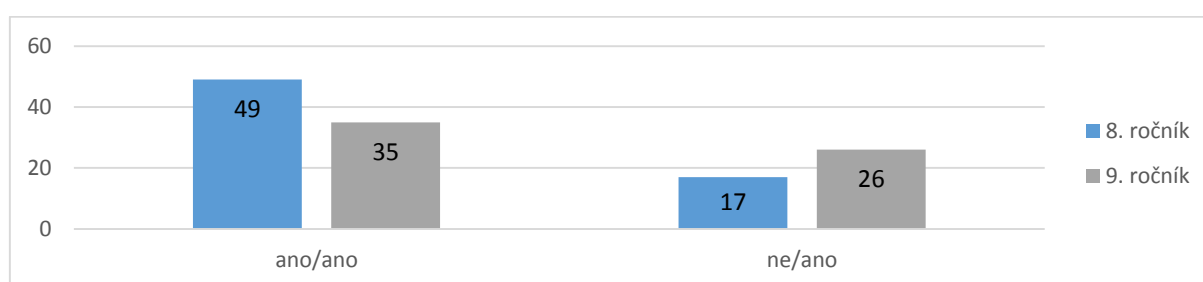
Graf 17: Úspěšnost v otázkách dle ročníků zohledněná počtem žáků v ročníku

Testovými otázkami z oblasti Finanční gramotnost byla ověřována Hypotéza č. 2. Vyhodnocením otázek bylo následně prokázáno, že žáci 9. ročníků měli lepší znalosti v 8 otázkách (1, 2, 4, 7, 8, 10, 11 a 12) a žáci 8. ročníků měli lepší znalosti ve 3 otázkách (3, 6 a 9). Celkovým vyhodnocením bylo prokázáno, že žáci 9. ročníků ze zkoumaného vzorku mají lepší finanční gramotnost než žáci 8. ročníků ze samého vzorku. Hypotéza č. 2 se tedy potvrdila.

3.6.3 Hypotéza č. 3

Znění hypotézy č. 3: Sebehodnocení vlastní finanční gramotnosti odpovídá výsledkům zjištěných podle výsledků.

Problém, podle kterého byla stanovena třetí hypotéza, se zabýval otázkou, zda sebehodnocení žáků odpovídá jejich skutečným znalostem z oblasti finanční gramotnosti. Žáků, kteří uvedli, že se domnívají, že jsou finančně gramotní, bylo celkem 140, z toho 84 z 8. ročníku a 56 z 9. ročníku. Z tohoto počtu byla skutečně gramotná více než polovina, přesně 84 žáků (60 %). Ostatní žáci uvedli, že se nepovažují za finančně gramotné. Z tohoto počtu se jako finančně gramotní projevilo 43 žáků.



Graf 18: Sebehodnocení žáků

Na grafu č. 19 můžeme sledovat rozdělení sebehodnocení žáků dle tříd a odpovědí, které uvedli.

Dva sloupce vlevo ukazují rozdělení ročníků podle žáků, kteří se domnívají, že jsou finančně gramotní, a u kterých se v průzkumu projevilo, že jsou skutečně finančně gramotnými. Z grafu lze vidět, že 49 žáků z 8. třídy správně určilo, že jsou finančně gramotní a tato domněnka byla poté průzkumem potvrzena. Z původního počtu osmáků, kteří si mysleli, že jsou finančně gramotní, bylo skutečně gramotných 58 %. V 9. ročníku uvedlo, že je gramotných 56 žáků a z toho se tato skutečnost potvrdila u 35 z nich. Vědomo si je o svých finančních schopnostech 63 % devátáků.

Sloupce vpravo zobrazují ty žáky, kteří zvolili u otázky, zda se domnívají, že jsou finančně gramotní odpověď „ne“ a přesto z průzkumu vyplynulo, že finančně gramotnými jsou. Celkem odpověď „ne“ uvedlo 153 dětí. Z těchto dětí bylo nakonec jako gramotnými shledáno 43 dětí, které lze vidět na grafu výše. Z 8. ročníku se jednalo o 17 dětí a z 9. ročníku o 26 dětí. Lze tedy vyzorovat, že žáci 9. ročníku byli více opatrní v hodnocení svých znalostí.

Celkem uvedlo, že se domnívá, že je finančně gramotných 148 žáků, z toho bylo gramotných pouze 84 žáků (57 %). Žáků, kteří uvedli, že se necítí být finančně

gramotnými, bylo 67, ale skutečně bylo negramotných 153. Zároveň 43 žáků, kteří uvedli, že se necítí být finančně gramotnými, nakonec gramotnými bylo. Z výsledků tedy vyplývá, že žáci, kteří se označili, jako finančně gramotní chybovali a gramotní nebyli, naopak 64 % žáků, kteří uvedli, že gramotní nejsou, jimi byli.

Vyhodnocením dotazníků žáků z vybraného vzorku bylo následně prokázáno, že výsledky neodpovídají sebehodnocení vlastních znalostí finanční gramotnosti. Hypotéza č. 3 se tedy nepotvrdila.

4 Cesty ke zlepšení FG

Dle kvantitativního výzkumu, který byl prováděn na vybraných základních školách ve městě Liberec, lze vidět, že finanční gramotnost u žáků 8. a 9. tříd je dostatečná, ale přesto je stále co zlepšovat.

Všichni hluboko v podvědomí víme, že financím je potřeba se učit již od mala a v podstatě prvním „finančním učitelem“ je nejbližší rodina, nejčastěji tedy samotní rodiče. Zde se dítě setkává s první směnou (chceš bonbónky – musíš za ně paní pokladní zaplatit) a také s prvním stykem s penězi.

Podle Štogra¹⁵ jsou samotné základy povědomí o světě a penězích vtiskovány dětem již od útlého věku formou pohádek, v nichž hrají roli především přání, sliby, naděje, hrozby, radosti i starosti. Říká, že právě z pohádek mohou děti vidět, že je zcela samozřejmé, že do života může vstoupit něco neobyčejného, a to i přes všechnu chudobu nebo bohatství, přes všechna zakletí nebo nepřízeň a nedostatečnost, kterou pociťují.

Příkladem uvádí nejednu pohádku. Pro ilustraci uveďme jednu ze zmíněných v knize, a to pohádku O zlaté rybě, kde ačkoliv si rybář mohl zlatou rybkou vydělat na své živobytí, nesmyslně ji pustil zpět do vody za příslibem splněných přání. Kupodivu se mu přání vyplní. Poslechl tedy vnitřní hlas, který mu našeptával věřit rybě a později se ukazuje, že tak udělal dobře. Pohádka tedy ukazuje, že bohatství není vše, a i když zvolíme nesmyslnou variantu, tak můžeme mnohem více získat.

Je důležité, aby rodiče své děti rozvíjeli nejen pomocí pohádek, ale i nejrůznějších her nebo jiných činností, kde nespoluvytváří společně s příběhem pouze fantazii a dětskou představivost, ale zároveň učí své děti určitým způsobem finanční zodpovědnosti a pomáhají tak své ratolesti přemýšlet nad světem a nad tím, komu důvěřovat a pomoci a komu nikoliv (pohádka O Červené Karkulce), ukazují, že je správné se chovat k ostatním hezky, ačkoliv z toho nemají žádný profit (pohádka O Popelce), takto bychom mohli pokračovat dále a dále. Přeneseme-li tuto skutečnost i na oblast peněz můžeme se domnívat, že takto můžeme učit děti mravům, které nám říkají, že honba za bohatstvím není v životě všechno. O bohatství všichni sníme, jelikož jej nemůžeme mít. Bohužel v dospělosti se domníváme, že s bohatstvím by přišlo i štěstí a tím by zmizely všechny naše problémy. Naopak v dětství je bohatství spojeno s pokladem a s příběhem, který dětem dává určitý smysl a hraje zvláštní roli.

¹⁵ ŠTOGR, Josef. *Proč nevíme, co jsou peníze*. 1. vyd. Praha: Jalna, 2013. 227 s.

Součástí znalostí v oblasti finanční gramotnosti je významné, aby lidé měli také na paměti, že význam těchto dvou slov nevystihuje pouze jejich hospodaření s penězi, ale zároveň by jej mělo naučit o penězích přemýšlet o tom, že nežijeme již v dobách, kdy se výplata dostávala dvakrát měsíčně na ruku nebo, že spořit se mělo do obálek, které měli nejrůznější popisky od štítku „na domácnost“ až po úspory na nějakou spotřební či jinou věc.

Níže do jednotlivých kapitol byly rozděleny možnosti, jak finanční gramotnost u žáků zvýšit. Měli bychom však mít na paměti, že problém finanční negramotnosti se netýká pouze žáků a studentů, ale i dospělé populace, která má větší deficit z důsledku absence finančního či ekonomického vzdělání ve školách z dob minulého režimu. To poté vede k předlužování a nízké schopnosti zodpovědně hospodařit s osobními financemi.

4.1 Portál „Proč se finančně vzdělávat?“

V roce 2014 spustilo Ministerstvo financí pilotní verzi portálu PSFV s názvem „Proč se finančně vzdělávat?“, který lze nalézt na adrese www.psfv.cz.

Tyto stránky mají za úkol zejména:

- poskytovat informace o fungování a rizicích ve světě financí,
- dávat tipy a návody v různých oblastech financí,
- pomáhat při řešení problémů (s předlužením či se subjekty finančního trhu)
- upozorňovat na zajímavé webové stránky s finančními hrami, kalkulačkami a projekty
- a sdílet informace členů PSFV¹⁶

Na první pohled je web nezajímavý, ale po bližším prozkoumání je skutečně přehledný a poměrně dobře propracovaný. Jedná se o jakýsi slovník pojmů ze světa financí, které by měl každý finančně gramotný člověk znát a ovládat. Rubriky jsou rozčleněny do základních devíti vzdělávacích skupin:



¹⁶ Proč se finančně vzdělávat? [online]. [cit. 2015-10-21].

V každé rubrice lze nalézt nejen základní pojmy, ale také další oblasti, které k dané problematice bezpochyby patří. Vše je dobře vysvětleno a problematika je doplňována poučnými obrázky, kalkulačkami, odkazy nebo formuláři (ukázka viz příloha č. 4).

V dalších rubrikách jsou pak různé tipy a návody (např. jak na penzi nebo pojištění, informace o smlouvách, platebních kartách apod.), informace pro odborníky (kde se vzdělávat, legislativa, měření úrovně FG aj.), nechybí ani kontakty v případě problémů a nutnosti vyhledat pomoc. Vše pak doprovází důležité a přehledné aktuality a přehled projektů finančního vzdělávání.

Portál je výbornou elektronickou učebnicí nejen pro lidi z řad pedagogů, ale i pro rodiče a děti, kterým by mohl pomoci zorientovat se v komplikovaném světě financí. Zároveň jsou zde uvedeny všechny potřebné a základní znalosti, které jsou doplněny o aktuální informace, což je velmi výhodné, jelikož člověk nalezne všechny informace na jednom místě a nejedná se tak pouze o teoretický portál.

4.2 Předmět finanční gramotnost

Jednou z možností zlepšení FG u dětí na základních školách by mohlo být povinné zavedení předmětu, který by se věnoval právě této problematice.

Předmět by měl obsahovat všechny body standardů, které by děti měly znát, ale zároveň by se měl skládat nejen z teoretických znalostí, ale převážně ze znalostí praktických. Měl by být koncipován tak, aby dokázal zaujmout a přiměl děti spolupracovat v hodině, aby nad danou problematikou přemýšlely a později poznatky dokázaly aplikovat v reálném životě. Takový předmět by pak mohl být zaměřený nejen na finance a hospodaření s nimi, ale ve vyšším stupni i na ekonomickou situaci ve státě. Bylo by potřeba, aby předmět vedli skutečně kvalifikovaní pracovníci, kteří dané problematice rozumí a byli by tak schopni své poznatky a znalosti předat dále.

Během výzkumu finanční gramotnosti, který jsem pořádala na vybraných základních školách ve statutárním městě Liberec, jsem měla možnost jednu hodinu takového předmětu navštívit na ZŠ U Soudu. Předmět byl ve stanovách školy nazván jako „Naše gramotnost“ a vedla jej neskutečně veselá a energická paní učitelka Slowiaková, která na škole vyučuje chemii, přírodopis a zároveň je poradkyní pro žáky ve školních i soukromých záležitostech.

Žáci mají výuku FG každý lichý týden odpoledne, vždy 40 minut. Hodina, na kterou jsem se byla podívat, byla pro jednu 8. třídu, které se zúčastnilo celkem 13 žáků.

Na začátku hodiny se rozebíral test, který žáci psali minulou hodinu. Začátek byl tedy zaměřen na problematické části, které žáci v testu nedokázali vyplnit nebo jej vyplnili chybně. Mnoho žáků chybně odpovídalo na otázky týkající se rozpočtu a mzdy. Při rozebírání částí mzdy děti získávaly od paní učitelky praktické znalosti (např. byly upozorněny na to, že na internetu naleznou u většiny nabídek práce hrubou mzdu, nikoli čistou, nebo kolik je minimální mzda a průměrná mzda v roce 2016 atp.), ale zároveň měly uvést, kolik peněz by si v budoucnu představovaly jako čistou mzdu. Po této části se rozběhla diskuse o tom, jaké profese mají jak vysoký plat či v jakém kraji je vyšší mzda, a ve kterém nižší.

Zbytek hodiny byl věnován cestování, cestovním kancelářím, cestovním agenturám a ceně zájezdů. Téma tak navázalo na domácí úkol, který měli žáci doma vypracovat. Diskutovalo se o tom, kam by se děti rády podívaly a proč. Cílem bylo uvědomit si, co chci a proč to chci. Dále pak děti konverzovaly na téma, kde hledaly informace o vybraných zájezdech (cestovní kanceláře, agentury a internet), kolik přibližně vybraný zájezd stál a zda je cena překvapila či jim připadá vysoká/nízká. Cílem této aktivity bylo, aby si žáci uvědomili cenu zájezdů, dále pak kdy je sezóna a jak moc dopředu se vyplatí si zájezd zarezervovat.

Dalším bodem hodiny byl článek, který se věnoval pořadatelům zájezdů, díky kterému děti dokázaly vysvětlit rozdíl mezi cestovní agenturou a kancelářím, dokázaly vyjmenovat náležitosti cestovní smlouvy a dozvěděly se, že každá cestovní kancelář i agentura musí mít pojištění proti úpadku, které musí při požádání klientovi předložit. Při jmenování náležitostí cestovní smlouvy děti uváděly své vlastní zkušenosti a diskutovaly o tom, jak by řešily případné problémy.

Po tom, co si zapsaly všechny důležité poznámky do sešitů, se rozběhla diskuse nad tím, co je potřeba obstarat předtím než odcestují – cestovní pojištění (paní učitelka se dotazovala, zda mají představu o tom, kolik takové pojištění činní a upozornila na to, že by se děti měly před sjednáním podívat na výši odškodněného v případě nepříjemností) a očkování při výjezdu do exotických zemí.

Hodina byla skvěle připravena a podle toho, jak žáci pracovali, byla i zábavná. Zároveň splňovala požadavek na vzdělávání a praktičnost nabytých informací.

4.3 Projektové dny

Jednou z forem, jak zvyšovat finanční gramotnost na základních školách, může být konání tzv. projektového dne, který by měl ve své náplni učit děti hravou formou orientovat se ve světě financí a ekonomie.

Nevýhodou takového projektového dne je, že by se nekonal pravidelně, ale byl by např. pouze 2 krát za pololetí, čímž by žáci nezískali všechny informace potřebné pro fungování ve světě financí a jejich finanční gramotnost by se tak nezvyšovala, jak by měla.

Pokud se vedení školy rozhodne pro zorganizování projektového dne je potřeba si odpovědět na čtyři základní otázky, které zní Co? Kdy? Kde? a Kdo?

Nejdůležitější je vymyslet samotné téma projektového dne, ve kterém by se celý program měl pohybovat, aby bylo aktuální, poučné a zábavné. Dalším důležitým bodem plánu jsou účastníci projektového dne. Je potřeba rozhodnout jaké třídy a pedagogové se dne budou účastnit, ve který den a hodinu. Vhodné je i to, aby se na projektu podílel někdo z vedení školy, neboť manažer má jít příkladem a pokud by žáci viděli, že se na projektu podílí i někdo z „domácího pole“ nemuseli by se stydět při práci. Místo realizace projektu je závislé na velikosti školy a konkrétním zpracování projektu, neboť je potřeba propočítat, zda máme k dispozici dostatek učeben a vyučujících a zároveň, kolik žáků připadne na jednoho vyučujícího.¹⁷

Bohužel na žádné základní škole, kde byl prováděn kvantitativní výzkum, se projektové dny v rozmezí od října 2015 do dubna 2016 na téma finanční gramotnosti nekonaly. Nejbližší možnost navštívit projektový den bylo v České Lípě, která je vzdálena od Liberce cca 55 km. Projektový den se konal na začátku prosince 2015 na Základní škole a Mateřské škole Klíč s. r. o., která je soukromou základní školou v České Lípě. V předešlých letech tato škola získala titul Nejlepší česká škola (Libereckého kraje), titul Rodiče vítáni, škola v pohybu a jiné. Výuka ve škole je založena na individuálním přístupu a pyšní se využíváním efektivních a smysluplných metod, které respektují rozvoj každého žáka.¹⁸

Projektový den byl pod záštitou programu s názvem „Rozumíme penězům“, byl na téma Nákup mimo kamenné prodejny a trval 5 vyučovacími hodinami. Programu se účastnilo celkem 22 žáků – žáci 7. a 9. třídy. Lektorkou byla paní Gabriela Hanzlová, která pracuje

¹⁷ VÍTKOVÁ, Jana. Projektový den. In: *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2007 [cit. 2016-02-08].

¹⁸ Základní škola a Mateřská škola Klíč s.r.o. *ZŠ a MŠ Klíč s. r. o.* [online]. Ace IT s.r.o., 2013 [cit. 2016-02-08].

na ZŠ Frýdlant jako učitelka na 2. stupni, kde vyučuje dějepis, člověk ve společnosti, informatiku, pracovní činnosti, finanční gramotnost a je lektorkou vzdělávacího programu Rozumíme penězům pro 2. stupeň.

Program „Rozumíme penězům“ spravuje občanské sdružení AISIS, které tvoří a realizuje obecně prospěšné programy, které umožňují lidem rozvíjet klíčové životní dovednosti, napomáhají k rovným příležitostem a podporují trvalý rozvoj organizací, společně s GE Money Bank, která je finančním expertem a jedním z autorů programu. AISIS za dobu své působnosti od roku 1999, kdy vznikl, připravil a zorganizoval desítky projektů nejen pro školy, ale i pro firmy, volnočasové a neziskové organizace a státní instituce, kterými prošly tisíce dětí, studentů i dospělých. Program nabízí zájemcům několik typů seminářů – semináře pro sborovnu, pro pedagogy 1. stupně, pedagogy 2. stupně, semináře se stáží či cyklus seminářů, který se skládá, že čtyř 2,5 denních seminářů. Velice dobře je zpracovaná literatura, která ukazuje, jak teoretické, tak i praktické znalosti, které by žáci měli umět. Celkem bylo v rámci programu vydáno 6 knih.

Cílem dne bylo, aby žáci se naučili správně využívat právo na odstoupení od smlouvy ve lhůtě 14 dní při nákupu mimo kamenné prodejny a dokázali se orientovat ve spotřebitelských právech spojených s tímto tématem.

Průběh:

Vyučovací hodiny byly rozděleny do pěti bloků po 45 minutách:

1. blok

Na začátku se paní lektorka představila a dle indicií se snažila, aby žáci odhadli téma lekce. Na zem tedy rozložila symboly spojené s nakupováním na internetu, které žáci měli pojmenovat a vydedukovat tak název celé lekce. Na zem byly rozloženy obrázky s telefonem, platebními kartami, operátorem, nákupním košíkem, balíkem, paragonem a symboly Wi-Fi, PPL, pošty. Na základě obrázků měli žáci vytvořit příběh, jak se nakupuje přes internet. Zde byl veliký problém obrázky seřadit, jak jdou za sebou. Poté se rozběhla diskuse o tom, zda již někdy nakupovali přes internet. Další aktivita v tomto bloku se nazývala „Zvídavý reportér“ – úkolem žáků bylo vyplnit všechna políčka z pracovního listu, kde bylo 12 tvrzení. Žáci tedy měli najít někoho ze spolužáků či učitelů (viz příloha č. 5 - v závorce u každého tvrzení je hodnocení, jak si žáci vedli a poznámky o tom, co dětem dělalo problémy), který splňoval některý z dvanácti tvrzení.

2. blok

Záměrem druhého bloku bylo zprostředkovat žákům spotřebitelská práva v oblasti nákupu mimo kamenné prodejny, naučit je celý proces odstoupení od smlouvy, zdokonalit jejich dovednosti orientovat se v informačních zdrojích, seznámit žáky s výjimkami, kdy od smlouvy nelze odstoupit a dalšími pravidly při nákupu na internetu. Druhý blok se skládal z metody čtení textu INSERT. Tato metoda spočívá v tom, že žáci si v textu označují informace, které znali již předtím (pomocí „fajfky“ → √), nevěděli – byly pro ně nové (pomocí značky „plusu“ → +), nerozuměli jim (pomocí značky „otazníku“ → ?), a nebo pokud objevili informace, které byly v rozporu s tím, co si doposud mysleli (označili je znaménkem „mínus“ → -). Po přečtení textu si žáci ve čtyřčlenných skupinách sdělovali, jaké informace pro ně byly nové, co se jim potvrdilo, případně čemu nerozumí a jaké mají doplňující otázky. Na konci bloku následovala společná diskuze, při které si žáci zopakovali a potvrdili správné pochopení textu.

Jako známé informace žáci označili informaci, že jde o komunikaci na dálku, že se jedná o nákup prostřednictvím internetu nebo telefonu, že se jedná i o nákup služeb a také, že e-shop musí informovat zákazníka o jeho právu odstoupení od smlouvy.

Novými informacemi byly informace o tom, že do nákupu mimo kamenné prodejny spadají i prodejní výlety a prodejní zájezdy. Dále pak, že lze odstoupit od smlouvy do 14ti kalendářních dnů, že při vrácení zboží platí poštovné spotřebitel a v případě, že obchodník vrací peníze zpět, tak vrací celkovou částku, kterou zákazník zaplatil (včetně poštovného). Zároveň pro děti byla nová informace o tom, že pokud obchodník nebude zákazníka informovat o možnosti odstoupení od smlouvy (např. v obchodních podmínkách), tak se lhůta 14 dnů prodlužuje o rok (tedy na rok a 14 dní).

3. blok

V předchozích částech projektového dne se žáci dozvěděli základní právo, které má spotřebitel při nákupu mimo kamenné prodejny. Dozvěděli se, o jaký způsob prodeje se jedná a jak postupovat při využívání možnosti odstoupit od smlouvy do 14ti kalendářních dnů.

Ve třetím bloku se žáci rozdělili do čtyřčlenných skupin a paní lektorka každému žákovi rozdala list obsahující podrobnější práva a pravidla při nákupu mimo kamenné prodejny. Zároveň každé skupině rozdala obálku se sedmi modelovými situacemi, které se žáci snažili vyřešit (viz příloha č. 6 - modelové situace včetně řešení). Každá ze skupin

řešila postupně všechny modelové situace a řešení si zapisovali přímo k položeným otázkám na pracovních listech i se zdůvodněním.

Na konci bloku bylo dětem puštěno video z pořadu Černé ovce, jehož obsahem byla reportáž o testu internetových obchodů – jak dodržují dodací lhůty a především, zda správně vyřizují odstoupení od smlouvy bez udání důvodu a vracení peněz dle zákona ve 14denní lhůtě po doručení odstoupení. Reportáž dávala také návod, co dělat v případě, že obchodník upírá spotřebitelům jejich práva.

4. blok

Ve čtvrtém bloku měli žáci za úkol vytvořit informační panel, který by se měl umístit v budově školy. Na panelu měly být informační materiály vytvořené k tématu práva spotřebitelů při nakupování mimo kamenné prodejny. Žáci tvořili informační panel na papír formátu A3 a cílem činnosti bylo, aby panel obsahoval pravdivé informace a svou grafickou stránkou dokázal zaujmout čtenáře.

Nejprve se děti rozdělily do čtyřčlenných skupin a rozdělily si okruhy informací. Měly na výběr z témat: Právo na odstoupení od smlouvy a počítání lhůty, Co je to nákup mimo kamenné prodejny?, Jak od smlouvy odstoupit?, Výjimky, kdy nelze od smlouvy odstoupit, Odpovědnost za snížení hodnoty zboží. Poté začala samotná tvorba panelu, při které žáci mohli využít veškeré materiály a poznámky, které během výuky získali.

V tomto bloku bylo vidět, že jsou žáci již unaveni a nechce se jim pracovat, jelikož byl program poměrně dlouhý a náročný.

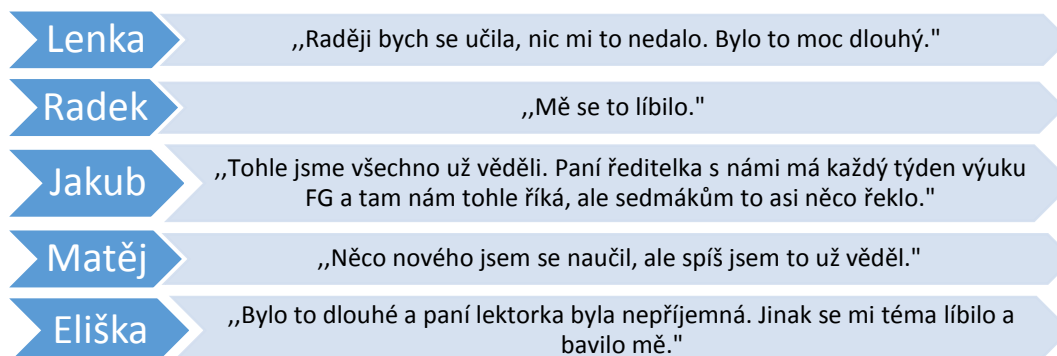
5. blok

V pátém, a tedy posledním, bloku byli žáci rozděleni do dvou týmů, aby si společně zahráli známou hru AZ kvíz, cílem tedy bylo propojit tři strany trojúhelníku. Děti si vybíraly pole a lektorka kladla otázky. Princip hry byl stejný jako u klasické hry AZ Kvíz – pokud tým odpověděl správně, pole získal, pokud odpověděl špatně nebo vůbec ne, měl možnost odpovědět druhý tým a tím získat pole. Otázky byly koncipovány do oblasti, která byla během projektového dne probrána.

Hodnocení žáků bylo spíše záporné, jelikož výuka byla poměrně dlouhá bez možnosti odpočinku a bylo tak po žácích vyžadováno velké soustředění, které vedlo k tomu, že žáci den hodnotili velmi kriticky. Komenského škola hrou je poměrně účinná, problém je však v tom, že se čas na jednotlivé aktivity odvíjí od šikovnosti žáků a od jejich chuti pracovat, což bylo vidět i během projektového dne, jelikož některé připravené hry se

díky časové náročnosti nehrály a paní lektorka pouze předala instrukce a návod k hraní paní ředitelce školy, pokud bude v budoucnu čas a chuť si takové hry zahrát.

Některé názory žáků na projektový den:



4.4 Povinná četba

Ke zvýšení FG by mohlo pomoci zavedení povinné četby z oblasti financí a ekonomie do stanov předmětu Český jazyk či Finanční gramotnost, kde by také žáci mohli o dané problematice diskutovat s učitelem, který by byl v dané oblasti odborníkem.

Níže jsou uvedeny knihy s tematikou FG, které by mohly být zajímavé pro žáky a zvýšit tak jejich vzdělání v této oblasti. Při výběru knih bylo přihlíženo k tomu, aby byly knihy zábavné a zajímavé, a tak byly vybrány pouze knihy s příběhem, na českém trhu samozřejmě existuje velká nabídka učebnic a cvičebnic pro zvyšování FG.

4.4.1 Bohatý táta Chudý táta pro mladé

Kniha od R. Kiyosakiho je zajímavá nejen svým příběhem, ale i stylem jakým je sepsána. Kniha byla napsána s chladnou hlavou a s důvtipem nám radí, jak se stát finančně nezávislým a vyvrátit nad finanční propastí.

Vzhledem k tomu, že se jedná o knihu směřovanou přímo k mladým lidem, radí Kiyosaki krok po kroku, jak se stát finančně nezávislým, vysvětluje základní pojmy – aktiva, pasiva, dobrý a špatný dluh aj. Celá kniha je založena na životě spisovatele, jsou v ní tak uvedeny klíčové situace z autorova života a příběh je doplněn o cvičení, která by si čtenář měl sám vyzkoušet (různé testy, úkoly, části k zamyšlení apod.) a natrénovat tak svou finanční inteligenci.

4.4.2 Tajný deník Barborky Syslové

Kniha od stejnojmenné autorky, tedy Barborky Syslové, je jakousi zkrácenou rekapitulací myšlenek Roberta Kiyosakiho, amerického podnikatele a autora několika knih, v podání velmi jednoduchého a pochopitelného příběhu syslí rodinky.

Kniha je postavena na příběhu, který vypráví jedenáctiletá Barborka svému vysněnému kamarádovi Slávkovi (čtenáři), jak jejich rodina zápasí s penězi. Příběh je o tom, že celá rodina (maminka, tatínek, bratr, babička i dědeček) se snaží dospět k finanční samostatnosti.

Na úplném začátku příběhu rodina zjistí, že příjmy jen nepatrně převyšují výdaje a rozhodne se, že je potřeba tyto příjmy zvýšit. Barborka se pomalu od začátku příběhu učí rozeznávat tzv. penězonosiče a penězožrouty, špatné a dobré dluhy či špatné a dobré investice. Cesta k samostatnosti vede přes zbavování se penězožroutů a jejich přeměnu na penězonosiče, např. rodina pronajme garáž (penězožrout) sousedovi a tím ji přemění na penězonosič (soused bude platit každý měsíc nájemné → jejich příjmy se tedy zvyšují). Všichni členové rodiny se snaží Barborce v objevování světa financí pomoci. Rodina má alespoň jednoho člena v každém typu povolání (zaměstnanec, podnikatel, investor, majitel podniku).

MŠMT má však poměrně kritický náhled na knihu a odmítlo ji schválit jako oficiální učebnici FG. „Kniha prezentuje jen jeden model rodiny a jejího hospodaření. Nenabízí dětem možnost srovnání s jinými modely. Nenutí je ke kritickému myšlení a uvažování o správných či nesprávných postupech jednotlivých finančních kroků. To by umožnily různorodé modelové situace. Pozice zaměstnance je také v publikaci spojována s chudobou,“ vysvětluje Helena Müllerová z tiskového odboru MŠMT.¹⁹

K pochopení základní myšlenky a k rozpoutání diskuze o penězích ve škole či v rodině je kniha ideálním základem. Kniha je psána velmi jednoduše, tak aby ji pochopilo i dítě na základní škole, zároveň má zajímavý příběh a je doplněna pestrými ilustracemi.

4.5 Hry

Jednou ze základních lidských činností je od nepaměti hra, která rozvíjí osobnost člověka, který ji hraje, proto při zlepšování FG bychom neměli zapomínat i na tuto možnost vzdělávání. Při hře dochází k utváření osobnosti člověka, jelikož hráč na sebe

¹⁹ ŠÍDLLO, Dušan. Kontroverzní deník Barborky Syslové. In: *FINMAG* [online]. [cit. 2016-02-09].

přejímá určitou roli, proniká hlouběji do příběhu a poznává lépe nejen sebe a své schopnosti, ale i okolí.

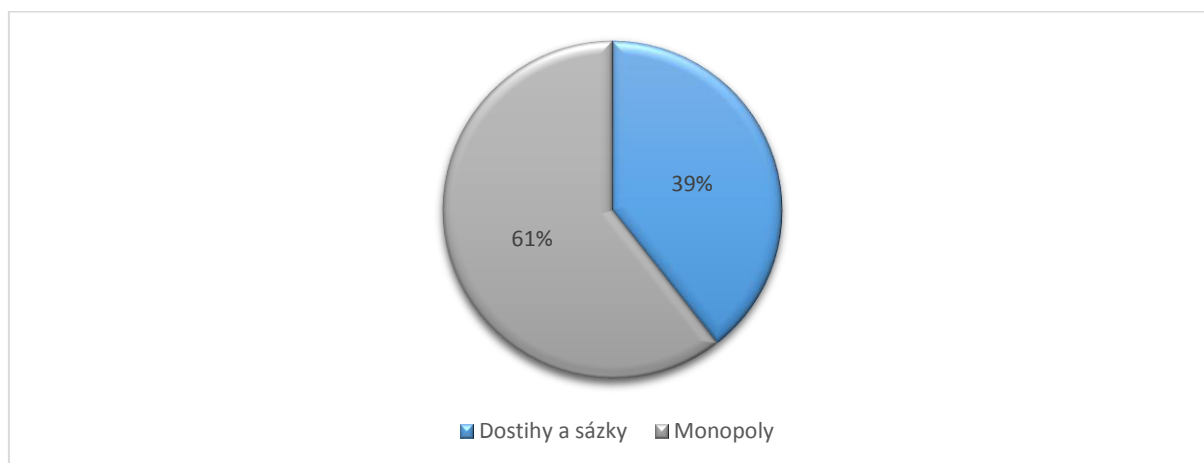
Lze souhlasit s výrokem Schürera, který ve své knize *Dítě a hra* napsal, že hra je v životě člověka nenahraditelnou součástí, jelikož má své specifické rysy a význam v jednotlivých etapách lidského vývoje. Pokud tak dáme dětem možnost ke hře, umožníme jim se sami vychovávat, to znamená, že si budou moci zásluhou hry procvičit své schopnosti a dovednosti, poznávat a hlavně ovládat své pocity a vytvářet vazby s ostatními hráči.

Stolní společenské hry jsou známé od počátku věků a můžeme je mapovat v každé kultuře, jelikož mají dlouhou historii. Některé hry se dochovaly a hrají se dodnes, jiné byly objevené ve vykopávkách a bohužel se jejich pravidla už nedozvíme.

Dnes jsou stolní hry ve veliké oblibě a můžeme se tak setkat s označením „Moderní stolní hra“, jak uvádí absolventka Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci Jana Kleinerová. Dle jejích slov se jedná o hry, u kterých je znám autor, doba vzniku, mají konkrétní cíl a jsou zasazené do konkrétního prostředí. Cílem celé hry je obvykle získat více bodů než soupeř.

4.5.1 Dostihy a sázky, Monopoly

V průzkumu k této práci žáci nejčastěji uváděli, že se setkali se stolní hrou Dostihy a sázky a její obdobou hrou Monopoly. V dotazníkovém šetření odpovědělo, že alespoň jednu z těchto her hrálo, 66 žáků z celkového počtu dotazovaných. Z grafu č. 20 lze vidět, že děti častěji uvedly hru Monopoly, než hru Dostihy a sázky.



Graf 19: Poměr hry Dostihy a sázky a hry Monopoly

Důvodem může být, že hra Monopoly je novější než Dostihy a sázky, jelikož samotné Monopoly jsou mutací hry Dostihy a sázky. Princip obou her je stejný. Hráč obchází dokola hrací plán a snaží se nakupovat pozemky (v případě Dostih koně), na nichž

posléze buduje domy nebo hotely (stáje). Pokud se na jeho adrese zastaví soupeřova figurka, musí mu soupeř zaplatit nájemné. Cílem hry je investovat finanční prostředky nejlépe tak, aby se hráči podařilo skoupit veškeré domy. Vyhrává ten, který vlastní vše.

Obě hry jsou určeny nejen pro děti, ale i dospělé a může je hrát 2-8 hráčů. Učí, jak nakládat s penězi a zároveň nám sdělují, že pokud dobře investujeme, můžeme z investice získat další peníze, které lze znovu investovat a tak dokola.

Za účelem zjištění, zda jsou tyto deskové hry vhodné pro zvyšování finanční gramotnosti u dětí, jsem oslovila své spolužáky s prosbou, zda bychom si hru mohli zahrát a společně zhodnotit vhodnost pro vzdělávání dětí. Dne 8. března jsme se tedy se spolužáky domluvili, že si společně zahrajeme hru Monopoly. Po pročtení pravidel mohla samotná hra započít. Po několika kolech, kdy se všichni snažili skoupit nejrůznější ulice, někteří byli již dokonce připraveni nakupovat domy, se hra začala ubírat rychlým směrem a začínalo být zajímavé sledovat reakce některých spolužáků, jelikož někteří začali ztrácet hlavu, že nemohou koupit domy, jelikož nevládnou potřebný počet ulic se stejnou barvou a jiní se naopak vyžívali v tom, že jim ostatní platí nájemné a oni rychle bohatnou. Jedna ze spolužaček po několika kolech přišla skoro o všechny peníze a nevladnula skoro žádné karty s ulicemi, měla pouze jednu celou ulici, na které se snažila budovat domy a získávat peníze od spoluhráčů ve formě nájemného. Díky náhodám, které jí přinesly další peníze, mohla brzy budovat hotely a dostat se tak do popředí a odkupovat ulice od spolužáků, kteří je prodávali a potřebovali nutně získat finanční prostředky pro zaplacení nečekaných výdajů, které jim přinesly kartičky náhod. Naopak spolužák, kterému se zprvu dařilo, po sejmutí několika karet náhod se dostal do propasti, ze které se mu již do konce hry nepodařilo vylézt, a byl nucen vyhlásit bankrot. Hru nakonec vyhrála ta spolužačka, které se ze začátku vůbec nedařilo a poté se štěstí obrátilo a ona získala jmění, které dokázala zhodnotit tak, že byla schopna ovládnout celou desku a vyhlásit tak monopol.

Celkově lze hru shrnout tak, že se vše odvíjelo nejen od znalostí a chladné hlavy jedince, ale zároveň zde hrála velkou roli náhoda, která nakonec zvrátila celý výsledek hry. V příloze č. 7 jsou uvedeny názory na hru spolužáků, resp. spoluhráčů.

Z pohledu finanční gramotnosti jsme se shodli, že hra rozvíjí povědomí nákupu a zhodnocení peněz, resp. investování. Z pohledu nároků dnešní společnosti na finanční gramotnost se však domníváme, že Monopoly či Dostihy a sázky nejsou vhodné, jelikož nerozvíjí potřebné znalosti, které jsou kladeny na dnešní společenství lidí.

4.5.2 Finanční svoboda

Jednou z možností, jak rozvíjet finanční gramotnost pomocí deskové hry by mohla být hra Finanční svoboda, kde se hráč stará o peníze jedné rodiny. Úkolem hráče je splnit během 30 let cíle, které si rodina stanovila a dosáhnout její finanční nezávislosti. Velkým kladem této hry je, že simuluje reálný život rodiny. Hráč používá běžné produkty (stavební spoření, různá pojištění, hypotéky apod.) a čelí reálným situacím, které mohou v životě nastat (zvýšení daní, ztráta zaměstnání, propad na burze aj.).²⁰

Sama jsem měla možnost hru několikrát vyzkoušet v rámci školních aktivit na základní, střední i vysoké škole. Na základní škole se mi hra zdála být velice složitá, jelikož jsem nerozuměla některým pojmům a nechápala jsem, proč je důležité uzavírat pojištění či proč bych měla nakupovat na burze cenné papíry. Pokud by však žákům byl dobře vysvětlen význam jednotlivých položek a toho, jak produkty fungují v reálném životě, hra by mohla být pro skupinu žáků z 8. a 9. tříd přínosná, jelikož by je uvedla přímo do života, kterému budou muset za několik let sami čelit a rozhodovat se, jak naloží se svými penězi.

4.5.3 Moderní deskové hry

Dnešní doba nabízí nespočet možností, a to i v oblasti výběru deskových her. V případě výběru deskové hry pro zvyšování finanční gramotnosti jsou všechny postavené na podobném principu, a to takovém, že hráč je obvykle v pozici podnikatele a snaží se získat, co největší bohatství. Mezi nejzajímavější patří Hotels Tycoon Deluxe, Airlines Europe, 1853: India, Planet Steam či Oeconomica. Princip her je uveden v příloze č. 8.

4.5.4 PC hry

K dnešním trendům neodmyslitelně patří virtuální svět a online prostředí, které nás ze všech stran obklopuje. Počítačové hry nemusí mít pouze negativní vliv na dítě, ale mohou zlepšovat dětské vnímání, postřeh, trpělivost, komunikaci či rozvíjet spolupráci a sebeřízení.

V průzkumu měli žáci šanci uvést nejen deskové hry, ale také mnoho z nich uvádělo hry počítačové. Nejčastěji se objevovala hra GTA 5, War of Warcraft nebo League of Legends. Bohužel ani jedna z výše zmíněných her není vzdělávacího charakteru a finanční gramotnost žáků rozhodně nezlepšuje.

²⁰ *Finanční svoboda: O hře* [online]. [cit. 2016-03-15].

Pro účely zvyšování finanční gramotnosti by bylo lepší volit hry, kde hráč vede své impérium, staví továrny a dopravní uzle, nakupuje dopravní prostředky a celkově hospodaří a snaží se dosáhnout určitého zisku, zároveň nakupuje akcie konkurenčních firem a snaží se zajistit si kompletní dominanci ve svém herním světě.

SIMCITY

Pro příklad stavění metropole bych uvedla hru SIMCITY, kde hráč buduje svou utopickou společnost a staví tak své vysněné město. Je již na něm, zda půjde o společnost, která se bude spoléhat na čisté technologie, umožní obří korporaci, aby uspokojila tužby občanů (Simíků) po konzumu či postaví město s vysokými mrakodrapy, které nahlédnou nad oblaka.²¹ Další informace ke hře lze nalézt v příloze č. 9.

Hráč se během hry učí, že příjem v pokladně roste nejen díky službám, které nabízí, ale zároveň díky daním, které vybírá od svých obyvatel. Tyto příjmy pak je nucen vynaložit na opravy, renovace či modernizace nejrůznějších zařízení. V případě, že nemá dostatek finančních prostředků, může si od banky peníze vypůjčit, ale je nucen, stejně jako v reálném světě, vrátit částku i s úroky.

Transport Tycoon

Dalším typem PC her, na které bych se v této podkapitole zaměřila, jsou tzv. „Tycoony“ (v doslovném překladu *magnát*). Všechny Tycoony fungují na stejném principu. Hráč je správcem určitého světa a snaží se co nejlépe hospodařit, aby jeho obyvatelé byli spokojeni, město prosperovalo a bylo chráněno. V podstatě se jedná o obdobu SimCity.

Pro příklad byla vybrána hra Transport Tycoon (v překladu *Dopravní magnát*), která je označována za jeden z nejlepších dopravních simulátorů. V této hře hráč ovládá dopravní společnost, která může přepravovat zboží, suroviny nebo pasažéry po zemi (železnice, silnice), vodě (lodě) i vzduchem (letadlem). Počáteční herní svět je vygenerován a hráči se zobrazí krajina, kde se nachází množství měst a vesnic, továren a provozů zpracovávající nejrůznější suroviny. Účelem celého budování je propojit místa tak, aby hráč dokázal správně odhadnout nabídku a poptávku a dosáhnul tak efektivně prosperující dopravní firmy. Následně pak je potřeba přepravovat výrobky, cestující či poštu, aby postupně docházelo k budování vyspělejší a výkonnější společnosti.

²¹ SIMCITY: *Města budoucnosti* [online]. [cit. 2016-03-20].

5 Shrnutí

V bakalářské práci byla věnována pozornost finanční gramotnosti, která byla nejprve definována, vymezena standardy finanční gramotnosti s vysvětlením, co znamenají a byly zde také shrnuty instituce, které ji ovlivňují. Dále se práce věnovala hodnocení České republiky v národních a mezinárodních výzkumech v oblasti finanční gramotnosti. Obsahem práce byl i průzkum, který byl proveden mezi žáky 8. a 9. ročníků na vybraných základních školách ve statutárním městě Liberec, a podle kterého byla hodnocena úroveň finanční gramotnosti u žáků na základních školách. Průzkum byl složen z dotazníku, který obsahoval testové otázky, které zjišťovaly úroveň finančního vzdělání a schopnost hospodaření s penězi.

Z průzkumu poté bylo zjištěno, že více než polovina dotázaných žáků dostává pravidelně kapesné (52 %), a částka kapesného se nejčastěji pohybuje do 200 Kč. Dle odborníků by se výše kapesného měla pohybovat v rozmezí 300 - 500 Kč. Tuto částku dostává 29 % z dotázaných dětí. Při hodnocení, zda jde o hodně či málo peněz, je nutné přihlídnout k tomu, zda má tyto peníze žák k dispozici pouze pro svou osobní potřebu, či je nucen z kapesného financovat své zájmy, útratu za telefon, obědy, dopravu apod. Dále průzkumem bylo zjištěno, že celkem 113 žáků si peníze šetří na něco, co moc chtějí a 53 žáků si je schovává na horší časy. Při zjišťování na co si děti šetří, se nejčastěji objevovala elektronika (telefony, PC komponenty, Xbox apod.), ale objevily se i odpovědi, které uváděly, že si děti šetří na zdravotnické pomůcky či pomůcky potřebné k jejich zájmům. Při zjišťování odpovědí, zda jsou ochotni si půjčit peníze za dvojnásobný úrok, bylo zjištěno, že při nižší částce je čtvrtina žáků ochotna si peníze půjčit, ale u hodnocení vyšší částky byly téměř všechny odpovědi negativní.

V části finančních znalostí bylo zjištěno, že zúčastnění chlapci byli v 7 otázkách lepší než dívky a dívky byly lepší než chlapci pouze ve 4 otázkách, z průzkumu tedy vyplynulo, že chlapci jsou finančně gramotnější než dívky z vybraného vzorku. Dále bylo prokázáno, že žáci 9. ročníku jsou finančně gramotnější než žáci 8. ročníku z uvedeného vzorku, jelikož byli lepší v 8 otázkách, zatímco 8. ročník byl lepší pouze ve 3 otázkách. Průzkum také zjišťoval, zda sebehodnocení žáků odpovídá jejich znalostem. Z výsledků pak vyplývá, že žáci, kteří se označili, jako finančně gramotní chybovali a gramotní nebyli, naopak 64 % žáků, kteří uvedli, že gramotní nejsou, jimi byli.

Poslední, tedy třetí část, práce se zabývá cestami ke zlepšení finanční gramotnosti a jak by bylo možné úroveň finančního vzdělání udržet. Jednou z možností, jak se více vzdělávat, je využívání portálu „*Proč se finančně vzdělávat?*“, který je výbornou elektronickou učebnicí nejen pro pedagogy, ale i rodiče a děti, kterým by mohl pomoci se zorientovat v komplikovaném světě financí. Výhodou portálu je, že neuvádí pouze teoretické znalosti, ale teorie je doplněna o aktuální dění, a tak člověk může nalézt veškeré informace na jednom místě. Dalším východiskem by bylo zavést předmět Finanční gramotnost do osnov základních škol. Zde by bylo potřeba zajistit kvalifikované pracovníky, kteří by nevyučovali pouze teoretická fakta, ale hodinu by ozvláštnili praktickými ukázkami a informacemi. Důležité je tedy zajistit nejen požadavek vzdělávání, ale i praktičnost nabytých informací. Komenského škola hrou je poměrně účinná, bylo by tedy zajímavé zvážit konání projektových dnů na téma finanční gramotnosti. Problém této metody zvyšování vzdělání je v tom, že je velice časově náročná a nebyla by pravidelná, což by nezaručovalo dostatečné zvyšování znalostí.

Doplněním vzdělávacích programů by mohlo být zavedení povinné četby z oblasti financí, která by na příbězích ukazovala, jak lze hospodařit s penězi. Pro ukázkou je v práci uvedena kniha od Kyiosakiho *Bohatý táta, chudý táta pro mladé* a kniha od Syslové *Tajný deník Barborky Syslové*.

Nenahraditelnou součástí rozvoje dětí je neodmyslitelně hra, které je věnována poslední kapitola třetí části. Z průzkumu vyplynulo, že děti pro rozvoj své finanční gramotnosti nejčastěji hrají Dostihy a sázky či Monopoly, proto je těmto hrám věnována v poslední části pozornost. V kapitole jsou uvedeny i další deskové hry, které by mohly přispět k pochopení světa financí a ekonomiky. V dnešní moderní společnosti nesmíme opomíjet ani počítačové hry, které jsou dnešním trendem. V práci jsou zmíněny tzv. Tycoony a SimCity, které by mohly pomocí virtuálního světa zlepšit představy o tom, jak funguje směna, samotný nákupní proces a celkové hospodaření s penězi.

6 Závěr

Bakalářská práce se zabývala zmapováním finanční gramotnosti a schopností hospodařit s penězi u žáků osmých a devátých tříd některých libereckých základních škol. Práce byla rozdělena na pomyslné třetiny, které na sebe navazovaly.

V první části byla věnována pozornost definování finanční gramotnosti a rolí institucí ovlivňujících tuto gramotnost. Poté navazovala část druhá, která se věnovala samotnému empirickému výzkumu a snažila se zmapovat, jak děti s penězi hospodaří a zda mají základní znalosti, které určuje Standard finanční gramotnosti vydaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvem financí, Ministerstvem práce a obchodu a Česká národní banka ve shodě se spotřebitelskými a profesními sdruženími zapojenými do činnosti Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání. Po vyhodnocení závěrů výzkumu jsem se ve třetí části zabývala možnostmi cest ke zlepšení finanční gramotnosti u žáků základních škol.

Bohužel neexistuje žádný „zaručeně správný“ způsob, jak vytvořit zdravý vztah dětí k penězům, jelikož tento vztah závisí nejen na samotném jedinci, ale i na prostředí a době, ve které jedinec žije.

Škoda, že s gramotností to není stejné jako s nějakou nemocí. Přišli bychom k lékaři, on by nám vydal recept na „Lék pro zlepšení finanční gramotnosti“ a my bychom si potřebné medikamenty vyzvedli v lékárně a bylo by po problému. Bohužel „osvědčený“ návod na to, jak zlepšit gramotnost ve finanční oblasti neexistuje. Je důležité, aby dnešní děti a mladiství nepodléhali trikům reklam, extra rychlým půjčkám či „výhodně“ se tvářícím úvěrům a hypotékám, je tedy důležité, aby tyto děti měli kvalitní finanční výchovu a výuku.

Bylo a bude ještě vydáno mnoho knih, ale bez zájmu obyvatel se stav nezlepší a knihy tak zůstanou potupně ležet na pultech knihkupectví. Systém se může snažit zavést finanční gramotnost do škol formou nejrůznějších seminářů a zajímavých přednášek, ale bez zájmů studentů a žáků se vše mine účinkem. Banky nebo jiné instituce mohou tvořit zajímavé stolní hry nebo aplikace do chytrých telefonů, ale bez vedení si je děti nezhrají nebo nepustí. Je to jako obíhat stále po obvodu kružnice a nenacházet rozumné východisko, jak vzniklou úroveň zlepšit.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

- [1] **Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti**, 2. akt. vyd. Praha: COFET, 2011, 416 s. ISBN 978-80-904396-1-0.
- [2] **ŠTOGR, Josef**, *Proč nevíme, co jsou peníze*. 1. vyd. Praha: Jalna, 2013. 227 s. ISBN 978-80-905308-6-7
- [3] **KIYOSAKI, Robert T a Sharon L LECHTER**, Bohatý táta, chudý táta pro mladé: co vás škola o penězích nenaučí. Hodkovičky [Praha]: Pragma, 2005. ISBN 80-7205-199-7.
- [4] **SYSLOVÁ, Barborka, Miroslav HÁŠA a Miroslav OUPIC**, Tajný deník Barborky Syslové, aneb, Cesta k finanční samostatnosti. Praha: Profess Consulting, 2006, 111 s. Arnošt Sysel a jeho rodina. ISBN 80-7259-034-0.
- [5] **SCHÜRER, Miroslav**, *Dítě a hra*. Praha: Emka, 1974
- [6] **Závěrečná zpráva z exkluzivního výzkumu pro Ministerstvo financí ČR a Českou národní banku**, Finanční gramotnost v ČR. STEM/MARK, a.s., 2010.

Elektronické dokumenty a články

- [7] **Ministerstvo financí ČR, Ministerstvo školství, mládeže a průmyslu ČR a Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. In: 16 s. [cit. 2015-10-20]. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/SBFG_finalni_verze.pdf
- [8] **Pros Martin**, *Ministerstvo financí podporuje finanční vzdělávání* [online]. 2014 [cit. 2015-10-29]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2014/ministerstvo-financi-podporuje-financi-19275>
- [9] **Ministerstvo financí České republiky**, *Národní strategie finančního vzdělávání- 2010*. [online]. [cit. 2016-01-22]. Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/financi-vzdelavani/narodni_strategie_financniho_vzdelavani_mf2010.pdf

- [10] **National Strategy for Financial Education**, [online], <http://www.mfcr.cz/en/about-ministry/financial-education>
- [11] **Atkinson, A. and F. Messy** (2012), "Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study", OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>
- [12] **OECD (2014), PISA 2012 Results: Students and Money**, Financial Literacy Skills for the 21st Century (Volume VI), PISA, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264208094-en>
- [13] **Finance.cz**, *Pojištění majetku* [online]. [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/pojisteni/majetek/>
- [14] **Epojisteni.cz**, *VŠECHNY TYPY POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI* [online]. [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://www.epojisteni.cz/pojisteni-odpovednosti/>
- [15] **VÍTKOVÁ, Jana**, Projektový den. In: *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2007 [cit. 2016-02-08]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1763/projektovy-den.html/>
- [16] **ŠÍDLO, Dušan**, Kontroverzní deník Barborky Syslové. In: *FINMAG* [online]. [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <http://finmag.penize.cz/penize/263527-kontroverzni-denik-barborky-syslove>
- [17] **KLEINEROVÁ, Jana**, Historie stolních her [online]. 29. 11. 2010. [cit. 2016-03-07]. Gymnasion. Dostupné z: [\[http://www.gymnasion.org/archive/article/historie-stolnich-her\]](http://www.gymnasion.org/archive/article/historie-stolnich-her)
- [18] **Ministerstvo financí České republiky** [online], FG Forrest, 2013 [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu>
- [19] **OECD**, Better policies for better lives. *The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)* [online]. [cit. 2015-10-29]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/about/>
- [20] **Proč se finančně vzdělávat?** [online]. [cit. 2015-10-21]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/aktuality/2014/ministerstvo-financi-spustilo-pilotni-ve-2458>
- [21] **Základní škola a Mateřská škola Klíč s.r.o. ZŠ a MŠ Klíč s. r. o.** [online], Ace IT s.r.o., 2013 [cit. 2016-02-08]. Dostupné z: http://www.skolaklic.cz/o_nas

- [22]**Finanční svoboda**, *O hře* [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z:
<http://www.financnisvoboda.cz/financni-svoboda/>
- [23]**SIMCITY**, *Města budoucnosti* [online]. [cit. 2016-03-20]. Dostupné z:
http://www.simcity.com/cs_CZ/game/info/cities-of-tomorrow

Seznam použitých symbolů a zkratek

FG – finanční gramotnost

MF – Ministerstvo financí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu

ČNB – Česká národní banka

PSFV - Pracovní skupina pro finanční vzdělávání

VÚP – Výzkumný ústav pedagogický

NÚOV – Národní ústav odborného vzdělávání

BVI - Britské Panenské ostrovy (British Virgin Islands)

RPSN – roční provozní sazba nákladů

Seznam obrázků

| | |
|--|----|
| Obrázek 1: Složky finanční gramotnosti..... | 4 |
| Obrázek 2: Role standardů finanční gramotnosti..... | 5 |
| Obrázek 3: Dosažené hodnocení dle složek finanční gramotnosti..... | 14 |
| Obrázek 4: Seskupení států dle průměrného skóre finančních znalostí..... | 15 |
| Obrázek 5: Finanční vzdělání: Procentní skóre získaných 6 a více odpovědí..... | 15 |
| Obrázek 6: Pozitivní finanční chování dle zemí..... | 17 |

Seznam tabulek

| | |
|--|----|
| Tabulka 1: Jaké dávat dětem kapesné..... | 29 |
|--|----|

Seznam grafů

| | |
|-----------------------------------|----|
| Graf 1: Pohlaví respondentů | 26 |
| Graf 2: Kapesné od rodičů | 27 |
| Graf 3: Výše kapesného | 28 |
| Graf 4: Nakládání s penězi..... | 30 |
| Graf 5: Schopnost šetřit..... | 30 |

| | |
|--|----|
| Graf 6: Finanční gramotnost - rozdíl mezi kreditní a debetní kartou | 33 |
| Graf 7: Finanční gramotnost – výnos investice po 1 roce | 34 |
| Graf 8: Finanční gramotnost – leasing..... | 35 |
| Graf 9: Finanční gramotnost – tvorba ceny | 36 |
| Graf 10: Finanční gramotnost – rozdíl mezi přijatým a placeným úrokem | 36 |
| Graf 11: Finanční gramotnost – druhy pojištění | 37 |
| Graf 12: Finanční gramotnost – splátkový prodej | 38 |
| Graf 13: Finanční gramotnost- Otázka č. 12..... | 39 |
| Graf 14: Úspěšnost v otázkách dle pohlaví..... | 40 |
| Graf 15: Úspěšnost v otázkách dle pohlaví zohledněná počtem chlapců a dívek..... | 41 |
| Graf 16: Rozdíl v počtu správných odpovědí mezi ročníky..... | 42 |
| Graf 17: Úspěšnost v otázkách dle ročníků zohledněná počtem žáků v ročníku..... | 43 |
| Graf 18: Sebehodnocení žáků | 44 |
| Graf 19: Poměr hry Dostihy a sázky a hry Monopoly | 56 |

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Standardy finanční gramotnosti
- Příloha č. 2: Measuring Financial Literacy - otázky z oblasti finančních znalostí
- Příloha č. 3: Dotazník pro žáky 8. a 9. ročníků
- Příloha č. 4: Ukázka kalkulačky pro rodinný rozpočet
- Příloha č. 5: Projektový den - pracovní list s 12 tvrzeními
- Příloha č. 6: Projektový den - modelové situace včetně řešení
- Příloha č. 7: Hodnocení hry Monopoly a Dostihy a sázky
- Příloha č. 8: Princip moderních deskových her
- Příloha č. 9: Princip PC hry SIMCITY

I. Standardy finanční gramotnosti

Pozn.:

Podle platné školské legislativy postupují podle RVP školy od 1. září, které následuje nejpozději po uplynutí 2 let ode dne jejich vydání. Některé RVP již byly vydány (RVP pro základní vzdělávání; RVP pro gymnázia, RVP pro gymnázia se sportovní přípravou; 61 RVP pro střední odborné vzdělávání), další jsou připravovány ke schvalovacímu procesu. V ročnících, v nichž se vyučuje podle dosavadních učebních dokumentů příslušných oborů vzdělání nebo podle RVP ZV (do doby jeho úpravy) se doporučuje implementovat standardy FG do vzdělávání na dobrovolné bázi.

I.1. Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání

| Peníze | |
|--|--|
| 1. stupeň ZŠ | 2. stupeň ZŠ |
| Obsah | Obsah |
| - hotovostní a bezhotovostní forma peněz | - nakládání s penězi |
| - způsoby placení | - tvorba ceny |
| - banka jako správce peněz | - inflace |
| Výsledky | Výsledky |
| - používá peníze v běžných situacích | - na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení |
| - odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze | - na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH |
| | - objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny |
| | - popíše vliv inflace na hodnotu peněz |

| Hospodaření domácnosti | |
|---|---|
| 1. stupeň ZŠ | 2. stupeň ZŠ |
| Obsah | Obsah |
| - rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti | - rozpočet domácnosti, typy rozpočtu, jejich odlišnosti |
| - nárok na reklamaci | - základní práva spotřebitelů |
| Výsledky | Výsledky |
| - na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje | - sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů |
| | - objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu |
| | - vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele |

| Finanční produkty | |
|---|--|
| 1. stupeň ZŠ | 2. stupeň ZŠ |
| Obsah | Obsah |
| - úspory | - služby bank, aktivní a pasivní operace |
| - půjčky | - produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků |
| | - pojištění |
| | - úročení |
| | |
| Výsledky | Výsledky |
| - vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy | - uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení |
| | - uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice) |
| | - uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing) |
| | - vysvětlí význam úroku placeného a přijatého |
| | - uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít |

1.2. Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání

| Peníze | |
|--|--|
| Obsah | Výsledky |
| - placení (v tuzemské i zahraniční měně) | - používá nejběžnější platební nástroje, smění peníze za použití kursovní listku |
| - tvorba ceny | - stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH - vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období... - rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH...) a klamavé nabídky |
| - inflace | - vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit |

| Hospodaření domácností | |
|-------------------------------|--|
| Obsah | Výsledky |
| - rozpočet domácnosti | - rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti - navrhne jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti |

| Finanční produkty | |
|------------------------------------|---|
| Obsah | Výsledky |
| - přebytek finančních prostředků | - navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti...) - vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč |
| - nedostatek finančních prostředků | - vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu - posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení - vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN |
| - pojištění | - vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby |

| Práva spotřebitele | |
|------------------------------------|--|
| Obsah | Výsledky |
| - předpisy na ochranu spotřebitele | - na příkladu vysvětlí jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu) |
| - obsah smluv | - na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejich všeobecných podmínek |

Zdroj: Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, str. 12 – 14.

1. Představte si 5 bratrů, kteří dostali dar \$1000. Peníze si rozdělí rovným dílem, kolik každý dostane? (odpověď \$ 200)
2. Nyní si představte, že tito bratři musí čekat rok, než mohou disponovat s těmito penězi. Za rok si budou moci koupit než dnes.
 - a. více věcí
 - b. stejný počet věcí
 - c. méně věcí (správná odpověď)
3. Půjčili jste \$ X příteli na jeden večer a on Vám peníze vrátil následující den. Jak velký zaplatí úrok? (odpověď \$ 0)
4. Představte si, že jste vložili \$ 100 na spořicí účet. U tohoto účtu je Vám garantován úrok 2% za rok. Za celý rok nebudete provádět žádné platby ani nebudete vybírat z účtu žádné peníze. Kolik budete mít na účtu na konci prvního roku? (odpověď \$ 102)
5. a kolik budete mít na účtu na konci pátého roku? Může to být:
 - a. více než \$ 110 (správná odpověď)
 - b. přesně \$ 110
 - c. méně než \$ 110
6. Investice s vysokou návratností je poměrně vysoce riskantní.
 - a. Pravda (správná odpověď)
 - b. Nepravda
7. Vysoká inflace znamená, že náklady na živobytí jsou rapidně zvyšovány.
 - a. Pravda (správná odpověď)
 - b. Nepravda
8. Pro snížení rizika při investování na akciovém trhu se nakoupí široká škála akcií a majetkových podílů.
 - a. Pravda (správná odpověď)
 - b. Nepravda

Zdroj: Atkinson, A. and F. Messy (2012), "Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study", OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>

Dotazník pro žáky 8. a 9. tříd ZŠ

Milí žáci,

chtěla bych vás požádat o vyplnění níže uvedeného dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro mou bakalářskou práci. Na základě tohoto průzkumu bych chtěla zmapovat vaše znalosti z oblasti financí.

Dotazník je anonymní, takže se nemusíte bát, pokud něco nebudete vědět. 😊

Jsem:

a) chlapec

b) dívka

Navštěvuji

a) 8. ročník

b) 9. ročník

Myslím si, že jsem finančně gramotný:

a) ano

b) ne

HOSPODAŘENÍ S PENĚZI

1. Dostávám od rodičů kapesné

a) ano, pravidelně

c) nedostávám

b) peníze dostanu, když si řeknu

2. Kapesné dostávám (pokud jste odpověděli na předchozí otázku kladně, jinak nevyplňujte)

a) méně nebo 200 Kč za měsíc

c) 501 Kč až 1.000 Kč za měsíc

b) 201 Kč až 500 Kč za měsíc

d) více než 1.000 Kč za měsíc

3. Když získáte peníze (kapesné, k narozeninám, k Vánocům), co s nimi uděláte?

a) Hned je utratím.

b) Ušetřím si na něco, co moc chci.

c) Schovám si je na horší časy.

d) Jiná odpověď: _____

4. Už jste si někdy na něco šetřili, co vám rodiče nemohli koupit?

a) ano, šetřil/a jsem na (uved'te na co, kolik a jak dlouho):

b) ne

5. Představte si, že jste s kamarádem (kamarádkou) v obchodě a moc se vám líbí tričko za 450 Kč, ale vy máte pouze 400 Kč. Kamarád vám nabídne, že zbylých 50 Kč zaplatí, ale chce zpět o 50 Kč více (museli byste tedy vrátit 100 Kč). Zároveň víte, že je to poslední triko z kolekce a je to poslední tričko ve vaší velikosti. Kývnete na kamarádovu (kamarádky) nabídku či raději oželíte tento kousek ve svém šatníku?

a) Přijmu nabídku.

b) Raději si triko nekoupím.

6. Nyní si představte stejnou situaci, ale tričko by teď stálo 850 Kč a Vy máte pouze 600 Kč. Kamarád (kamarádka) by Vám zapůjčil/a zbylých 250 Kč, ale požaduje za to vrácení částky 450 Kč. Přijmete nabídku?

a) Ano.

b) Ne.

FINANČNÍ GRAMOTNOST

1. Co je to bezhotovostní placení?

- a) vklad peněz na přepážce v bance
- b) jednorázový platební příkaz, trvalý platební příkaz, platba kartou, inkaso, SIPO
- c) platba kartou

2. Jaký je rozdíl mezi kreditní a debetní kartou?

- a) Na kreditní kartě mohu do mínusu (mám sjednán u banky úvěr), u debetní karty mohu čerpat peníze pouze do výše zůstatku na účtu.
- b) Na debetní kartě mohu do mínusu (mám sjednán u banky úvěr), u kreditní karty mohu čerpat peníze pouze do výše zůstatku na účtu.
- c) Žádný rozdíl není.

3. Spočítejte úrok, když si v bance půjčíte 50.000 Kč na jeden rok s roční úrokovou mírou 10 %. Kolik vrátíte bance?

- a) 55.000 Kč
- b) 51.000 Kč
- c) 50.100 Kč

4. Pokud byste investovali 5.000 Kč na 1 rok, jaký výnos bude výhodnější?

- a) 15 %
- b) 500 Kč
- c) 1.000 Kč

5. Jaký úvěr je výhodnější?

- a) ten, který bude úročen 1,5 % p. m.
- b) ten, který bude úročen 15 % p. a.

6. Co je leasing?

- a) Finanční produkt, který nám umožňuje financovat pořízení většinou nemovité věci.
- b) Finanční produkt, který nám umožňuje financovat pořízení většinou movité věci.
- c) Nic takového neexistuje.

7. Co obsahuje cena?

- a) Náklady + DPH + výnos prodejce, výrobce, obchodníka
- b) Náklady + DPH
- c) Náklady + výnos prodejce, výrobce, obchodníka

8. Jaký je rozdíl mezi placeným a přijatým úrokem?

- a) Přijatý úrok je výnos z vkladu (banka zaplatí nám), naopak placený úrok je úrok z půjček a úvěrů, které zaplatíme bance.
- b) Placený úrok je výnos z vkladu (banka zaplatí nám), naopak přijatý úrok je úrok z půjček a úvěrů, které zaplatíme bance.
- c) Žádný rozdíl mezi nimi není – jedná se o jeden a ten samý úrok.

9. Představte si situaci, kdy chcete pojistit domácnost, věci ve sklepě a v garáži proti škodám způsobeným živlem, odcizením či vandalismem. O jakém typu pojištění byste přemýšleli?

- a) Pojištění nemovitosti
- b) Pojištění domácnosti

- c) Pojištění odpovědnosti za škodu

10. Co je tzv. splátkový prodej?

- a) Pořízení movitého majetku (bílý zboží, nábytek či elektronika) na úvěr přímo u prodejce
b) Pořízení nemovitého majetku (domu, bytu, pozemku) na úvěr přímo u prodejce
c) Pořízení movitého nebo nemovitého majetku na úvěr

11. Představte si 4 kamarády – Pepu, Frantu, Tomáše a Jirku. Tito kamarádi dostali dar 1.000 Kč. Jelikož jsou féroví, domluvili se, že si dar rozdělí rovným dílem. Kolik dostane každý z nich?

- a) 300 Kč
b) 200 Kč
c) 250 Kč

12. A nyní si představte, že budou moci s penězi disponovat až za rok. Budou si moci za stejnou částku koupit než dnes.

- a) více věcí
b) méně věcí
c) stejně věcí

Znáš a hrál/a jsi nějakou hru zaměřenou na finanční gramotnost? Pokud ano, tak napiš, kterou znáš nebo jsi hrál.

- a) pouze znám:

b) hrál/a jsem:

c) žádnou jsem nehrál/a ani neznám

Příloha č. 4: ukázka kalkulačky pro rodinný rozpočet

Při vyplňování důsledně dodržujte rozpočítání všech položek buď na jednotlivé měsíce, nebo na celý rok!

| VÝDAJE DOMÁCNOSTI (podle účelu) | | 0 Kč | PŘÍJMY domácnosti (podle zdroje) | 0 Kč |
|--|--|-------------|--|-------------|
| VÝDAJE SOUVISEJÍCÍ S BYDLENÍM | | | | |
| splátka úvěru na bydlení (úrok + úmor)* | VÝDAJE NA KONÍČKY | | hlavní celkový čistý příjem domácnosti | |
| fond oprav* | vstupné (kina, divadla, koncerty, výstavy, prohlídky, ...) | | vedlejší celkový čistý příjem domácnosti | |
| pojištění nemovitosti* | knihy, noviny, časopisy | | případně finanční zaměstnanecské benefity | |
| nájemné | sport a pohyb (vstupné, vybavení, ...) | | honoráře | |
| komodity (elektrina, voda, plyn, teplo) | cestování, resp. dovolená (vč. cestovního pojištění) | | CELKEM | 0 Kč |
| občanské poplatky (za úklid, odvoz odpadů ap.) | restaurace | | PŘÍJMY OD STÁTU (SOCIÁLNÍ A JINÉ DÁVKY) | |
| koncenašnické poplatky (TV, rozhlas) | domácí zvířata (vč. poplatku za psa) | | starobní či jiný důchod | |
| výbavení a údržba domácnosti | kutílství, zahrádkářství, rybaření | | rodičovský příspěvek | |
| pojištění domácnosti | chata/chalupa | | podpora v nezaměstnanosti | |
| další výdaje | další koníčky (hudba, film, sběratelství, ...) | 0 Kč | jiné sociální dávky (na bydlení, na děti) | |
| <i>*jen v případě vlastnického bydlení</i> | VÝDAJE NA HRÁČKY A ZÁVISLOSTI | | příspěvky na dani | |
| CELKEM | alkohol, cigarety, tabák | | CELKEM | 0 Kč |
| BĚŽNÉ VÝDAJE | sázky a loterie | | KAPITÁLOVÉ PŘÍJMY | |
| potraviny | počítačové hry | | pronájem vlastní nemovitosti | |
| pravidelné stravování v jídelnách a v restauraci | další hráchy | 0 Kč | vyplacené úroky z vkladů a dividendy | |
| ošacení a obuv | CELKEM | | prodej cenných papírů | |
| drogerie | VÝDAJE NA TVORBU ÚSPOR A REZERV | | CELKEM | 0 Kč |
| léky a regulační poplatky u lékaře | rezerva na větší výdaje (nábytek, spotřebiče) | | přijaté finanční dary | |
| MHD | rezerva na roční vyúčtování poplatků za bydlení | | výhry | |
| telefonování | rezerva na rekonstrukci majetku | | jiné (mimořádné) příjmy | |
| internet | rezerva na pokuty, sankce, právní zastoupení | | CELKEM | 0 Kč |
| ostatní služby (kadeřník, čistírna, ...) | rezerva na mimořádné zdravotní výdaje, na veterináře | | | |
| CELKEM | spoření na vlastní bydlení | | | |
| VÝDAJE NA VZDĚLÁNÍ A VÝCHOVU | spoření na penzi | | | |
| školné (MŠ, ZŠ, družina, SŠ, VŠ) | spoření na vzdělání dětí | | | |
| učebnice | spoření na dovolenou | | | |
| jazykové kurzy | další spoření | 0 Kč | CELKEM | 0 Kč |
| ostatní vzdělávací kurzy (rekvalifikační apod.) | OSTATNÍ VÝDAJE | | | |
| dětské kroužky (hudební, výtvarné, sportovní, taneční) | splátky úvěrů a půjček (jiné než z úvěru na bydlení) | | | |
| dětské tábory | životní pojištění | | | |
| CELKEM | úrazové a nemocenské pojištění | | | |
| VÝDAJE NA AUTOMOBIL (či jiné vozidlo) | pojištění odpovědnosti za škody v občanském životě | | | |
| splátka leasingu (nebo jiného úvěru) | bankovní a jiné poplatky | | | |
| paliwo (benzín/nafta, plyn) | členské příspěvky | | | |
| povinné ručení | příspěvky na charitu | | | |
| havarijní pojištění | dárky | | | |
| údržba a opravy | případně daně, clo | | | |
| dálniční známka | výživné (alimony) | 0 Kč | CELKEM | 0 Kč |
| jiné poplatky (STK, emise) a další výdaje | | | | |
| CELKEM | | | | |

BILANCE Vašeho rozpočtu:
Váš rozpočet je vyrovnaný

Zdroj: Proč se finančně vzdělávat?: Rozpočet [online]. [cit. 2016-03-26].

Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/rodinne-finance/rozpocet>

Najdi někoho ze spolužáků či učitelů,

- kdo koupil něco přes internet (6 dětí odpovědělo, že již na internetu něco koupilo),
- kdo má svůj oblíbený internetový obchod (4 děti, uvedeny byly tyto e-shopy: Czc.cz, Yourgame.cz, E-bay.com; děti si pletly internetový obchod s obyčejnými stránkami – často uváděli portál Stream.cz),
- ví, čemu se říká e-shop (5 dětí),
- byl osloven na ulici s nějakou nabídkou (4 děti, nejčastěji byly oslovovány ohledně příspěvků na zvířata, děti aj. a dále pak mobilními operátory),
- dokáže říct alespoň dvě výhody nakupování na internetu (nejčastější výhody: nákup z pohodlí domova, rychlé doručení, možnost najít a porovnat více věcí a cen),
- dokáže říct alespoň dvě nevýhody nakupování na internetu (nejčastější nevýhody: riziko, že bude doručeno něco jiného, než jsme si objednali, zboží vůbec nepřijde nebo přijde poškozené či nám nebude sedět velikost),
- ví, podle čeho si vybrat dobrý internetový obchod (dětmi uváděly: ceny, hodnocení, reklama),
- byl někdy osloven s nějakou telefonickou nabídkou (obvykle nabídky mobilního operátora),
- ví, k čemu je šestnáctimístné číslo vyryté na platební kartě (nikdo nevěděl),
- má nějakou špatnou zkušenost s nákupem přes internet (3 žáci uvedli, že mají špatnou zkušenost s nákupem – nakoupili a zboží buď nepřišlo, nebo bylo doručeno jiné zboží),
- má nějakou dobrou zkušenost s nákupem přes internet (obvykle uváděli příběhy rodičů),
- ví, jaká je lhůta pro doručení zboží (nikdo nevěděl, že obchodník má až měsíc na doručení),
- kdo si koupil na internetu něco, co se mu nelíbilo (2 žáci uvedli, že zboží nevypadalo tak jako na obrázku)

Zdroj: Projektový den - Základní škola a Mateřská škola Klíč s. r. o., program Rozumíme penězům

Modelová situace č. 1:

Paní Anežka našla ve schránce pozvánku na výlet na zámek Žleby, jehož součástí byla i předváděcí akce zboží firmy, která zájezd pořádala. V ceně 80 Kč za výlet byl i oběd v restauraci a dárek v podobě sady kuchyňských nožů. Jelikož žije sama, tak se ráda výletu zúčastnila. Na předváděcí akci však podepsala pod nátlakem smlouvu o koupi sady hrnců za 30.000 Kč. Po příjezdu domů však koupě litovala. Navíc zjistila, že v místním obchodním domu mají obdobné hrnce za 2.000 Kč. Kamarádka Anežku upozornila, že může od smlouvy do 14 dnů odstoupit, že to je určitě napsané ve smlouvě. Bohužel ve smlouvě nic nenašla a navíc to bylo již 20 dní, co si hrnce domů přivezla.

- 1) Je možné při nákupu na předváděcí akci odstoupit od smlouvy?
 - *Ano.*
- 2) Má paní Anežka v našem případě právo na odstoupení od smlouvy?
 - *Ano. Firma ve smlouvě opomněla Anežku informovat o jejím právu na odstoupení od smlouvy a tak se lhůta pro odstoupení prodlužuje o rok.*

Modelová situace č. 2:

Tomáš si objednal v e-shopu na internetu nový telefon. Ten si vyzvednul v „kamenném obchodě“. Celý nedočkavý roztrhal obal v podobě originální papírové krabice, že z něj nic nezbylo a nešťastně škrábl kryt mobilního telefonu. Telefon aktivoval a začal ho používat. Po několika dnech zjistil, že mu nevyhovuje OS, který v mobilu je a vrátil se ke starému s původním OS:

- 1) Má Tomáš právo na odstoupení od smlouvy a vrácení zboží, i když ho vyzvedl v kamenném obchodě?
 - *Ano, podstatné je, že byla smlouva uzavřena přes internet.*
- 2) Pokud ano, musí vrátit obchodník Tomášovi celou kupní cenu zboží?
 - *Celou částku nevrátí. Odečte od ní hodnotu, kterou představuje poškrábání a zbytečně roztrhaný obal.*

Modelová situace č. 3:

U bytu pana Stanislava zazvonil obchodní zástupce dodavatele elektrické energie. Po krátkém rozhovoru přesvědčil Stanislava o výhodnosti nabídky a ten s ním podepsal smlouvu. Po pečlivém prostudování údajů ve smlouvě si však po týdnu podpis pod smlouvu Stanislav rozmyslel a chce zůstat u stávajícího dodavatele.

- 1) Má Stanislav právo na odstoupení od smlouvy?
 - *Ano, je to smlouva uzavřená mimo prostory obchodníka.*
- 2) Pokud ano, jak to má udělat?

- *Měl by nejlépe napsat dopis, ve kterém uvede, že odstupuje od smlouvy a zašle ho podepsaný doporučeně s dodejkou na adresu firmy, která je ve smlouvě. V dopise by měl uvést, od jaké smlouvy odstupuje, kdy byla smlouva uzavřena, datum a podpis.*

Modelová situace č. 4:

Veronika si koupila na internetu vysněné značkové večerní šaty k narozeninám. Nechtěla ponechat nic náhodě a nechala si je o 10 cm zkrátit přímo v e-shopu, jelikož už z popisu zboží věděla, jak jsou dlouhé. Šaty dorazily v den jejích narozenin 6. dubna. Když si je doma rozbalila a vyzkoušela, tak se v nich necítila pohodlně a hned se rozhodla, že je vrátí.

- 1) Který je poslední den, kdy musí odeslat písemné odstoupení od smlouvy?
 - *Posledním dnem je 20. dubna.*
- 2) Uspěje Veronika s odstoupením od smlouvy u obchodníka?
 - *S odstoupením od smlouvy neuspěje. Nechala si zboží upravit na míru a to patří mezi výjimky.*

Modelová situace č. 5:

Paní Monika koupila na internetu svému synkovi Adamovi krém proti ekzému. Doma ho rozbalila a syna jí natřela. Po několika použitích si nákup rozmyslela, protože jí kamarádka doporučila krém jiné značky. Má paní Monika právo na odstoupení od smlouvy?

Právo na odstoupení od smlouvy nemá. Tento případ patří mezi výjimky. Z hygienických důvodů není možné, aby obchodník pak zboží prodal někomu jinému znovu.

Modelová situace č. 6:

Manželé Malásovi si objednali na internetu zájezd k moři u cestovní kanceláře Exotic Tours. Po týdnu však zjistili, že pan Malásek musí v době termínu dovolené jet na důležitou pracovní cestu a chtěli od smlouvy odstoupit. Mají Maláskovi právo na odstoupení od smlouvy?

Právo na odstoupení od smlouvy nemají. Zájezdy patří mezi výjimky.

Modelová situace č. 7:

Paní Ludmila se ráda dívá na televizi. Často se dívá na teleshopping. Jednoho dne v něm předváděli kuchyňský robot, který ji zaujal. Opsala si z obrazovky telefonní číslo a objednala ho. Hned jak robot dorazil, tak ho vyzkoušela a zjistila, že jeho používání není zrovna jednoduché a svůj nákup si rozmyslela. Za kuchyňský robot zaplatila 8.990 Kč a

490 Kč poštovné. Za zaslání odstoupení od smlouvy a vrácení kuchyňského robota zpět obchodníkovi zaplatila 420 Kč.

- 1) Má paní Ludmila právo na odstoupení od smlouvy?
 - *Ano. Právo má. Musí to stihnout v 14denní lhůtě.*
- 2) Pokud ano, kolik korun by jí měl obchodník zaslat zpátky?
 - *Obchodník jí musí vrátit 9.480 Kč (8.990 Kč + 490 Kč)*

Zdroj: Projektový den - Základní škola a Mateřská škola Klíč s. r. o., program Rozumíme penězům

Jak se vám líbila hra, kterou jsme na začátku března hráli? Co si myslíte o hře Dostihy a sázky? Domníváte se, že by tyto hry mohly rozvíjet finanční gramotnost dětí?

Monika P.: „Můžu říct, že mi to moc nepříspělo. Uvědomovala jsem si samozřejmě, že za "kvalitu" je třeba vynaložit hodně peněz a že se někdy vyplatí investovat do rozvoje. Ale (možná díky tomu, že to byla hra, neboť jsem vždycky byla pes na peníze) jsem peníze rozvířila a mnohdy se i hodně zadlužila. Jako dítě díky takovým hrám určitě přemýšlím více nad hodnotou peněz, ale jestli jsem začala při hře víc taktizovat a přemýšlet, pravděpodobně to bylo spíše okolními vlivy, než tím, že by mě to naučila hra. Dost možná je to ale i na osobnosti dítěte. Prostě hospodařit s penězi jsem se nenaučila asi hraním, tam jsem jimi hýřila.“

Martin O.: „No, myslím si, že je to dobré pro učení, jelikož děti mohou vidět, jak to může i v reálném životě fungovat.“

Marcela K.: „Dostihy a sázky jsem jako malá hrála poměrně často, protože mnoho her v té době neexistovalo. Snažila jsem se vždy získat poslední dva koně ve hře, což se mi pokaždé nepodařilo. Pro dnešní děti, které sedí neustále u počítače, je to jistě spolu s Monopoly zajímavá hra. Dle mého názoru by rodiče měly děti naučit především jaká je hodnota peněz. Například tím, že jim budou dávat určitý obnos peněz a motivovat je, aby si na něco šetřily. A poté mohou tyto deskové hry být doplňkem, který do jisté míry může rozvíjet jejich finanční gramotnost.“

Lenka P.: „Společenské hry jako jsou Monopoly nebo Dostihy a sázky podle mého názoru velmi přispívají k prohloubení znalostí v oblasti finanční gramotnosti. V reálném světě děti mnohdy se svým kapesným od rodičů neumí hospodařit a vzhledem k tomu, že nemají žádné další výdaje, než ty, které sami chtějí (např. za sladkosti), kolikrát nemyslí dopředu a téměř nic neušetří. Při hraní těchto her ale mají děti k dispozici určitý obnos peněz, který mohou nějak zainvestovat (do nemovitostí nebo koní), z čehož jim pak plynou třeba nějaké výhody, nebo si je ušetřit a později si třeba koupit něco dražšího – lepšího. Později pochopí, že ne vždy se vyplatí, utratit všechny peníze najednou. Nutí je to tedy trochu jinak přemýšlet a některé finanční situace se jim mohou hodit i do reálného života.“

Zdroj: Vlastní zpracování

Hotels Tycoon Deluxe přináší novou verzi Monopol. Hráč zde nakupuje parcely, na kterých poté může stavět budovy hotelů. Pro stavbu ovšem potřebuje stavební povolení, které určuje jedna z kostek a záleží na hodů, zda stavba bude povolena či nikoli. Zároveň pokud hráč na svém pozemku včas nepostaví hotel, může mu ho jiný hráč ukrást a tak jde i o hru s časem. Za návštěvu hotelu jeho spoluhráči platí nocležné a opět dochází k určitým situacím pomocí kartiček náhod. Rozdílem oproti Monopolům je zpracování hry, které je mnohem nápaditější (velké plastové domy různých podob, figurky ve tvaru letadla, aj.).

Zdroj: *Deskové hry: Recenze: Hotel Tycoon Deluxe - postavte luxusní dovolenkové středisko [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.deskovehry.com/recenze-hotel-tycoon-deluxe-postavte-luxusni-dovolenkove-stredisko/>*

U hry **Airlines Europe** se hráč na chvíli stane investorem v leteckém průmyslu. Hráči poté kupují akcie evropských aerolinek a snaží se budováním leteckých spojení zvyšovat cenu tak, aby v jednom ze tří bodování dosáhl hráč odměnu ve formě bodů.

Zdroj: *Planeta her: Airlines Europe [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.planetaher.cz/detail/deskove-hry/airlines-europe/>*

1853: India – hráči budují železnice v britské koloniální Indii. Zároveň hráči musí sledovat akciový trh, na které mohou skupovat a prodávat akcie ostatních společností. Cílem je maximální zisk.

Zdroj: *Planeta her: 1853: India [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.planetaher.cz/detail/deskove-hry/1853-India/>*

Planet Steam je hra, ve které se hráč vžije do role podnikatele, který se snaží dobývat vzácné minerály na vzdálené planetě. Vyhrává ten, který vydělá svou činností nejvíce peněz.

Zdroj: *Planeta her: Planet Steam [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.planetaher.cz/detail/deskove-hry/planet-steam/>*

Oeconomica je odrazem základních ekonomických principů. Ve hře peníze figurují jako prostředek směny a hráči tak mohou investovat do podniků, zlepšují a rozšiřují výrobu. Nakupují tedy určité vstupy a prodávají výstupy za tržní ceny.

Zdroj: *Loris Games: Oeconomica [online]. [cit. 2016-03-31]. Dostupné z: <http://www.lorisgames.cz/cs/oeconomica/>*

SIMCITY



Obrázek č. 2: Pohled na vybudované město, Zdroj: http://www.vytukej.cz/upload/recenze/simcity_3.jpg

V případě této hry je hráč v pozici jakéhosi „Boha“ – správce celého světa (záleží na verzi hry, zda se jedná o hru pro jednoho hráče či online verzi), v případě online verze regionu v závislosti na počtu vybudovaných měst. Vše začíná tím, že hráč buduje základní dopravní síť, kterou obestaví zónami. Poté postaví elektrárnu a vodní věž, aby jeho Simíci mohli žít normální život. Po těchto základních operacích se stěhují do města první obyvatelé a tím, jak počet obyvatel stoupá, stoupá i příjem v pokladně hráče. Na základě zvyšujícího se příjmu hráč přidává nové a nové služby. Nechybí možnost vystavět požární zbrojnici, policejní stanici či nemocnici – hra má zabudované nahodilé události, které nutí hráče rychle jednat (oheň, povodeň aj.). V případě této hry děti nerozvíví pouze svůj postřeh, ale učí se řídit život a zjišťují, co je ve světě potřeba, např. je nutné ve městě vybudovat čistírnu odpadních vod, jelikož jeho obyvatelé vykonávají stejné fyziologické potřeby jako reální lidé. Zároveň je důležité stavět nejrůznější domy, které poskytují služby či vyrábí produkty, aby jeho obyvatelé mohli pracovat a zvyšovat tak příjem.

Zdroj: Vlastní zpracování